BIBLIOTECA ŞCOLARULUI

Aureliu
BUSUIOC

PACTIZÂND CU DIAVOLUL

LITERA
CHIŞINĂU 1998

CZU 859.0(478)-31
B 96

AURELIU BUSUIOC

Coperta: *Vladimir Zmeev*

4 ISBN 9975–74–216-5

Sunt basarabean.
Cu asta am spus totul.
Şi anume aici ar trebui să pun punct, dar…
Dar mai sunt niscai chiţibuşuri, pentru că una e să fi fost basarabean la începutul secolului nouăsprezece şi cu totul alta să fii la jumătatea veacului douăzeci.

CAPITOLUL I

1

Stătea în picioare pe cufărul de lemn, o construcţie solidă, din cele cu care se prezintă la unităţi recruţii veniţi de la ţară (i-l dăruise Tiberiu, vecinul de cameră, valijoara lui n-ar fi rezistat nici până la gară!), şi privea absent prin ferestruica protejată din exterior cu gratii şi sârmă ghimpată la stâncile plecate ameninţător asupra mărfarului, la brazii rari, îngropaţi până pe la jumătate în omătul prea bogat pentru un început de iarnă întârziată şi gata-gata s-o ia la vale în orice clipă (poate deatâta se târa aşa de încet garnitura, să nu provoace vreo avalanşă?), număra, pierzând şirul, mulţimea de poduri şi podeţe sunând ascuţit a oţel îngheţat, şi doar când intrau în vreun tunel cobora de pe ladă ca să-şi asocieze tusea la concertul general, provocat de fumul asfixiant ce pătrundea nestingherit prin toate crăpăturile.

De fapt, vagonul era destul de solid pentru unul de marfă, nu părea să fi transportat cândva animale, şi supranumele de „bou-vagon“ şi-l trăgea probabil nu atât din lipsa aerului condiţionat şi al cuşetelor cât din factorul psihologic, al obiceiului de a sta ore nesfârşite prin toate gările şi haltele şi, mai cu seamă, pentru uşile ce se puteau închide şi deschide numai dinafară.

În rest — sobiţa instalată pe o tăblie groasă de metal în centru dădea suficientă căldură ca să ajungă până şi la paturile improvizate pe două etaje în lungul a trei pereţi — minus cel cu uşa —, dar nu destulă ca să topească şi bruma ce se forma pe capetele niturilor cu care se prind scândurile de carcasa metalică a construcţiei. Dar

dacă îndoi salteaua de paie astfel ca să-ţi aperi coastele şi te mai culci şi îmbrăcat...

Cu câteva zile înainte de plecare, când fuseseră adunaţi cu toţii în sala de mese ca să se dea citire listei norocoşilor, maiorul Rosomahov, comandantul, promisese vagoane de pasageri, dar vechii pensionari ai lagărului, oameni care ştiau totul, contele S. în speţă, adus aici din Iugoslavia încă la începutul lui '47, îi preveniseră să se pregătească bine, pentru că vagoane de pasageri cu direcţia est nu părăsiseră niciodată peronul Sighetului decât doar pentru personalul lagărului şi mai ales pentru numeroasele baloturi ce-i însoţeau...

Adică al „Punctului de filtrare pentru repatrierea cetăţenilor sovietici" împrăştiaţi prin lume, cum era numit oficial...

Nu fusese un pasionat de geografie, dar obiectul era de bacalaureat, aşa că mai ştia câte ceva. Totuşi, nu-şi putea aminti nici una din denumirile staţiilor mai însemnate prin care se opreau să aştepte ore lungi. Abia într-un târziu, cu rudimentele de rusă ce le mai ţinea minte, şi-a dat seama că denumirile vechi fuseseră schimbate. În geografia lui, cea tocită la liceu, nu se prea găseau localităţi cu nume de „Însorita", „Eliberata", „Înflorita"...

Li se promisese că uşa va fi deschisă imediat după trecerea frontierei, dar fie că hotarul era mai departe decât credeau, fie că uitaseră de ei, evenimentul s-a produs abia a doua zi, într-o haltă măruntă. Cu un scârţâit prelung uşa, de fapt o bună bucată din peretele de lemn, se dădu la o parte şi un soldat mărunt, cu ochii oblici, într-o pufoaică pătată de ulei, privi câteva clipe în semiîntunericul vagonului şi scăpă printre dinţi nişte sunete ce puteau fi înţelese ca „*Sfobodnî*", după care se îndepărtă bombănind.

Femeile se repeziră spre ieşire cu oliţele, clarvăzător atribuite vagonului, chiar în clipa când Vasilii Vasilievici, aşa insistase să fie numit, se trântise în genunchi în faţa noii deschizături spre lume şi strigă cât îl puteau ţine bojocii: „Bine te-am găsit de-a doilea oară, Patrie!", apoi sărută lung pragul bogat garnisit cu praf de cărbune.

Vasilii Vasilievici, mai precis familia lui, ocupa o bună jumătate din spaţiu: soţia, soacra şi şase copii făcuţi probabil într-un răstimp de patru ani, aproape egali ca dimensiuni şi neobişnuit de tăcuţi

pentru vârsta ce-o arătau, şi, bineînţeles, bagajele, printre care piesa de rezistenţă o reprezenta un scrin uriaş, din lemn de nuc prost şlefuit, cu lacăte la fiece sertar, din care sertare se extrăgeau la necesitate cele mai neaşteptate obiecte, cum ar fi un clit de farfurii ieftine, numerotate pe funduri cu vopsea albastră de la unu la nouă.

— Dacă-i ştii numărul, îi uşor să-l prinzi pe cela ce n-o spală şi să-i dai de cheltuială! Da' pe cei cu numărul zece am pus-o în săcriul lui socru', fie-i uşor pământul, când l-am îngropat anţărţ... tot repeta la fiecare masă Vasilii Vasilievici, şi de fiece dată soacra îşi acoperea faţa cu palmele şi începea să scâncească.

Vasilii Vasilievici era un om foarte sociabil, dar nu-şi căuta interlocutorii, vorbea întotdeauna tuturor şi la orice ocazie. Ştiau toţi din vorbele lui că până la refugiu, „până ne-o târâit regăţenii în Banatul lor", fusese agent sanitar într-un sat de pe lângă Orhei unde avea o casă cu livadă şi ceva pământ şi nişte oiţe, „au zis că au să ne deie înapoi tăt, de ce aţi fugit dracului degeaba?..."

— Da-da! îl îngâna de fiece dată nevasta, o femeie uscată şi acră. Vezi de ţine traista, poate-ţi mai adaugă!

La care Vasilii Vasilievici se făcea roşu:

— Ce pricepi tu în politică, toanto! Amu marea Uniune Sovietică-i în frunte!...

— Hei, tovarăşe! Zdraste! strigă Vasilii Vasilievici unui lucrător ce tot încerca roţile cu un ciocan. Ce staţie-i asta?

Clădirea haltei era la câteva sute de metri şi nu i se putea desluşi denumirea.

— *Nem tudom*, zise ciocănarul fără să întoarcă privirea. În schimb se răţoi la femeile ce se întorceau cu oliţele: De ce aruncat cacat in gara? Este locul!... şi le arătă pădurea cu coada ciocanului.

„Ungaria" se gândi tânărul aşezat acum pe cufăr. „Ungaria... Fosta Ungarie... Am făcut abia câteva zeci de kilometri în douăzeci şi patru de ore..."

Mai erau în vagon doi învăţători de primară dintr-un sat bucovinean, cu fiica, o adolescentă slabă şi timidă, cu toate problemele vârstei înscrise pe faţă. Un grăsan veşnic trist şi speriat, care şi în lagăr evita orice contact, aşa că nu se ştia cu ce se ocupă sau cu ce se ocupase înainte. Văduva bătrână a unui preot, mai mult în

genunchi rugându-se şi bătând mătănii decât pe cele trei lăzi ce-o însoţeau şi din care îşi improvizase un pat. Nu era o taină pentru nimeni că se întorcea de bună voie în părţile Otacilor natali doar ca să fie înmormântată în curtea bisericii alături de răposatul „batiuşca“... Şi, în sfârşit, o cântăreaţă de operetă din Kiev, măritată în timpul războiului cu un colonel român şi vorbind o română aproape perfectă.

— Ah, ce viaţă am avut! La Sibiu, în centru... Când se întorcea seara de la cazarmă, mă găsea întotdeauna goală sub masa din bucătărie sau din salon şi se repezea ca un nebun la mine, nici nu-şi scotea vestonul!... (Aici dădea capul pe spate si îşi rostea monologul în şoaptă, cu ochii închişi.)

Reacţia vagonului la vorbele cântăreţei, obsesiv repetate de două-trei ori pe zi, era mereu aceeaşi: bătrâna „matuşca“ îşi făcea cruci repezi în dreptul buzelor prăbuşite peste gingiile orfane de dinţi, ceilalţi îşi vedeau de treburile şi gândurile lor, îi ştiau cu toţii textul încă din lagăr, doar lui Vasilii Vasilievici începeau să-i sclipească ochii a nespusă curiozitate, în timp ce nevastă-sa sărea ca apucată să astupe urechile progeniturilor:

— Închide fleanca ceea, curva dracului, nu vezi că te aud copchiii!

Vasilii Vasilievici sărea şi el, doar ca să-şi calmeze consoarta:

— Lasă, Panaghie, linişteşte-te! Şi arătând la copii: Ce înţeleg ei?

Panaghia se calma uimitor de repede. Se trântea în cuibarul ei de plapome şi rufărie bombănind prefăcut afectată:

— Bine că înţelegi tu, hărmăsarule!...

Cântăreaţa îşi clătina zulufii blonzi, indiferentă la cele ce se petreceau în jur, apoi îşi îndrepta privirile verzi către tânărul de pe cufăr:

— La ce cugetă junele nostru filosof?

De data aceasta junele ridică din umeri şi nu răspunse.

Într-adevăr, la ce se gândea?

Desigur, nu la cei doi ani de facultate, pusese cruce pe ei, agronomia nu fusese niciodată chemarea lui, va trebui s-o ia de la capăt, bineînţeles dacă i se va permite, dar nu mai înainte de a-şi regăsi familia.

Acum doi ani, la numai cinci zile de la începutul studenţiei, vestea că părinţii lui şi cele trei surori mai mici au dispărut din sat l-a făcut

să-i îngheţe sângele în vine. „L-au găsit!“ a fost primul gând ce i-a trecut prin minte şi s-a dovedit a fi şi cel valabil.

Cei zece kilometri de la gară şi până la sătucul cochet de la graniţa cu Iugoslavia i-a făcut pe jos şi într-o fugă. Bătrâna doamnă Rosi, gazda celor doi învăţători şi a frumoaselor lor fetiţe, l-a întâmpinat plângând.

— Ah, mein liebe Michael, au venit noaptea, ruşii de la voi! Le-au lăsat o jumătate de oră să se îmbrace şi să-şi facă ceva bagaje. Iată, tot ce a rămas am strâns aici, nu s-a pierdut nimic, poţi să le iei ori să le laşi la mine... Pe tăticul nu l-au lăsat să-mi vorbească. Dar mămica te-a rugat din suflet să nu vii după ei! Să nu te duci, Michael teuer! Willy a murit anul trecut... Mi-a scris Teresa...

Ginerele şi fiica doamnei Rosi fuseseră ridicaţi în ‘47 şi trimişi la muncă obligatorie, în contul reparaţiilor, în Uniunea Sovietică. Erau tineri, încă nu aveau copii...

Autorităţile locale nu i-au putut comunica nimic.

— Sunteţi basarabeni, voi aveţi treabă cu ruşii, noi nu ne amestecăm.

Acum un an, cum nu primise nici o veste, nici un semn, s-a dus la reprezentantul rus al Comisiei Aliate de Control. S-a dat drept mesagerul unor rude de-ale profesorului Alexe Olteanu. Voiau să afle dacă profesorul Olteanu s-a repatriat.

Căpitanul vorbea o românească foarte aproximativă, dar o înţelegea bine:

— Ai *docoment*?

— Ce document?

— Cine tu eşti.

— A, nu ştiam...

— *Ladno*. Cine este rudă?

— Rudă? A, fratele. Gheorghe Olteanu.

Taică-su nu avea fraţi.

— Si de ce nu venit singur?

Căpitanul ridică ochii pentru prima oară. Inexpresivi.

— E... E bolnav. Şi bătrân...

— *Ladno.* Unde el lăcuieşte?

— Hm... Ştiţi... Dar imediat, — avea să se mire şi el de propria ingeniozitate —, dădu numele primului sat ce-i trecu prin minte.

Căpitanul notă denumirea pe foaia curată de hârtie ce-o avea în faţă şi zâmbi hâtru:

— Ţi-a spus să nu dai adresă? Aşa este?... Dar nu aşteptă răspunsul. Se ridică şi se îndreptă spre camera alăturată:

— Acum eu vin. Stai aici.

Prin uşa rămasă deschisă îl vedea cum răsfoieşte prin nişte hârţoage. Reveni peste vreo cinci minute.

— Olteanu Alexei. Repatriat cu familie de soţie şi trei copii in lună dechembrie patruzece şi nouă. Ehe, ştii care ziua? Ziua lui tovarăşul Stalin! Şaptezece de ani. Aşa un...

Nu putea găsi cuvântul.

— Cadou, îl ajută el.

— Da, da! Cadou la tovarăşul Stalin!

Râse foarte satisfăcut de spirituala observaţie...

...Cum avea să râdă şi în urmă cu jumătate de an când studentul Mihai Olteanu, anul trei la Agronomie, se prezentase iar în faţa lui, de data aceasta în calitate de basarabean care doreşte să se repatrieze.

Îl recunoscu şi îi făcu din deget a dojană părintească:

— De ce atunci ai spus minciună? Crezi că eu nu am ştiut? Nu bine... Nu este frate la Oltean.

— Şi de ce, îndrăzni Mihai, de ce n-am nici o veste de la ei? A trecut un an şi jumătate de când au fost... De când au plecat...

— Ai să pupi pe tata şi mama! Aşa lucrează poşta la Rumania...

2

În lagăr, clădirea spaţioasă a unei foste şcoli, acum cu gardul înalt dublat de un al doilea, de sârmă ghimpată, dar pe dinăuntru, probabil pentru a nu provoca curiozitatea trecătorilor, se simţea pentru prima dată în viaţă cetăţean al lumii, n-avea nici un document, toate rămăseseră departe în trecut, mai precis în safeul căpitanului. Fusese cazat vremelnic într-o cămăruţă minusculă, de fapt una din boxele cu pereţii din foi de placaj improvizate în interiorul

unei săli de cursuri, iar vecin de cameră avea să-i fie un bătrân zvelt şi înalt, cu o expresie vag ironică în priviri.

Nu ştia ruseşte suficient ca să înţeleagă ce-i spusese bătrânului locotenentul care-l însoţea, probabil îi explicase că din lipsă de spaţiu disponibil sunt nevoiţi să-l deranjeze cu un colocatar, bătrânul se mulţumi doar să dea înţelegător din cap şi să-i arate cu un gest patul liber.

Rămaseră aşa o vreme, zâmbind parcă jenaţi — bărbatul nu ştia româneşte, dar tot el se găsi primul:

— *Franţuzski?*

Mihai şi-o aminti fulgerător şi plin de recunoştinţă pe zgripţuroaica doamna Almăşan, franţuzoaica ce-i făcea zile fripte.

— Mă scuzaţi dom... tovarăşe dacă vă deranjez, dar mi s-a spus că e ceva vremelnic...

Bătrânul izbucni în râs:

— O, la ei „vremelnic“ se traduce prin „etern“. Dar îmi face deosebită plăcere să am un vecin. Până acum am fost menajat. În schimb mă tem să nu te afecteze pe dumneata asemenea companie. Un bătrân plicticos... Şi, posibil, periculos... Facem prezentările?

Tânărul Mihai se minuna şi el de cum îşi povestea biografia. Era mai degrabă o spovedanie. Dar bătrânul inspira atâta încredere...

— Un an şi jumătate şi nici un semn, zici? O-la-la! Mă tem că n-am cu ce te bucura. În orice caz nu au fost trecuţi pe aici. Am o memorie prea bună ca să mă înşel. Dar sunt sigur că e vorba de o simplă deportare. Dacă a fost mobilizat la Administraţia financiară a Odesei, ce criminal de război putea fi? Cine ştie, imediat după război, când *ei* erau prea încrâncenaţi ca să mai cerceteze sau să înţeleagă, dar acum...

Era a doua oară când bătrânul pronunţa *ei* în loc de sovietici, şi făcea lucrul ăsta cu vădit dezgust.

— Aşadar, tinere Mihai, nasul sus! Eu sunt Nicolai Iurievici S., inginer mecanic la „Tesla“, ai auzit de uzinele astea, nu? Dar mă aflu aici de aproape cinci ani nu pentru inginerie, ci pentru că înaintea lui S. mai am şi un titlu: conte. Contele S...

Lui Mihai i se lungi mutra. Un conte! Era prima dată când vedea, pe viu, o asemenea fosilă. Şi nu putea înţelege de ce n-are moşul

pantalonaşi de mătase bufanţi, *bottes fortes*, guler alb plisat şi pălărie cu pană de struţ, cum ştia încă din lecturile copilăriei că trebuie să se poarte un conte adevărat. Ia te uită la el: un vlăjgan uscat şi drept ca un stâlp de telegraf, într-un costum ponosit ca vai de el, dar, ce-i drept, curat ca luna şi de un croi în stare să-i ascundă total vechimea...

Bătrânul izbucni în hohote de râs:

— Şi totuşi port acest titlu. Un simplu cuvinţel care mi-a adus numai necazuri şi o singură bucurie: pe timpul marii depresii, când se murea de foame în şomaj, am fost angajat unde ţi-am spus. Îţi imaginezi? O uzină cu un conte veritabil în biroul de proiectări! Încolo... Tot cuvinţelul acesta m-a adus şi aici. Exploatator! Tiran al poporului muncitor!... Numai că asasinul acesta a refuzat să colaboreze cu naziştii, ba mai mult, a luptat doi ani contra lor în detaşamentele lui Tito... Ah, acum nu-i la modă?... Dar ce să facem cu el odată ce l-am umflat? Una-i să-l repatriezi pe cizmarul Ivanov care în timpul ocupaţiei a pus pingele nemţilor şi apoi a fugit cu ei de spaima represaliilor, şi alta pe contele S. care are idiosincrasie la bolşevici, dar căruia n-ai ce-i incrimina decât pârlitul de titlu. Şi nici măcar nu vrea să se repatrieze. Pentru că Patria lui, adevărata lui Patrie, nu mai este...

Bătrânul se aşeză pe un scaun şi tăcu lungă vreme cu privirile în podea. Apoi ridică brusc capul şi zâmbi aproape copilăreşte:

— Ţi-am spus că sunt periculos. Ţine-te mai departe de mine, asta ar putea să-ţi prindă bine cândva... Tu nu ştii... Dar dacă ai să fii întrebat, ori dacă ai fost pus special ca să mă tragi de limbă, eu n-am ce ascunde.

Mihai simţi cum îi năvăleşte sângele în cap. Sări de pe pat:

— Domnule S.!... Tov... Domnule conte!... şi se repezi spre uşă. Voi cere imediat să fiu mutat în altă parte!

Din doi paşi contele S. îl ajunse şi îl apucă de cot:

— Iartă-mă, tinere... Te rog frumos să mă ierţi... Sunt un declasat... Dar mă aflu aici de cinci ani! Înţelegi? De cinci ani! Am doi băieţi ca tine şi de cinci ani nu ştim nimic unii de alţii! De cinci ani...

Când Mihai întoarse capul să-l privească, îi văzu toate zbârciturile feţei inundate de lacrimi.

3

În ziua a treia se treziră în triajul unei staţii mari judecând după numărul liniilor şi mulţimea de vagoane. Primul se ridicase din aşternut, ca de obicei, Vasilii Vasilievici, dădu un făraş de cărbuni în sobiţa încinsă, singur se angajase responsabil de foc şi se ridica de cel puţin două ori pe noapte ca să-l îngrijească, şi crăpase pe jumătate uşa, cu toate protestele cântăreţei:

— Nu ţi-i jale de vocea mea, Vasilică?

— Vasilică poate-a fost soldatul tău, o corectă consoarta fochistului. Dumnealui este Vasilii Vasilievici!

— Care Vasilică? oftă cântăreaţa. Fănică era, Fănel... Făneluş...

— Da' lui Rosomacov cum îi ziceai, nu se putea linişti Panaghia.

Ştiau toţi că înnopta cântăreaţa cu precădere în apartamentul comandantului.

Primadona se mulţumi să-şi tragă pătura peste cap. Nu era certăreaţă.

Mihai sări din vagon şi alergă de câteva ori în lungul lui ca să se mai dezmorţească. La drept vorbind, îngheţase bine peste noapte, simţea ochii umflaţi şi faţa buhăită, dar n-avea nici un rost să se spele: apa rece n-ar fi făcut decât să întindă pe obraji negrul de fum care-i pătrunsese în toţi porii.

Vasilii Vasilievici coborî şi el. Faţa lui, încă roşie de căldura sobei, în contact cu gerul de afară scotea aburi groşi.

— Iacă-tă-l! chiţcăi el deodată şi se repezi la un cetăţean ce se ridica de sub un vagon vecin. — Zdraste, tovarăşe! Ce staţie-i asta?

Cetăţeanul îl privi nedumerit:

— *Şo*?

Vasilii Vasilievici îşi încreţi fruntea ca pentru a-şi aminti ceva şi se lumină brusc:

— *Kakaia staţia*?

— *Cernovţî*...

Fostul agent sanitar încremeni pe o clipă, apoi se repezi să-l îmbrăţişeze pe necunoscut:

— Ura, suntem ca acasă!

Cetăţeanul se feri speriat:
— *Paşol tî*!
Apoi privi în interiorul vagonului:
— *Repatrianţî*?
— Da, da! se bucură de înţelegere agentul sanitar, gata să-i sară de gât a doua oară.
Necunoscutul rânji, scuipă sub picioarele entuziastului repatriat:
— *Predateli*!
Şi o luă cu pas grăbit în lungul garniturii.
Vasilii Vasilievici privi nedumerit la Mihai:
— Ce-o zis?...
Vestea că se află în triajul Cernăuţilor produse panică în rândul bucovinenilor. Nu rămase mai prejos nici cântăreaţa:
— Aici trebuie să fac transbordarea şi nu-i nimeni! Rosomahov a promis! Şi nici nu m-am fardat încă!...
Dar speriatul ei nu ţinu mult. Îşi scoase din poşetă ustensilele şi începu să-şi perie zulufii încâlciţi şi vădit schimbaţi la culoare de fumul atoatepătrunzător. În care timp bucovinenii încercau desperaţi să-şi împingă bagajele spre ieşire.
Îi trezi la realitate o bătaie puternică în uşa abia crăpată.
— Hei! Repatriaţii!...
Era şeful garniturii. Nu se obosi să salute, intră direct în subiect:
— Tovarăşa Iurco şi...
— Eu, eu! sări cântăreaţa, împrăştiind pe podele tot felul de flaconaşe şi alifii. La naiba! Eu sunt! Iurco-Diaconu!
— Şi Rosomacov! adăugă Panaghia, dar primadona n-o luă în seamă.
— Bine, bine, o calmă şeful. Şi familia Rota...
— Roată! îl corectă învăţătorul.
— Trei persoane... Rămâneţi pe loc. Acuşi vă descărcăm. Aveţi bagaj mult?
— Patru baloturi şi un geamantan, şopti învăţătorul speriat să nu fie prea mult.
Colonelul cântăreţei se dovedise a fi mai generos decât soarta cu bucovinenii. Aproape un sfert de vagon era ocupat de bagajele doamnei. Deşi gurile rele din lagăr găseau că prea seamănă balotu-

rile cuconiţei cu cele pe care le duce comandantul când pleacă — şi destul de des — în ţară...

— Mda, făcu şeful. O să trimitem trei platforme. Ceilalţi nu părăsiţi vagonul. Putem porni în orice clipă.

— Şi mai departe? întrebă cu voce sugrumată dascălul bucovinean.

— Treaba noastră-i să vă predăm, mai departe vă descurcaţi cu alţii.

Despărţirea trecu fără lacrimi, s-ar fi părut că toţi sunt aproape bucuroşi să scape mai degrabă unii de alţii. Învăţătorii se mulţumiră să tot dea din cap, repetând întruna „Cu bine, cu bine“, fiica lor sărută pe rând toată progenirura lui Vasilii Vasilievici, doar cântăreaţa, după ce dădu mâna cu toţi, minus Panaghia care se întorsese demonstrativ cu spatele, se opri în faţa grăsanului tăcut şi speriat şi-i zâmbi larg: „Dea Domnul să nu ne întâlnim în locuri şi mai reci!“

Grăsanul se făcu alb ca varul. Înghiţi de câteva ori în sec şi şopti înecându-se:

— Să-ţi iasă un sfânt din gură...

Primadona se învârti elegant pe tocurile unor pantofi prea nepotriviţi cu gerul din preajma Crăciunului şi porni legănându-şi şoldurile pline, — mulate de paltonul cu guler de vulpe puteau trezi interesul oricărui bărbat! — aruncând din mers peste umăr:

— Fericiţi cei cu credinţă...

Mihai ar fi putut jura că-i simţise lacrimi în voce.

Prima întâlnire cu Rosomahov avu loc abia în a cincea zi de la sosirea în lagăr.

— Ca să te pătrunzi de însemnătatea lui şi de nimicnicia ta, îl tot calma contele. Şi ca să te simţi neapărat vinovat. De ce? N-are importanţă. Să te simţi vinovat şi atât. Nimic nu deprimă mai mult ca aşteptarea şi incertitudinea.

Bătrânul era peste măsură de vorbăreţ, recunoştea şi el şi se simţea stânjenit:

— N-am fost niciodată un morocănos, Mihai, dar nici aşa de... Numai că cinci ani de vorbă cu mine însumi... Şi-apoi... La vârsta asta a ta îmi aminteşti atâta de... de...

Aici se oprea şi întorcea capul în altă parte.

Mihai se străduia şi el să se gândească la familie cât mai rar, cei doi ani de despărţire ori, mai bine zis, de necunoscut nu estompaseră cât de cât icoana celor dragi, dar de fiecare dată când şi-i amintea, mai ales pe Anişoara, mezina cea răsfăţată, simţea un nod în gât, iar imaginaţia începea să-i construiască cele mai oribile scene. În asemenea momente sărea ca ars oriunde s-ar fi aflat şi cu un enorm efort de voinţă se obliga să-şi îndrepte gândurile aiurea, la orice altceva. Ştia, era sigur, n-avea nici pic de îndoială că sunt bine cu toţii. Ţinea prea mult la ei ca să nu fi avut un semn, un vis, un impuls telepatic, un glas la urma urmei, care să-i fi dat de ştire răul. La facultate fusese poreclit „călugărul din vechiul schit“, ştia el, deşi pe faţă nu i-o spunea nimeni, pentru că nu participa niciodată la ceaiurile dansante sau agapele colegilor, dar nimeni nu bănuia câte vagoane descărca el nopţile, câte butoaie încărca la fabrica de bere ori câte mii de tururi de manivelă dădea la făcutul fagurilor artificiali în atelierul Societăţii apicultorilor. Şi toate — doar ca să poată plăti o cămăruţă mizeră în cartierul ceferiştilor şi să nu apeleze la ajutoarele feluritor organizaţii de binefacere, care se plodiseră cu zecile din timpul sinistrului din Moldova şi Bărăgan... Îl trec şi acum fiorii când îşi aminteşte... nu, a fost pe vremea liceului, în '46, când părinţii nu fuseseră încă detaşaţi la ţară... Au fost rugaţi toţi elevii să aducă alimente pentru ajutorarea înfometaţilor. Refugiaţii erau scutiţi. Dar nu voia să treacă drept un milog şi a luat de acasă un pachet de făină. Nu ştia că e tot ce mai au de mâncare până la salariul îndepărtat şi aproape simbolic al părinţilor. Şi peste vreo cinci zile, cum toate pachetele şi coletele continuau să stea uitate într-un colţ al clasei, a rămas ultimul după sunetul final şi a înfundat în geantă, căutând înspăimântat pe de lături, primul colet ce i-a căzut în mână. Acasă a descoperit că era plin cu biscuiţi şi ciocolate.

— L-am câştigat la pariu de la un coleg, a încercat el să explice provenienţa comorii.

Tata a legat la loc sfoara, străduindu-se s-o întindă pe urmele iniţiale, şi i-a spus fără să-l privească:

— Mâine pui coletul la loc.

Atât.

Atunci şi-a vândut mama pe un preţ de nimic inelul cu rubin, cadoul de logodnă din partea viitorilor socri...

— Să fii atent cu el, îl tot prevenea contele S. E al patrulea comandant numai de când mă aflu eu aici. Şi se ţine bine. N-aş spune că e grozav de inteligent, dar şcoală are bună...

A fost poftit chiar când se pregătea de culcare, adică trecuse de unsprezece.

Biroul lui Rosomahov se afla într-o aripă oarecum izolată a şcolii, probabil fostul internat. O cameră prea încăpătoare ca să treacă neobservată lipsa mobilierului, cu excepţia unei mese de lucru sub un portret fotografic al lui Stalin în ramă aurită şi a două masive dulapuri de metal. Pe podea era aşternută o uriaşă scoarţă olte-nească, roasă în mijloc până la urzeală. Un miros ascuţit de piele proaspăt tăbăcită bătea în nas până la lacrimi. Mihai zări într-un ungher un clit impunător de suluri albiciose. „Blăni de urs şi cerb" îi trecu prin minte. Lui Rosomahov îi mergea vestea de vânător pasio-nat şi iscusit, aproape în fiecare săptămână avea oaspeţi suspuşi cu care se pierdea prin munţi câte două-trei zile...

Stăpânul biroului se ridică de la masă zâmbind radios. Porni spre vizitator cu mâna întinsă:

— Tovarăşul maior e fericit să te vadă şi se scuză că a fost atât de ocupat.

Abia acum îl observă tânărul pe civilul cocoşat pierdut pe un taburet la un colţ al mesei. Traducătorul.

Rosomahov îl aşeză curtenitor pe un scaun în faţă, apoi trecu la locul lui. Era un omulean de statură mijlocie, cu picioare scurte de cavalerist şi faţa vădit mongoloidă. Vorbea repede şi sacadat, chiar să fi ştiut de două ori mai multe cuvinte ruseşti, Mihai nu ar fi putut înţelege mare lucru.

— Tovarăşul maior — cocoşatul lungea exasperant cuvintele — te felicită pentru hotărârea de a te întoarce acasă. Mai bine mai târziu decât niciodată! Un om fără patrie nu face nici două parale...

— Mă întorc la părinţii mei şi aş dori să ştiu... începu Mihai.

— O clipă! Tovarăşul maior încă n-a terminat, îl opri traducătorul.

Maiorul ţinu un adevărat discurs, gesticulând, ridicându-se de pe scaun, aşezându-se iar, cocoşatul fu însă mult mai scurt, îi dădea probabil doar rezumatul.

— Tovarăşul maior îi salută din toată inima pe cei ce se întorc acasă, nu şi pe cei ce încearcă să se strecoare hoţeşte în patria socialismului. Cei care spui că-ţi sunt părinţi n-au declarat că ar avea un fiu, doar trei fete.

Mihai sări de pe scaun:

— Trăiesc? Sunt bine?... Unde se află?...

Rosomahov îi făcu un semn energic să se aşeze şi privi întrebător la traducător. Apoi vorbi iar.

— Tovarăşul maior spune că cei ce s-au întors casă de bună voie nu pot să n-o ducă bine.

— Dar ai mei... începu Mihai.

— Taci! Ascultă: dacă cei care zici că-ţi sunt părinţi au să dovedească cu documente sau martori că nu ai minţit — totul va fi bine. Dar dacă nu are să fie aşa... Aici te afli pe teritoriul sovietic şi ai să fii pedepsit după legile sovietice. Atât. Tovarăşul maior zice că eşti liber şi trage nădejde că eşti cinstit.

Rosomahov îl conduse până la uşă zâmbind, de parcă ar fi încheiat o mică şuetă, îi strânse energic mâna şi îl tipări pe umăr.

Ghebosul nu se mai osteni să traducă ultimele cuvinte ale maiorului, dar pe Mihai, la drept vorbind, nici nu-l interesau. Aflase principalul: trăiau. Restul nu mai avea nici o importanţă.

Traversând curtea slab luminată de câteva becuri chioare ce ardeu zi şi noapte, nu simţi nici răcoarea ce se scurgea umedă din munţii ce dominau oraşul, nici nu băgă în seamă licăritul vesel al uriaşelor stele de iulie.

Trăiau!...

Pe la jumătatea lui octombrie îşi luă pentru a doua oară bilet de voie în oraş, nu simţea deloc nevoia să bată nişte străzi cu oameni puţini şi neştiut de ce speriaţi, cumpărături n-avea cu ce face, de data aceasta însă se hotărâse să-i trimită ceva veşti unui verişor de la Turnu Măgurele cu care coresponda din an în paşti. Ieşi cu un proaspăt sosit, Emil, student şi el, dar la drept, în Cluj. Noutăţile

aflate de la acesta aduceau mai mult a fantezie: în vară se operaseră arestări masive printre studenţii clujeni, facultatea era aproape distrusă, epurarea indezirabililor din rândul cadrelor didactice luase amploare, erau catedre la care locul somităţilor îl ocupaseră laboranţi sau anonimi daţi cu noul regim. Mihai nu făcea politică, refuzase categoric să se înscrie în vreo formaţie cu asemenea tentă, lucru care nu-l împiedica să vadă că se petrec lucruri anormale chiar şi la agronomia lor, considerată drept instituţia cea mai „cuminte". Dar desfiinţarea catedrei de genetică, ca şi punerea în disponibilitate a unor profesori cunoscuţi şi apreciaţi, îi dădea de gândit...

— Ai să vezi, îl asigură Emil, o să se repete anul '37 din Rusia, într-acolo merg.

La drept vorbind, Mihai habar n-avea ce-a fost anul '37 pentru ruşi, ceva mai târziu avea să-l lumineze contele S., dar deocamdată nu se simţea prea afectat, la urma urmei ţara pe care o părăsea purta capul ei pe umeri şi n-avea decât să-şi aştearnă cum crede că va dormi... Pe el îl preocupa propriul viitor, adică al lui şi al familiei, iar ceea ce se zvonea... Oare puţine se vorbeau în partea asta despre ceilalţi?... Prea multe a distrus războiul, cenuşa lui abia se aşeza, iar de poveşti sunt buni cu toţii...

Hotărât lucru, părinţii lui se aflau la ţară, era maximumul ce i s-ar fi putut aplica tatei pentru aflarea la Odesa, de aceeaşi părere era şi contele, la urma urmei fusese mobilizat, grad militar nu avea, un simplu conţopist, de atentat la bunuri străine n-a atentat, singurul lucru cu care s-a întors acasă în cele două permisiuni a fost un şirag de ţâri care, zicea el, sunt grozavi la o bere... Iar la urma urmelor mai slăbiţi-mă cu draconul socialismului! Nu fac eu politică, dar din tot ce-am citit, am ascultat şi auzit — pare a fi copia trasă la şapirograf a noului testament şi cine ar îndrăzni să afirme că nu s-a sfârşit cu inchiziţia?...

Oraşul părea presărat cu cenuşă.Trecătorii puţini şi grăbiţi lăsau impresia că se îmbracă toţi la acelaşi croitor care urăşte culorile vii. Patrule militare mixte la tot pasul şi din când în când câte vreo dubă, posomorâtă şi ea, ocolind în viteză rarele căruţe cu mangal sau cofe ce mai hodorogeau pe caldarâmul neaşteptat de bine îngrijit.

— Corbii negri, aşa le zic vecinii. De parcă ar exista şi corbi albaştri... zise Emil. Dar poartă numerele noastre... După cum te-am înţeles eu, pot paria că habar n-ai cu cine suntem vecini!

— Cu ruşii?

— Ba cu românii, fazanule! Cu tot parlamentul României de până la război şi după! Oare chiar nu ştiai că în oraşul ăsta îşi termină cariera toţi Brătienii, Maniii şi mai ştiu eu cine?...

— Serios? Politica nu mă interesează.

Emil îl privi lung:

— Mă tem că ai să mori fericit, fraiere!...

După ce lăsară recomandata la poştă, Emil veni cu ideea unei ţuiculiţe.

— Nu prea sunt băutor, recunoscu Mihai. Şi, ca să fiu cinstit, mă cam suflă prin buzunare...

— Fac eu cinste! strigă Emil. Ne întoarcem acasă şi la noi se bea, nu ca aici! Vrei să revenim în sânul Patriei fără practică?...

Pălinca din primul birt în care intrară se dovedi a fi excelentă, dar nu-i înveseli. Emil repetă comanda, dădu de duşcă păhărelul şi îşi lăsă fruntea în palme.

— Mihai, începu el fără să ridice capul, măi frăţioare, tu nu crezi că facem o prostie?

— N-are importanţă, făcu Mihai. Trebuie să-mi găsesc familia... Trebuie!

— De ce strigi? Şi dacă nu-i găseşti?...

Mihai răsturnă paharul fără să clipească, de parcă ar fi făcut lucrul ăsta în fiecare zi.

— Am avut... se opri brusc, speriat. Doamne, ce-i cu mine?... Am trei surori, cea mai mare abia a împlinit cincisprezece ani. Iar mezina...

Nu continuă. Emil mai strigă un rând.

— Ştii, frate Mihai, era un învăţător la noi în sat. În patruzeci şi unu a plecat cu sovieticii. Ei bine, astă primăvară m-au trimis de la facultate la ARLUS, sper că ştii ce-i asta, după nişte placate sau aşa ceva. Şi-l recunosc în ofiţerul sovietic întâlnit acolo anume pe învăţătoraş. Mare colaborator, adică traducător la ziarul pe care-l scot ruşii la Bucureşti. „Grai nou“, mi se pare. S-a dovedit a fi un om de treabă: mi-a adus scrisoare de la mama. Taică-meu — nu

se ştie nimic de el, a fost deportat încă în patruzeci... Pe mine evenimentele m-au prins aici, eram elev la liceul militar din Târgu Mureş, dar n-am mai continuat cariera sortită. Ei, află că maică-mea a leşinat, zice el, când a aflat că trăiesc. Dar îmi scrie, fără nici o explicaţie, să rămân unde sunt. Ei, cum pot s-o las când înţeleg că nu-i de bine? Iată de ce fac prostia să mă întorc... Şi încă o chestie. De-a dreptul caraghioasă. Fratele mai mic a rămas repetent în '43, în clasa a treia... Ei bine, acum predă matematica la şcoala din sat... Ce zici, grozav, nu?...

— Poate de-atâta-i aşa, că nu suntem noi acolo? zise Mihai şi înghiţi încrâncenat următorul păhăruţ.

Trecuse ora învoirii, dar soldatul de la poartă nu-i opri, râse zgomotos şi le spuse ceva neînţeles, însoţindu-şi vorbele cu semnul universal al amatorilor de chefuri: un bobârnac la gâtlej...

În dimineaţa celei de a cincea zile de la plecarea din lagăr vagonul, ataşat de la Ungheni unui tren personal, opri în dreptul peronului aproape pustiu din gara marelui oraş de destinaţie.

Gerul nu slăbise câtuşi de puţin, o ceaţă străvezie şi uscată ascundea clădirile ce-ar fi trebuit să se vadă pe dealul ce domina gara, zăpada scârţâia strident sub încălţările unui grup de vreo cinci cetăţeni ce se apropia vădit de lăcaşul mobil şi vremelnic în care se întorceau acasă fiii risipitori.

Vasilii Vasilievici reuşise să le-o ia înainte; sărise sprinten din vagon, îngenunchease, descoperindu-şi capul atins de calviţie, şi săruta cu patimă zăpada bine înnegrită de fumul locomotivelor.

— Da' eu de ce n-am coborât la Ocniţa, se văicăra neogoită matuşca. Acuma iar înapoi la deal cu trenul? Dacă mor pe drum?...

Până la Anul Nou una mie nouă sute cinciseci şi doi mai rămâneau exact zece zile...

CAPITOLUL
II

Dar să lăsăm joaca.

Cred că şi un copil ar înţelege că Mihai Olteanu sunt eu.

Şi n-are nici un rost s-o fac pe scriitorul, sunt şi aşa grafomani destui.

Intenţia mea este să las o mărturie. În plus sau unică, nu contează: ar trebui să-mi continuu viaţa cu sâcâitorul sentiment al unei datorii neîmplinite dacă nu aş aşterne pe filele acestui caiet adevărul pe care îl cunosc, adevăr care, m-am dumerit în ultimul timp, mai aparţine şi altora, dar lipseşte cu desăvârşire în paginile pline de limonadă ale celor chemaţi să fie cronicari ai timpurilor şi lucrărilor noastre. Declar deci sus şi tare: nu va fi o probă de opus literar, vor fi, repet, insemnările unui martor. Că vor fi solicitate cândva, că nu vor fi, nu pot să ştiu. Cert este că în condiţiile de azi o încercare de a le face publice ar echivala cu o sinucidere. Şi mai declar că nu voi încerca nicidecum să trag spuza pe propria turtă, chipurile aşa au fost timpurile...

Nu, de zece ori nu!

Aşa au fost oamenii.

Iar subsemnatul — nu mai puţin om.

Şi nu intenţionez să mă automenajez. Cred că treapta cea mai de jos a laşităţii este să nu fii sincer nici când stai de vorbă cu tine însuţi...

Aşadar, caietul de faţă.

Îl încep azi, 15 iunie 1953, la un an şi jumătate de la „repatriere“, burduşit cu toate experienţele existenţei într-o ţară care refuză cu

încăpăţânare să mă considere fiu. Cel puţin adoptiv. (Deşi, de dragul adevărului, am luat seama că aceeaşi atitudine o are şi faţă de majoritatea celora ce ar trebui să-i fie copii.)

Chestiuni de ordin tehnic:

Despre un jurnal nu poate fi vorba. Din zilele când prin hârtiile şi casa mea se umbla ca prin propriul buzunar am renunţat să fac însemnări cotidiene. (Şi nu cred că e un lucru rău — memoria reţine doar evenimentele importante, hârtia păstrează orice moft de moment.) Memorii? Cel puţin stupid: memoriile cui? Ale cărei persoane de seamă?

Ah, dacă nu aş gândi prin peniţă, dacă aş fi avut darul să mă aşez la masă cu totul de-a gata în cap şi să-i dau drumul fără oprire şi fără umbră de îndoială!

Voi scrie cum voi gândi în clipa scrisului. Mai precis — voi consemna. Că voi fi la persoana întâi, la a doua sau a treia, nu trebuie să mă preocupe. Principalul e să-mi fie depoziţia cinstită, corectă şi (auto)nemiloasă.

Adevărul, numai adevărul, nimic în afară de adevăr!

(Grandilocvent, nu?...)

1

Aspectul exterior al oraşului, cel puţin pe distanţa gară-primărie (pardon, Comitetul împlinitor orăşenesc!) şi în plus observat de pe platforma tramvaiului, nu promitea nimic bun. Ruine la tot pasul, doar câteva garduri de scândură împrejmuind construcţii minore, pe la opriri zeci de gherete de lemn vopsite alandala într-un albastru otrăvit, alături sau în faţa lor — măsuţe înalte, rudimentare, la care disdedimineaţă se înghesuie inşi de ambe sexe cu halbe sau borcănaşe din care beau pe nerăsuflate vin roşu, suficient de roşu ca să mai dea culoare vaselor şi după ce sunt golite.

De altfel şi însoţitorul nostru, reprezentantul comisiei de repartizare a repatriaţilor, emană un duh bahic destul de accentuat, dar care nu pare să-l deranjeze.

Mai suntem doi în înghesuiala de nedescris a tramvaiului: subsemnatul şi Vasilii Vasilievici. Numeroasa lui familie a rămas în gară pe muntele de cufere, boccele şi legăturele. Matuşca n-a vrut să părăsească în ruptul capului peronul până nu-i vine trenul de Ocniţa. Grăsanul speriat a fost întâmpinat aparte de doi vlăjgani cu care a plecat într-o direcţie necunoscută, dar nu fără să ne zâmbească aproape vesel: „Am ştiut eu!... Să fiţi sănătoşi!..."

Am aşteptat o jumătate de oră să iasă Vasilii Vasilievici care intrase primul. A ieşit cu o mutră pierdută, verde la faţă şi a plecat împreună cu însoţitorul fără să mă privească măcar. Nu făcea impresia să fie un început extraordinar.

Am deschis uşa hotărât, am salutat energic şi am depus pe masa din faţă documentul, mai precis foaia de caiet cu antet — ştampilă, înmânată de Rosomahov la plecare. Abia apoi am ridicat ochii ca să aflu la cine intrasem. Era un bărbat chel, între două vârste, într-o tunică destul de roasă, fără epoleţi. Luă hârtia, o cercetă lung, de câteva ori ridică ochii spre mine, de parcă ar fi vrut să-mi compare mutra cu o fotografie închipuită, apoi îmi zâmbi larg:

— Bine ai venit acasă, băiatule!

Se ridică de la masă şi îmi strânse mâna.

Nu m-am priceput să-i răspund. Abia acum simţeam cât de extenuantă fusese călătoria.

— Adică facem aşa: aicea ai nişte bani, pentru început. Apoi trebuie să te întreb — ai pe cineva la care să te opreşti, nişte neamuri să zicem?

— Trebuia să am, părinţii! Doar la ei m-am întors!

Îmi făcu din deget a dojană:

— Nu trebuie să spui aşa. Mata te-ai întors în patrie! Iar cu părinţii matale... Treaba este că ei nu locuiesc aici în oraş.

— Dar unde? Sunt gata să plec la ei!

— Vezi matale, asta nu-i treaba noastră. De asta se ocupă ministerul treburilor lăuntrice. Noi trebuie să te aranjăm pe matale, pentru că ai plecat de aici, din oraş. Uite, acela dinaintea matale — a fugit dintr-un sat, dar voia să se întoarcă aici. Nu-i bine, şi aşa nu avem loc!

— Dar am plecat dintr-o casă, nu?

— Aţi lăsat-o fără stăpân, a fost naţionalizată. Acum o să vedem ce facem. O să te aranjăm vremelnic la un cămin...

Să-mi fi amintit în clipa aceea spusele contelui cu privire la vremelnic! De fapt, nu s-ar fi schimbat nimic...

De la oprirea tramvaiului am mai şerpuit mult printre nişte închipuiri de case până am dat de o şandrama lungă, s-ar fi putut spune cu etaj, dacă primul rând de geamuri n-ar fi cătat de sub pământ.

Noul însoţitor pe care mi-l dăduse chelul a tratat un timp bunişor cu o zdrahoancă fără vârstă, purtând şi ea o tunică militară, probabil un semn obligatoriu al puterii. Îi tot agita în ochi o hârtie, tot ridica arătătorul spre tavan, ea clătina hotărât din cap şi îşi tot repezea braţele înainte, de parcă s-ar fi apărat să nu fie sărutată. Nu-i înţelegeam ce vorbesc, eram şi la distanţă şi prea puţin pregătit să pricep ruseşte dacă se vorbea repede şi la tonuri ridicate.

„Biroul“ zdrahoancei părea să fi fost pe vremuri bucătăria primitivă a şandramalei, aceasta servind şi ea probabil drept adăpost temporar pentru sezonieri: era situată chiar la marginea oraşului, după câte mi se părea că-mi amintesc, cam pe-aici erau înainte, pe vremea zbânţuitei mele copilării, grădinăriile.

În cele din urmă părţile ajunseră la înţelegere, însoţitorul îmi dădu mâna şi plecă fără nici o vorbă, babornița mă apucă de cot şi mă împinse spre o scară şubredă de lemn ce ducea în subsol:

— Haidem, domnule...

De mai bine de jumătate de an nu mai auzisem asemenea adresare.

— Iaca, zise vrăjitoarea, deschizând o uşă de placaj spre o cămăruţă joasă, dată cu un var îndoelnic, în care se înghesuiau abia-abia trei paturi cu plasă metalică, un dulăpaş şi el de furnir nevopsit şi o mesuţă cu un singur taburet. Lumina zilei abia se strecura printr-un gemuleţ la nivelul curţii.- Tot ce avem mai bun. Eşti martor că n-am vrut să te primesc, singur nu eşti pentru aşa hotel, omul se vede, dar parcă ai cu cine vorbi!

Simţeam că roşesc.

— Nu-i mare lucru, câteva zile...

— Aşa ţi-au spus? Apoi dacă-i crezi... Vasăzică, să ştii: după ora zece seara uşa se închide şi toţi străinii pleacă. Treaba ceea-i

în ogradă, baia tot acolo, o dată pe săptămână, sâmbăta. Ligheanu-i sub pat.

Mă pufni râsul:

— Păi ce-i aicea, cămin sau închisoare?

Femeia se posomorî:

— Iaca asta să n-o mai faci. Cu aşa glume poţi s-o păţeşti rău... Aicea-i altă lume.

Trase taburetul lângă patul pe care mă aşezasem şi de pe care aveam să mă ridic mai apoi cu greu — plasa de oţel cobora până la podea:

— Ei zi, cum îi acolo? Tot cum a fost? Mai rău?... Cum ţi se pare aici?...

Avea un zâmbet blând cu toate trăsăturile severe ale feţei.

Ce puteam să-i spun eu, plecat de-aici copil? Că dealul ce urcă de la gară spre centru mi s-a părut infinit mai mic decât pe vremea când îl coboram cu săniuţa?... Şi-apoi ce înseamnă „mai bine, mai rău“ când aproape zece ani ai dus-o ca frunza pe apă, după copilăria cu lecţii de călărie şi cămăşi de noapte primenite o dată la trei zile?...

— Ştiu eu, doamnă? De-acolo-s multe de povestit. Iar aici... Abia am sosit...

Ea sări de pe scaun.

— Chiar aşa, proasta de mine! Maria Petrovna îmi zice. Am o fată... Măritată la Piteşti. Din '44 nu mai ştiu nimica de dânsa, nici o veste... Oi fi având nepoţi ori nu...

Deschise uşa să plece:

— Eşti numai funingine. Să apuci ligheanul peste vreo jumătate de ceas, am să-ţi pun două căldări pe plită, facem azi zi de baie. Şi aranjează-te bine, vreo două săptămâni ai să fii singur ca un boier. Vecinii matale sunt în concediu...

2

Locotenentul Gropa de la Ministerul „treburilor lăuntrice“ mă ţinu în anticameră, mai precis în coridor, o oră întreagă. În cele din urmă îmi deschise personal uşa grea, îmblănită cu foi de tablă neagră, şi mă pofti cu un semn din cap.

Era un tip scund, bufurile pantalonilor îi veneau sub genunchi, ceea ce îl făcea şi mai mic, proaspăt bărbierit şi mirosind de la o poştă a parfum strident, contrastând vădit cu interiorul cazon al biroului. Şi mai era atât de blond încât dintru început mi s-a părut chel. Probabil oxigenat, pentru că sprâncenele dese care-i străjuiau ochii mici erau negre.

S-a grăbit să mă aşeze pe un scaun din faţa mesei, probabil ca să ne egalăm în înălţime.

— Repatriat, vasăzică, oftă el după ce-mi cercetă hârtia.

Deschise uşa unui dulap de metal şi începu să mişte cu degetul prin cliturile de mape care-l umpleau până la refuz.

— Şi de ce, mă rog, aşa târziu?

— Am sosit abia ieri.

— Ba nu, de ce te-ai repatriat aşa târziu?

Găsi mapa căutată, o trânti pe masă şi se aşeză.

— Ei?

Până acum fusesem felicitat pentru cererea de a mă repatria.

— Din felurite motive... Am fost student, voiam să termin mai întâi facultatea... Şi apoi...

— Ştim poveştile astea... Dar să-ţi spun şi eu ceva: aţi aşteptat ca noi să ridicăm ţara din ruina care-aţi lăsat-o în urma voastră şi când aţi aflat că stăm iarăşi bine — hop şi voi cu dorul de patrie... Aşa-i?...

Voia să mă provoace? De ce? Mă călca pe nervi.

— Domnule... Tovarăşe locotenent, ce trebuie să fac acum? Să mă ridic şi să plec?

Începu să râdă:

— Încearcă!

Apoi pe un ton împăciuitor:

— Crezi că n-au venit şi din ăştia? Nu de tine-i vorba...

— Motivul principal pentru care m-am repatriat a fost că vreau să mă reunesc cu familia. Nu ştiu nimic despre părinţii mei, se află aici de doi ani şi nu am nici o ştire de la ei. Mi s-a spus că dumneavoastră o să mă dumeriţi în privinţa asta. Unde îi pot găsi?

Locotenentul desfăcu mapa, începu s-o răsfoiască, apoi scoase dintr-un plic documentele mele pe care mi le luase căpitanul de la comisie: buletinul, certificatul de naştere, matricola...

— Mihail Alexeevici Olteanu, la părinţii tăi o să mai revenim... Acum trebuie să facem aşa ca să ai un document, să te poţi numi cetăţean sovietic... Şi pentru asta ai să ne scrii o autobiografie... Tot, absolut tot! Când şi de ce ai plecat, cu ce te-ai ocupat, ce neamuri şi unde le ai...

Vorbea o limbă neaşteptat de corectă. Din când în când mă tot fulgera gândul să-l compar cu un tip care terminase liceul când eram eu într-a-ntâia, în patruzeci... Îi tot vopseam părul în negru şi suprapuneam chipul din faţa mea peste cel vag păstrat în memorie. Păreau să se potrivească... Dar... Gradul... Doar locotenent într-atâta răstimp?...

— Uite-aici nişte hârtie, în capătul coridorului este o masă, ai tocuri şi cerneală. Cum termini, îmi baţi la uşă. Da, ca să nu uit: completezi şi ancheta asta.

Cu propria biografie am scos-o la capăt cât se poate de onorabil. Nu era mare lucru să ţii minte că te-ai născut în '29, cum ţi-au fost botezaţi părinţii şi surorile şi că singura rudă ce-o mai ai e verişorul de la Turnu Măgurele, care, măgarul, nu s-a catadicsit să-ţi răspundă la scrisoarea din octombrie... Mai anevoie a fost cu chestionarul: întrebările erau puse în rusă şi română, dar cu aceleaşi caractere ruseşti...

Mi-a luat repezit hârtiile din mână, le-a privit o clipă şi a explodat:

— Tu din ce lună ai picat, Olteanu? În ce ţară te afli? Aici este Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, care are limba ei, alfabetul ei, şi cetăţenii ei! Ce naţionalitate ai dacă eşti trăitor aici? Cine să înţeleagă ce-ai scris cu hieroglifele astea româneşti?

Mi-am luat inima în dinţi:

— Parcă aţi terminat acelaşi liceu unde-am început eu învăţătura...

Mă privi uluit peste poate:

— De unde-ai scos-o şi pe asta?

— Eraţi în echipa de oină a şcolii...

Clătină din cap şi zâmbi.

— Da... Aveam o lovitură serioasă...Mai ţii minte cum mă strigau?

— Bomba...

— Da... Bomba...

Rămase aşa, zâmbind, câteva clipe. Apoi scutură din cap, de parcă ar fi vrut să se lepede de nişte amintiri neplăcute:

— Norocul tău, Olteanu... nu preciză ce anume noroc. — Ia ancheta asta curată şi mâine dimineaţă te prezinţi cu amândouă documentele scrise în alfabetul oficial al ţării... Parcă se învaţă limba rusă în România, ce dracu!...

— Dar...- îndrăznii eu.

— Mâine, mâine lămurim toate! — şi începu să răsfoiască hârtiile de pe masă.

3

Orice s-ar spune, dar te simţi cu totul altfel de om când ai o legitimaţie în buzunar. Traversezi la roşu, n-ai un ban să plăteşti amenda şi te trezeşti la miliţie, unde, după multe şi încâlcite explicaţii, aştepţi câteva ore până se fac cercetările de rigoare, ca în cele din urmă să ţi se facă vânt pe uşă fără nici o scuză, ba mai mult:

— Vezi, data viitoare nu mai scapi aşa uşor!

Exact ce mi s-a întâmplat în timp ce mă îndreptam spre „treburile lăuntrice“ ca să-mi ridic paşaportul, cum i se zice aici buletinului de identitate. Şi unde? La unicul stop din tot oraşul... Ora la care trebuia să mă prezint fusese astfel depăşită cu multe altele şi când am bătut la uşa locotenentului Gropa (m-a corectat răspicat când am încercat odată să-i pronunţ numele corect!), aveam serioase strângeri de inimă: mă aflam la al doilea delict într-o singură jumătate de zi!

Contrar aşteptărilor, m-a acceptat în birou, deşi trecuseră orele de program, şi m-a întâmpinat râzând:

— Abia ai devenit cetăţean sovietic şi te-ai şi pus pe încălcat ordinea publică? Şansa ta că m-au sunat pe mine, altfel ai fi aflat cum se doarme pe podea de ciment.

Cinstit vorbind, nu-l prea puteam înţelege: ba era atent şi înţelegător, încercând să-mi fie un fel de ghid în labirintul birocratic al „treburilor“, ba se înfuria ca un tigru, cum a făcut-o când a citit în anchetă la punctul „naţionalitatea“ — „român“. A luat tocul şi l-a repezit cu atâta furie peste cuvânt, de-au zburat bucăţi din formular şi m-a pus să-l completez a doua oară de faţă cu el.

— Nu eşti român şi bagă-ţi bine în cap lucrul ăsta! Aici trăiesc moldoveni, românii au murit!...

Ce-i drept nu mă speriase într-atât zbieretul lui isteric, cât faptul că trebuia să mă mai spetesc o dată desenând „j"-urile, „i"-urile moi şi mai cu seamă „ă"-ul pe care-l căutasem jumătate de noapte şi-l găsisem abia cu ajutorul Mariei Petrovna... N-o să înţeleg niciodată cum se face că piere înţelesul oricărui cuvânt, nu mai vorbesc de expresiile neaoşe, când încerci să-l scrii cu alte caractere decât cele ce-i sunt proprii. Îmi amintesc din liceu — un coleg evreu mi-a scris numele cu literele alfabetului lor: am cerut confirmarea de la vreo trei conaţionali de-ai lui ca să mă conving că e vorba de numele meu anume, şi nu de o farsă... De-aceea şi celor înşirate aici le dau haina firească. Unul Dumnezeu ştie cât de greu îmi vine să-mi transcriu cu slavone articolele, dacă nu le-aş scrie de la început aşa cum m-am deprins de mic, probabil ar fi totul o aiureală. Gândesc cu litere latine, asta e!

_ Hai, Oltene, cântă şi dănţuieşte! Începând cu ziua de azi, patru ianuarie, una mie nouă sute cincizeci şi doi, eşti cetăţean deplin, cu paşaport al marii Uniuni Sovietice! Te bucuri?

— Mă bucur, fireşte, tovarăşe locotenent. Sigur că mă bucur... Dar...

— Bucuria asta nu admite nici un dar! Sau este, sau nu este! Îţi spun nu ca să-mi fii recunoscător: nu mi-a fost tocmai uşor să-ţi obţin documentul. Ce-i drept, e vremelnic, dar peste şase luni...

Bietul conte S. Ce-ar fi zis să audă şi în asemenea caz termenul „vremelnic"?...

— Da, peste jumătate de an sper să-ţi înmânez un paşaport pe viaţă, deşi, dacă-i la o adică, sunt nişte probleme...

Nu mai puteam răbda. Simţeam că explodez. Se juca cu mine de-a şoarecele şi pisica?

— Tovarăşe locotenent! Cât o să vă bateţi joc de mine? Ce-i cu părinţii mei? Unde sunt? Dumneavoastră aţi avut părinţi vreodată?...

Îl văzui cum păleşte, cum se sprijină cu ambele mâini de masă şi se aşează încet, aproape bătrâneşte pe scaun. Mă aşteptam să cheme garda...

Îşi plecă privirile în podea:

— Tocmai la asta voiam să ajung. Vorbea încet, aproape şoptit. Dar mai întâi dacă am avut părinţi... Am avut. Au fost făcuţi bucăţi împreună cu un frăţior la primul bombardament nemţesc al Chişinăului. În ‘41... Iar acum... despre părinţii tăi...

Se ridică de la masă şi îşi trase un scaun în faţa mea. Cred că nu prea ai bani… Ar trebui să cauţi ceva de lucru, oricum anul pentru facultate-i pierdut. Părinţii tăi n-au să te poată ajuta.

— Morţi?...

— Tatăl tău a fost condamnat în februarie cincizeci la zece ani de lagăr pentru colaborare cu inamicul. Mama şi surorile au dorit să se afle în preajma lui...

— Deportate?...

— Hm... Un fel de surghiun voluntar...

Se ridică de pe scaun şi începu să măsoare odaia în curmeziş.

— Decembriste!

Avea să treacă ceva timp până să aflu ce însemna acest cuvânt.

Îmi aruncă pe masă un bileţel:

— Iată-le adresa.

— Şi a tatălui meu?

El ridică sprâncenele:

— Păi ţi-am spus, nu? Primii cinci ani îi face fără dreptul de a coresponda...

CAPITOLUL
III

1

Căminul, deşi nu-mi prea dă mâna să-l numesc aşa, baraca adică, în care locuiesc, aparţine Uzinei mecanice, una din puţinele intreprinderi care dispune de asemenea „lux". A fost înfiinţată de curând, specialişti şi muncitori şi-a adus din toate părţile, ucenicii însă şi i-a recrutat de pe loc, deşi majoritatea sunt neştiutori de limba locului şi nici nu prea lasă impresia că doresc s-o ştie. Aşa că vorbim cu toţii ruseşte.

Nu mi-am imaginat niciodată că se poate învăţa o limbă străină cu asemenea viteză: n-am nici două luni de când mă aflu aici şi mă pot descurca binişor, în orice caz am realizat în acest răstimp de zece ori mai mult decât am reuşit în cei doi ani de facultate! Într-adevăr, dacă vrei să-l înveţi pe cineva să înoate — fă-i vânt în apă.

Ce-i drept, dacă alegi metoda aceasta de studiu, e bine să-ti alegi şi mediul: al meu e muncitoresc, cu un vocabular oarecum specific, fapt care m-a pus de vreo câteva ori în situaţii idioate. O vânzătoare de la o alimentară din centru cu care intrasem într-un mic conflict era cât pe ce să mă pălmuiască...

Oricum, nu mai sunt viţelul din primele zile, mă descurc.

Şi a pornit bine totul pe la începutul lui ianuarie, când s-au întors din vacanţă (sau concediu) „elevii" şcolii de ucenici ai uzinei, locatarii căminului (am pus „elevii" în ghilimele pentru că vârsta medie a lor e cam de douăzeci-douăzeci şi cinci de ani!), vlăjgani care ar fi trebuit să fie de mult cel puţin capi de familie, dar care îşi lăsaseră vechile meserii ca să le aleagă pe cele de strungar, frezor, lăcătuş, mai bănoase, şi mai ales de dorul unui pat gratuit şi sigur.

Era spre seară, afară ningea de mai mare dragul, tocmai terminasem de scris cea de a cincea scrisoare către mama şi surioare, când uşa se dădu de perete ca în urma unei explozii şi odăiţa se făcu deodată şi mai mică, şi mai rece de zăpada scuturată de pe două mogâldeţe apărute de nu se ştie unde...

(Locotenentul Rota îmi dăduse adresa mamei, dar îmi interzisese să mă gândesc la o plecare într-acolo: zona era închisă... Interdicţie, de altfel, inutilă: mi-ar fi trebuit o groază de bani având în vedere distanţele, iar din banii „pentru început" încasaţi la sosire abia de-mi mai rămăseseră nişte jalnice resturi... Aşa că mă apucasem să le scriu celor dragi zilnic, în nădejdea că odată şi odată va trece şi în calitate cantitatea...)

Mogâldeţele, după ce-şi aruncară paltoanele şi căciulile pe paturi, se dovediră a fi doi tineri cam de seama mea, ceva mai scunzi şi nebărbieriţi. Unul, roşcatul, pusese într-un colţ un butoiaş suficient de pântecos, celălalt, smeadul, ridică de pe podele un rucsac şi îl trânti pe masă peste hârtiile şi uneltele mele de scris.

— *Privet*! strigă roşcatul.

— *Privet*, repetai şi eu. Numai că nu prea ştiu ruseşte.

— Noroc, smeadul îmi întinse mâna şi mi-o strânse ca într-o menghină. Eşti nou?

— Destul de vechi, încercai eu să glumesc. Dar ca vecin de cameră — nou.

— Asta-i bine. Nu-mi elibera mâna şi mă durea. Fedea mă cheamă. Da' pe el, făcu din cap spre roşcat, Timofei. El îi rus. Da' pe tine?

— Dacă-mi dai drumul, ursule, îţi spun. Mihai mă cheamă.

Râse mulţumit:

— Da, nu mă jelui, sparg nuca cu două degete. Da' tu ai mâini de cucoană. Eşti de-aceia, cum le zice...

— Student de fapt.

— Tot un drac. Am făcut din sat până la staţie doisprezece kilometri, pe jos. Am cerut de la presedatel o sanie şi ne-o dat o sulă. Aşa că strânge-ţi de pe masă hârtiile să mâncăm.

Se întoarse spre roşcat:

— Şi să-i tragem o băuturică de mama focului, aşa-i, Timofte?

— *Şto*?

— Nu înţelege nici o pleaşcă! Tare-s proşti. L-am luat la mine că n-are unde se duce, n-are pe nimeni, a crescut pe sub garduri. Băiat bun, ai să vezi...

Trăsei scrisoarea de sub rucsac, era pătrunsă de grăsime dintr-o parte în alta.

Timofei scoase din afundul dulapului două borcănaşe, o ceaşcă de aluminiu şi o farfurie ştirbă. Apoi din buzunar un briceag ieftin în formă de peşte şi se apucă de aranjat masa. Merindele nu impresionau prin calitate — o halcă de slănină învelită într-un ştergar de casă — ea îmi nimicise scrisoarea —, o pâine plată de secară, un calup de brânză pe care se mai putea distinge un fragment umed de ziar cu, probabil, rămăşiţele unui titlu „Să dăm statulu..." şi o torbiţă cu nuci. Tot din sac mai apăru şi o sticlă de trei kile, îmi amintesc că pe vremuri avea mare preţ la ţară şi era numită „ştof", plină ochi cu un lichid tulbure emanând, când Timofei îi scoase dopul improvizat dintr-un vârf de ştiulete, un miros care-ţi întorcea nasul.

— Rusul nu bea decât *samahoncă,* pufni Fedea. Acasă ne-a băut-o toată câtă a gătit-o tata pentru Paşte. Ori se mai crucea mama, ori nu!

Timofei zâmbi nevinovat, înţelegea că despre el e vorba, şi ne invită cu un gest larg să luăm parte la festin.

Cu mâna pe inimă recunosc că totul picase la ţanc. De dimineaţă luasem doar un ceai şi o gogoaşă cu magiun la ospătăria Institutului de Agronomie, iar la prânz — mă servise Maria Petrovna cu o plăcintă cu dovleac. Resursele financiare îmi erau la pământ...

Decanul facultăţii de zootehnie nu-mi putuse comunica nimic încurajator. În primul rând că era prea târziu, în al doilea rând posibil că Ministerul Învăţământului n-o să-mi recunoască amândoi anii de studii, în al treilea rând — va trebui să vin cu limba rusă la zi, sunt obiecte la care n-au alţi profesori. Rândurile erau prea multe şi chiar în caz de reuşită bursa studenţească nu era suficientă pentru o existenţă fie ea şi la limită...

Vizita aceasta mă făcu să iau hotărârea definitivă de a încheia socotelile cu agronomia.

— Ei, zise Timofei, iar Fedea mă tot ajuta să înţeleg ceea ce nu eram în stare să-mi traduc, să bem, vasăzică, pentru cunoştinţă!

Sunetul iscat la ciocnitul „paharelor“ nu era câtuşi de puţin cristalin, vinul însă se dovedise a fi bun, aşijderea mâncarea... Timofei goli cana umplută ochi cu holercă din două înghiţituri. Era a doua oară când mai vedeam asemenea performanţă. Prima dată ne lăsase pe toţi cu gura căscată un soldat sovietic în septembrie ‘44, când ne intrase în casă fără să bată, inspectase în tăcere camera şi se oprise în dreptul bufetului. N-o mai aşteptase pe mama să-i dea cheiţa, sparse vitrina cu stratul automatului şi luă sticla de secărică ce-l aştepta de câteva luni pe tata, mobilizatul fără adresă... Izbi fundul sticlei cu palma şi fără nici un efort vizibil înghiţi jumătate de litru din lichidul verzui, al cărui gust şi tărie le ştiam şi eu, în secret. Luă apoi dopul de pe podea, puse sticla în buzunar şi se răsti la mama, care-l privea înmărmurită:

— *Işcio davai*!

Mamei îi pierise glasul şi tot ridica din umeri şi arunca mâinile în lături, în semn că nu mai avem altă sticlă.

— *Netu, netu!* – am intervenit eu desperat de pe pat unde mă lăsasem cu picioarele tăiate la apariţia lui.

El mă privi cu ochi tulburi, mă ridică de umăr şi mă aruncă înlături. Apoi ridică aşternutul, perna, salteaua şi constată mirat că nu găseşte nimic.

Era prea auster interiorul unei încăperi ocupate de nişte fugari de război. Soldatul mormăi ceva neinteligibil şi plecă fără să închidă uşa.

Parcă o văd şi acum pe mama cu faţa albă ca varul.

— Dacă moare? O să fim împuşcaţi! Ai văzut cât a băut?...

Mica agapă a luat sfârşit neaşteptat de repede: la cea de a treia cană Timofei a încercat să ne spună ceva deosebit de important, judecând după sforţările depuse, n-a putut înghiţi decât jumătate din licoarea greu mirositoare şi aşa îmbrăcat cum era s-a prăbuşit pe pat.

— N-o să-i fie rău? A băut aproape un litru...

Fedea începu să râdă de prăpădenie:

— Apoi asta-i băutură? Când nu-i ostenit, atunci să-l vezi! Mâine dimineaţă are să arate ca un păpănaş...

Am rămas amândoi să vorbim până după miezul nopţii. Era Teodor, cel puţin aşa zicea că a fost botezat, de prin părţile Lipcanilor, făcuse patru ani de armată prin toată Asia, la demobilizare găsise satul prefăcut în colhoz, şi:

— Ţi-oi spune curat, nu aveam nici un chef să rămân acasă: o bună parte din neamuri murise de foame, pe alţii i-au dus chiar când m-am întors eu, în '49... Cum unde? În Siberia! Era mare sărăcie şi jale, aşa că m-am dat încoace, la construcţii.

Doi ani la construcţii l-au convins că nici bogat n-are să ajungă, nici gospodar la casa lui, aşa că:

— Iaca, încă patru luni de şcoală şi am să fiu strungar! Câştigă bine, al dracului, muncitorii ăştia! Mai mult ca un inginer!... Dar tu ce ai de gând să faci?

A fost, aş putea spune, o discuţie istorică.

O discuţie care a pus bazele celei mai liniştite, aproape fericite perioade din viaţa mea care încerca s-o ia de la început...

2

Au rămas departe în urmă o sumedenie de fleacuri menite parcă anume să complice existenţa cetăţeanului. Viza de reşedinţă, această invenţie necunoscută aiurea, de fapt o prelungire a statutului de iobag, prin care eşti legat de un loc anume şi fără de care nici la lucru nu te poţi angaja, nici o recomandată la poştă nu poţi primi, mi-a fost obţinută de Maria Petrovna, probabil dintr-un sentiment de milă: „N-ai să te descurci singur, e atâta alergătură..." Viza este, bineînţeles, „vremelnică", la fel ca paşaportul... Abia buchisind inscripţiile făcute cu tuş în cadrul unei ştampile-dreptunghi descopăr cu groază că paşaportul... nu-mi aparţine! Este emis pe numele lui Oltian Mihail...

Locotenentul Gropa m-a murat două ore în coridor înainte de a-mi preda o lecţie populară despre faptul că statul ştie mai bine decât tine cum te cheamă şi cine eşti. N-a mai rămas nici urmă din ceea ce mi se părea a fi bunăvoinţă şi compasiune la ultima întâlnire.

— În Uniunea Sovietică, cetăţene Olteanu, numele de familie se scriu potrivit unor norme bine stabilite. Prenumele — la fel. Dar dacă

vrei numaidecât să porţi acelaşi nume cu fostul rege al vecinilor, spune-o deschis: avem locuri speciale pentru monarhişti! Şi în general, ar fi bine să ştii că nu am timp să mă ocup de fleacuri!

(La vre-o două săptămâni, când am fost trimis de la comisariatul militar să lămuresc în ce lună sunt născut totuşi, a opta sau a noua, augustul meu era notat curios cu, chipurile, romanul VIIII, am găsit un alt ofiţer în biroul lui. „*Pe ce întrebare* ai venit? Personală sau de slujbă?“ I-am arătat documentul. A scris pe verso luna corectă, a semnat şi a pus ştampila.“ Mari chiţibuşari militarii ăştia“ — părea indignat. L-am întrebat de locotenent. „Cetăţeanul Gropa nu mai lucrează aici. Sunteţi prieteni?“ Bineînţeles, nu eram. Luând-o înaintea evenimentelor: peste vreun an l-am întâlnit întâmplător pe fostul oinist: un binevoitor trimisese la minister o scrisoare anonimă cu o fotografie de-a lui în uniformă de străjer. De prin clasa a treia sau a patra de liceu. Lucrurile n-au ajuns până la puşcărie, dar din partid şi din minister fusese eliminat...)

A rămas în urmă şi comisariatul militar cu vizita lui medicală într-o sală cât un stadion, unde, într-o coloană nesfârşită, am fost nevoit să trec prin faţa a vreo zece doctori. Şi în faţa tuturor, chiar şi a oculistului — în pielea goală. Înjositor, fireşte, dar şi mai înjositor mi s-a părut să mă întorc acasă într-o pereche de pantofi scâlciaţi şi puturoşi, cu vreo două numere mai mici decât port: solizii mei bocanci „Dermata“ dispăruseră în timpul vizitei medicale. „Treaba te priveşte, noi nu suntem paznici!“ mi s-a spus, şi am fost nevoit să mă mulţumesc cu ce rămăsese după plecarea tuturor. Noroc de pantofii ce-i mai aveam în cufăr. Şi-apoi... A venit primăvara!

Nici un ecou la scrisorile mele.

Nu renunţ nici pe o clipă la intenţia de a pleca totuşi să-mi găsesc familia. M-am interesat de preţul celui mai ieftin bilet de tren până în regiunea Kurgan: prin decembrie aş putea aduna suma pentru dus-întors, cu condiţia să pun deoparte jumătate din câştig.

Da, din câştig, pentru că de la întâi februarie lucrez în atelierul de tâmplărie al Uzinei mecanice: fac ambalaje pentru produsele uzinei, mai precis lăzi de lemn. Ucenicia mea a durat vreo câteva zile, după care am fost încadrat tâmplar de cea mai joasă calificaţie, dar cu perspective!

Ideea a fost a lui Fedea: „Măi omule, apoi la noi se caută lucrători cu lumânarea. Drept că la lemnărie câştigul nu-i aşa mare ca la strung, dar tu n-ai nici o meserie!“

De fapt, după părerea Mariei Petrovna, am făcut o prostie. Ea se înţelesese deja cu directoarea unei alimentare, rudă îndepărtată, să mă angajeze la magazinul ei hamal. „Şi bani bunişori, şi mâncare pe degeaba, ba uneori şi câte-o băuturică...“ Dar... Prea îmi era cunoscut statutul hamalâcului din anii de facultate...

Mânuirea ciocanului şi bătutul cuielor cer atenţie sporită, la început unghiile negre şi degetele zdrelite mi-ar fi putut trăda cu uşurinţă ocupaţia, dar colectivul atelierului m-a primit cu bunăvoinţă şi n-a făcut nici un secret din specificul meseriei. Singurul lucru pe care nu-l puteau înţelege colegii de muncă, ba pe unii chiar îi făcea suspicioşi, era refuzul meu categoric de a vizita după program bodegile din apropiere (uneori, când ne lipsea materia primă, chiar şi în timpul programului!), şi de a participa în timpul pauzelor la aprinsele lor partide de domino.

M-a scos din cauză Fedea: „Au să te lase în pace, n-ai nici o grijă! Le-am spus că eşti alcoolic, abia te-ai lecuit!“

3

Pe la sfârşitul lui aprilie s-a nimerit o zi să înţeleg că Dumnezeu nu mă uitase cu totul.

Întorcându-mă de la atelier, am găsit-o pe Maria Petrovna în prag. După zâmbetul cu care mă întâmpina am înţeles că mă aştepta anume pe mine.

— Cântă şi joacă, Mihail Alexeevici! Ai scrisoare!...

Am luat triunghiul-scrisoare cu mâinile tremurând, de parcă m-aş fi temut să nu mă frigă.

Scrisul nu era al mamei...

Şi nici scrisoarea.

O mai păstrez.

Bună ziua ori bună sara tovarăşe Mihai!

Îţi scrie mătale poştăriţa Elena Josanu de la poşta din ţentrul raional Pobeda din oblastea Kurgan. Scrisorile matale au ajuns tăti,

numa că mămica nu mai face curăţenie aici la poştă, o fost trimasă învăţătoare astă toamnă într-un sat la două sute de kilometri, drum nu este şi până nu s-a duce ghiaţa n-avem cum să le trimetem ei. Dar să n-ai grijă, cum or porni parahoadele a să le trimetem. Să n-ai grijă că ele sunt sănătoasae şi o duc binişor. Cum mai este acolo în locurile noastre dragi? Cred că de-amu au înflorit zarzării.

Elena Josanu.

– Ei iaca, încerca să mă îmbărbăteze Fedea, tu te plictiseşti, dar trebuie să te bucuri, măcar ştii că trăiesc!

Timofei încercă să mă ajute în felul lui. Se întoarse într-un picior de la magazin cu o sticlă de votcă, umplu cele două borcănaşe şi cana de aluminiu şi ne invită:

— Vestea asta bună trebuie stropită!

Am dat peste cap borcănaşul cu cele mai bine de o sută de grame de otravă şi nici nu le-am simţit. Am scris apoi o scrisoare pe trei pagini ca să mulţumesc inimoasei poştăriţe, alta pentru mama şi surioare, apoi am stat în pat întreaga noapte fără să pot închide un ochi.

Aveam mereu în faţă imaginea unei imensităţi albe, cu aşezări abia distincte sub nesfârşitul linţoliu înţepenit de ger, cărări ca nişte defileuri săpate în omătul adânc, şi patru fiinţe dragi bătând cărările acestea acolo, la capătul lumii, la sute de kilometri de ultimul punct ce mai poate contacta cu lumea. Vedeam aievea interiorul unei izbe mai răsărite, în care mama, această făptură suplă şi fragilă, cu glasul răguşit de frig, încearcă să explice copiilor de vânători şi tăietori de lemne sau, cine ştie, poate chiar celor ale foştilor viticultori şi livădari, deosebirea dintre beţişoare şi cerculeţe...

Şi mai vedeam, în penumbra din fundul acelei încăperi, estompate de trecerea timpului, dar putând fi uşor recunoscute, trei fetiţe — trei graţii, cum le tachinam cândva, — Lenuţa, Tincuţa şi Anişoara, mezina...

Şi numai o figură n-o puteam fixa nicicum pe imaginarul ecran al memoriei.

Tata...

CAPITOLUL
IV

1

Ţi se întâmplă uneori — aşa e? — să te agăţi de amintiri cu desperarea unui alpinist care în implacabilul său drum spre prăpastie apucă tot de ce i se ating mâinile: smocuri de iarbă care refuză să-l oprească, colţuri de stâncă ce se fărâmă ori îi zdrelesc degetele sau, în sfârşit, vâna viguroasă a unei rădăcini de tisă, braţul întins al sorţii până te află frânghia salvatoare, ori scurt popas până la resemnarea de unde începe iar zborul spre neant.

Şi iată-te, în dezechilibrul tău deasupra hăului, stăpân al unei veşti, fie ea şi indirectă, dar asemeni rădăcinii aceleia — salvatoare.

Va fi mâna proniei? Va fi popasul înainte de abandon?...

Filmul:

O căsuţă cochetă, pe coasta unui deal cu liziera pădurii pe creastă. Satul din vale atât de înecat în verdeaţă, încât ar putea poza pentru un idilic tablou de Grigorescu sau alt impresionist care ştie să ascundă în ceaţă banalul realităţii. Mizerie — nu, sărăcie grozavă — iar nu, pur şi simplu an de an, veac de veac — copia trasă de pe un clişeu executat la facerea lumii.

Sătenii nu-l invidiază pe stăpân pentru căsuţa cu peluză, cu acareturi solide, cu doi cai bine hrăniţi şi exoticul ponei, călărit de băiat, dar pus şi în ham la munci mai uşoare; nici pentru Fordul antidiluvian căruia trebuie să-i ridici o roată ca să-l porneşti şi, odată pornit, nu-l mai opreşti decât după ce ţi-ai făcut toate treburile.

Nu, e unul de-al lor, pornit de-aici, din satul pitit în verdeaţă, tot de sub un acoperiş din paie de secară, din aceeaşi odaie cu

podelele de lut, cu un cuptor cât imaşul comunal şi laiţe de lemn în lungul pereţilor. Atâta doar că a fost unul la părinţi, maică-si i s-a tras moartea din facere la vreo jumătate de an, iar taică-su a refuzat categoric să se mai însoare, îndoind truda de pe cele două sau trei hectare cu creşterea băiatului. Şi a umblat băiatul ca toţi semenii lui la şcoala bisericii, la ruşii cei vechi, şi i-a spus învăţătorul lui taică-su că băiatul se trage la carte, după care l-au trimis la ghimnazie, la Chişinău. Acolo a învăţat fără bani, iar când au venit românii — l-au luat la Cluj, să-l facă agronom. Iar de-acolo i-au pierdut urma. Taică-su a murit prin anii douăzeci, băiatul cât a venit pe-o zi să-l încredinţeze pământului şi să lase grija bojdeucii şi ţarinei în seama unui neam mai depărtat şi s-a pierdut iar. Se zvonea că e prin străinătăţi aiurea.

S-au dumerit doar prin douăzeci şi ceva, pe vremea marii sărăcii, când s-au trezit cu el în sat pe la sfârşitul verii şi le-a spus celor ce-l întrebau că s-a făcut doctor în Franţa, dar nu doctor de oameni, ci de pământ.

Apoi cu mâinile lui a dărâmat casa bătrânească şi s-a lăudat că din primăvară are să ridice alta, mai bună şi mai sănătoasă.

Nu l-au prea crezut, mai fusese unul în sat plecat în lume să se îmbogăţească cu neştiut ce meserie, dar când i s-au dus părinţii şi le-a moştenit ce bruma agonisiseră a vândut tot şi a băut banii de i-a mers vestea.

Au picat la îndoială abia iarna, când vreo trei sănii trase de boi au început să-i care piatră lucrată, pe care a venit el singur după crăciun s-o aşeze în clituri. Apoi au scăzut bine din scepticism când el personal, ajutat de un singur pietrar adus, a ridicat pereţii şi a pus acoperişul unei construcţii nu prea obişnuite prin partea locului.

În cea de a doua vară casa era gata, ca, de altfel, şi toate îndoielile sătenilor.

Tânărul domn notar îi spunea „don' profesor" şi le explica cu plăcere tuturor doritorilor că acest consătean al lor este cel mai tânăr titular al unei catedre de la facultatea de viticultură din oraş şi că ar fi cazul să se mândrească cu el.

Cum notarul, deşi tânăr, era o autoritate, plugarii au început, mai în taină, mai pe faţă, să se mândrească şi să se adreseze fostului

consătean cu „dom' profesor“ (printre aceştia chiar şi foştii tovarăşi de joacă şi păscut vitele), lucru care-l scotea din sărite, dar cu care, în cele din urmă, a fost nevoit să se împace.

În cea de a treia primăvară don' profesor şi-a adus ceva mobilă şi, judecând după faptul că avea în braţe un băieţaş de vreo trei ani, — soţia.

— Tare-i slăbuţă, săraca, se omorau sătenele.

— Mda... oftau sătenii, cum să-ţi învârtă ea o mămăligă cu aşa mânuţe. Parcă-s de copil...

— Cum o mai făcut ea copchilul ista, ia-te ce-i dolofan!, iar dânsa-i în buci cumu-s eu în obraji! — se minuna moaşa satului.

Fiinţa diafană s-a dovedit a fi aptă nu numai de răsturnat mămăliga, ci şi de săpat.

Pentru că în aceeaşi primăvară don' profesor s-a apucat de pământ. Şi a pornit-o cu nimicirea hectarului de trascău de la deal de casă, de s-a adunat lume de lume să vadă cu ochii ei cum pot doi nebuni să-şi facă râs de asemenea bogăţie.

Satul a avut temă de discuţii aprinse şi râsete în pumni o vară întreagă, dar în toamnă, când au văzut hectarul numai gropi, aliniate la fir, şi carul cu butaşi neobişnuiţi prin părţile locului, discuţiile au început să se mute pe alte teme, iar râsetele să le adreseze unul altuia:

— Apoi nu v-am zis eu că are să puie de-aceia hultuită?... Dudel primău de-al nostru nu cumpără, da de-acela hultuit, o-ho-ho!

La prima roadă don' profesor a adunat la căsuţa cu peluză câţiva gospodari, dintre foştii tovarăşi de tinereţe.

— Fraţilor, ce-aţi spune dacă v-aş învăţa să alungaţi sărăcia din case?

Gospodarii au început să râdă.

— Ai tu... matale... aşa retevei ca s-o pălim? — se interesă unul.

— Ia zi tu, este vreo deosebire între aligoteul ăsta şi zaibărul tău? întrebă profesorul.

— He-he! Cerul şi pământul!... Da de unde să iau eu banii ca să-mi pun aşa vie?

— De unde? Din pământ. Ce-ai zice dacă v-aş învăţa să scoateţi din acelaşi pământ de două ori... nu, de trei ori pe cât scoateţi?

— Fără bani?
— Cu muncă, dar şi cu cap...

Opreşte filmul.

Ţii tu minte, în patruzeci şi unu, când v-aţi întors, ce-a zis întâi şi-ntâi tata după ce-a revenit din sat? Nu că nu mai există căsuţa cu peluză, că e o jalnică ruină, ci că toţi cei care i-au urmat sfaturile şi îndrumările nu mai sunt.
— Deportaţi cu toţii... Ridicaţi cu familiile de la gospodăriile lor şi duşi în Siberia... Chiaburi, lipitorile satului, vrăjmaşi ai vieţii noi, socialiste...

Filmul:

Ai pus şaua pe Piky poneiul şi ai pornit-o la deal, spre pădure, dar era prea de dimineaţă, roua prea mare ca să scapi neîmbăiat şi te-ai întors de la jumătatea drumului. L-ai lăsat pe Piky pe gazon, îi plăcea la nebunie să pască şi să se tăvălească pe covorul acesta verde şi moale, oricum, tata nu-l putea vedea, era în livadă cu Dudel, angrosistul de vinuri şi fructe, se prevedea o recoltă grozavă de caise şi piersici, iar domnul Dudel dorea să ştie pe ce poate conta; ai luat săpăliga şi te-ai dus în grădină s-o ajuţi pe mama la prăşitul verzei, cum îi promiseseşi în ajun, dar mama nu era în grădină, probabil se trezise Lenuţa şi făcea nazuri. Ai lăsat sapa la marginea straturilor şi te-ai întors să-l dai în grajd pe Piky, însă chiar venea şi tata cu oaspele, nu scăpase, fireşte, vederii lui intrusul de pe peluză. Dar cum nu urmă nici o vorbă răstită sau o privire sever-mustrătoare, poneiul rămase să-şi expună în continuare burticica la soare, iar tu te-ai trântit pe şezlongul de alături.
Era o dimineaţă plină de soare, moara de vânt de pe culmea dealului din faţă îşi mişca a lehamite aripile, duruitul absolut nou pentru locurile acestea a tractorului luat din toamnă în credit de vreo cinci gospodari împreună cu tata, fireşte, era liniştitor ca ticăitul ceasornicului din odaia voastră, a copiilor.
Era o dimineaţă vestitoare de pace şi tihnă.
Filip încărcase în căruţă cultivatorul şi se pregătea să înhame caii.

Filip stă la voi de când te ţii tu minte. Îi place de tine, te-a învăţat o sumedenie de lucruri, ţi-a arătat chiar cum poţi scoate paingul din borta lui cu o aţă şi un bob de ceară sau cum poţi face o minge din păr de vacă folosindu-ţi doar palmele şi ceva stuchit!

Filip e ţigan, umbla cu şatra şi fura găini, el singur ţi-a spus, dar marea lui dragoste sunt caii. L-a rugat în genunchi pe tata să-l ia îngrijitor la cai, fără nici un ban, iar când tata s-a lăsat convins — şi nu-i pare rău că l-a crezut! — a fugit din şatră, pentru care lucru a încasat câteva bice de la bulibaşă — „iaca, vezi vârcile estea?" —, dar de întors la gura cortului nu s-a mai întors... Şi mai are o patimă, mama ţi-a spus: în fiece duminică şi de sărbători bate dărăbănica la muzicanţii lui Ion al Chirei din sat...

Tata şi cu domnul Dudel s-au aşezat la masa de sub nuc, discută aprins şi aştern pe o foae de hârtie lungi coloane de cifre.

Lenuţa a apărut în prag cu şorţuleţul la gât şi cu mutricica toată plină de gălbenuşul oului pe care e obligată să-l mănânce în fiece dimineaţă. A fugit de la masă, bineînţeles. E cât se poate de mândră că a scăpat de controlul mămicăi, se repede la tata care ştie s-o facă să râdă cu hohote, dar se împiedică în gazon şi se întinde pe burticică.

În care clipă se repede din casă şi mama. E palidă, cu ochii măriţi de groază...

Mai departe filmul se rulează cu încetinitorul:

Tot în care clipă cu începutul de strigăt al mamei se aude din curtea cu grajdul, despărţită de peluză cu un gărducean de lănteţi:

— *Sloboda!...*

Şi imediat o bubuitură ca de trăsnet.

Bietul Piky, cum a ştiut el să se ridice în picioare cu o clipă înainte de bubuitură?...

— Ce-i asta?! a strigat mama cu glasul rupt.

Hăţurile de piele cu ţinte albe au şuierat în mâna lui Filip şi s-au încolăcit pe braţele lui Iacob, ocnaşul, neştiut de unde luat în spatele căruţei. Tata şi domnul Dudel sar de pe scaune, Iacob scapă din mâini arma, se întoarce pe călcâie şi dispare în grădina din dosul

grajdului, Piky cade brusc pe picioarele din faţă, apoi încet-încet, de parcă s-ar pregăti de culcare, se lasă pe-o coastă.

Tata cade în genunchi lângă el, Piky fornăie o dată, cum face de obicei când îi sar dulăii satului în faţă, întinde zvâcnit picioarele, le strânge şi încremeneşte. Din nară i se prelinge o şuviţă roşie, iar ochiul cată sticlos, nemişcat spre cer. Tata îi trage pleoapa şi o ţine aşa câteva clipe.

— În mine a ţintit, ticălosul. Mulţumesc, Piky...

Domnul Dudel a prins-o de umeri pe mama gata-gata să se prăbuşească.

Filip sare peste îngrăditura peluzei şi-i întinde tatei arma scăpată de Iacob.

— Adică la el era, dă din cap tata. Credeam că am lăsat-o acasă...

Abia atunci ai înţeles tu că Piky nu mai este.

Te-ai repezit urlând şi te-ai trântit peste trupul cald încă al blândului tovarăş, fără să iei seama că sângele pornit din gaura de sub spată îţi îmbiba cămaşa.

Mama scutură energic din cap şi îşi duce mâinile la frunte de parcă şi-a amintit ceva:

— Alex, glasul îi tremură. Fuga la radio, fuga!

O ia în braţe pe Lenuţa şi intră în casă cu tata şi domnul Dudel.

Ai rămas singur şi uitat, numai ţie îţi pasă de sărmanul Piky...

Cum l-ai mai ucide şi tu pe mizerabilul de Iacob, cum l-ai tăia bucăţi! În furia ta nepuntincioasă te tăvăleşti pe gazon, umplând iarba de sânge...

Iacob, sau ocnaşul, cum i se zice în sat, a făcut vreo trei ani de puşcărie pentru tentativă de omor, e un fel de *paria* al satului şi tata s-a gândit că dacă l-ar trata ca pe un om, adică dacă i-ar da ceva de lucru, ar putea să-l ajute. Acum câtva timp l-a angajat la legat via, dar când l-a prins în casă răscolind printre lucruri i-a plătit tot ce i se cuvenea şi l-a poftit mai mult să nu i se arate în faţa ochilor.

Mamei nu i-a plăcut rânjetul lui când a numărat atent banii şi a plecat, de câteva ori întorcând capul ca să-l privească pe tata...

Iată-l pe domnul Dudel: iese glonţ din casă, tot bombăneşte ca un patefon stricat „Mein Gott, mein Gott“, încalecă motocicleta la poartă şi dispare într-un nor de praf.

Iese din casă şi tata, nici nu ia seama că plângi.

— Mihai (nici măcar Mihăiţă, ca de obicei!), schimbă cămaşa, spală-te, adună tot ce ai de îmbrăcat, în zece minute am plecat.

Mama înghesuie în două valize haine, rufărie, nişte pâini de-a valma.

— Fugim de ocnaşul cela, mămico?

Mama nu-ţi răspunde.

Nimeni n-a închis radioul, deşi bateriile sunt scumpe.

„... în flagrantă încălcare a termenelor de evacuare trupele sovietice au trecut în chiar dimineaţa aceasta Nistrul pe la Soroca, Tighina şi Cetatea Albă şi se îndreaptă spre interiorul provinciei. Armatele noastre nu opun nici o rezistenţă, dar sunt cazuri...“

Ochii mamei lăcrimează şi lucrul acesta nu-i a bine.

— A început războiul, mămico?

Mama te cuprinde la piept şi nu-şi mai îneacă plânsul.

— Mai rău, băiatul mamei...

Şi începuse — aşa e că mai ţii minte? — atât de frumos ziua aceea de douăzeci şi opt iunie una mie nouă sute patruzeci...

Proiectorul se stinge pentru schimbarea casetei.

2

Filmul:

Eşti băiat mare de-acum, în clasa a doua a Liceului Internat din Iaşi, mai învaţă cu tine şi doi colegi de-acolo unde ai început. Mama şi Lenuţa stau la Piatra Neamţ, la o verişoară de-a ei care trebuie să se mute la Turnu Măgurele, dar nu se mută până nu se lămureşte situaţia voastră. Mai sunt oameni buni!

Tata e la Iaşi, la catedră, din fericire arhiva facultăţii de la Chişinău a putut fi evacuată, aşa că se simte normal. Doar că n-are cum să-şi adune familia, oraşul e plin de refugiaţi şi o casă, chiar o cameră, e o problemă greu de rezolvat. Locuieşte, dacă se poate folosi acest cuvânt, într-o cămăruţă din aripa cu laboratoarele

facultăţii, o fostă debara sau baie probabil, în care a încăput doar un pat de campanie...

Îţi aminteşti cum aţi trecut Prutul?

La Huşi era o mamă de înghesuială şi debandadă, încât abia a putut tata să întoarcă maşina spre sud.

— Încercăm să trecem podul la Fălciu. Şi dacă nu reuşim, cum o vrea Cel de Sus...

Şi cum s-a sfârşit benzina chiar la începutul podului, şi cum aţi împins la maşină cu tata, în timp ce mama se învăţa să ţină direcţia şi tot dădea cu roata din dreapta în balustradă, şi cum v-aţi înţepenit la capăt, dar au venit nişte grăniceri să vă ajute, în timp ce în spate, la o zvârlitură de băţ, opriseră nişte camioane ciudate din care au prins să coboare soldaţi necunoscuţi, cu cizme de brezent şi cu nişte puşti nesfârşit de lungi şi baionete de forma şi lungimea floretelor...

— Dacă întârziam cinci minute... şi-a făcut cruce tata, văzând cum soldaţii aceia au făcut front la jumătatea podului şi nu mai lăsau să treacă trăsurile ce se tot adunau.

Şi cum au tras focuri într-un desperat ce se aruncase în Prut, dar nu l-au nimerit şi când a ajuns la malul vostru desperatul s-a trântit în genunchi şi a vărsat o bună jumătate de căldare de apă din stomac...

„Amară băutură“ a zis, ţii minte?

Apoi, după ce-a lipsit vreo două săptămâni (venea la tine de două ori pe săptămână!), tata te-a vizitat pe neaşteptate seara, la internat, înainte de culcare.

Ce te-ai mai speriat! Avea un ochi vânăt şi mâna stângă prinsă de gât cu o eşarfă. Îţi aminteşti ce ţi-a răspuns? „Fugi de bolşevici şi dai peste legionari!“

— Nimic grav, Mihăiţă, o să treacă. Problema e alta: m-au dat afară de la catedră, am refuzat să le jur credinţă. Aşa că plec la mama şi Lenuţa, o să lipsesc o vreme. O să se îndrepte lucrurile, n-ai grijă! Grija ta e să înveţi. Dacă ai carte...

Îţi aminteşti cum l-ai întrerupt?

— Ce folos că ştii tu atâta carte? Ia te uită ce-au făcut din tine...

Tata a râs:

— Îmi place că judeci, numai că de data asta nu ai dreptate. Dacă nu aş fi avut carte, m-aş fi înhăitat cu ei! Ţi-ar pare bine să ai un tată de care să te ruşinezi cândva?

Nu l-ai mai văzut până în februarie, când se terminase de acum zavera legionarilor.

— Sunt iarăşi la catedră. Am aflat că ai terminat trimestrul pe locul doi şi mă bucur. Ţi-m adus şi ţie o bucurie: mai ai o surioară! Tincuţa... Ecaterina.

Altceva pentru Lenuţa, posibil să fie geloasă, dar tu eşti băiat mare!

Şi apoi, la finele anului pe care l-ai terminat cu coroniţă de premiant pe cap, ţii minte ce mai drum cu maşina unui prieten de-al tatei până la Piatra? („Dar Fordul nostru? ai întrebat. „L-am mâncat" a răspuns tata atât de serios că n-ai mai avut nici o îndoială că nu glumeşte.)

Lenuţa crescuse ca pe drojdii, iar Tincuţa... Ce-o mai făceai să râdă, bondocuţa!

Dar Ceahlăul, ce mai minune de locuri, când avea tata timp liber.

O singură dată ai trântit-o totuşi:

— Frumos, frumos, dar nu-i ca la noi la... te-ai oprit brusc când l-ai văzut pe tata că se întunecă. Şi ai schimbat vorba:

— Păi dacă se vede Ceahlăul de la Dunăre, de ce nu se vede şi Dunărea de pe Ceahlău?

Tata te-a privit mirat, dar a înţeles că glumeşti: erai băiat mare...

Apoi, pe neaşteptate: „... vă ordon: treceţi Prutul!..."

Apoi nesfârşita aşteptare al acelui august al întoarcerii...

Trenul îndărăt şi peronul scâlciat al gării dărâmate cu dinamită...

Apoi casa devastată, dar întreagă. Dormitul pe podele. Leagănul Tincuţei. (Ţii minte cum a urcat în el Lenuţa şi nu voia să coboare?) Patul pentru mama şi Lenuţa. (Abia peste un an patul tău şi al tatei.)

Şi întoarcerea tatei de la ţară.

— Cât despre Filip, nu ştie nimeni nimic. Zic oamenii că atunci când a venit un şef de-al lor să ia caii, el a sărit cu furca la dânsul... Bineînţeles că a fost arestat...

Sfârşitul filmului.

CAPITOLUL V

1

Dacă mi-ar fi spus cineva vreodată că o să ajung şi la ziua când n-o să mai gândesc, l-aş fi considerat nebun.

Dar iată că am ajuns.

La atelier am o singură grijă: să mă protejez, adică să nu dau cu ciocanul pe alături. La masă iar o singură preocupare: să înghit tot, chiar şi ceea ce rămâne în gât, ca să am suficientă energie pentru cele opt ore de efort pur mecanic. În drum spre casă — aceeaşi unică strădanie: să mă văd cât mai curând în pat. Deşi nu-mi pot aminti niciodată visele, sunt sigur că nici ele nu conţin vreunul din elementele proprii gândirii...

În schimb dau uzinei cele mai multe ambalaje, port titlul de „fruntaş în întrecerea socialistă“, deşi nu mă întrec cu nimeni, colegii s-au împăcat cu ideea că sunt un calic, nu fac niciodată cinste la chenzine. Un singur lucru mă cam supără: zilele trecute s-a apropiat de mine brigadierul şi mai în glumă, mai în serios m-a luat de mânecă:

— Poate-o laşi mai moale, românule? Că altfel ne măresc normele la toţi...

Am strâns din umeri, nu înţeleg adică ce vrei să spui, şi nici el n-a mai insistat.

Cât priveşte porecla, n-o aud prea des, o socot binevoitoare.

Dar de unde să ştie ei pentru ce strâng banii?...

Chiar dacă-i vorba de o idee fixă — ea e singura ce-mi dictează comportamentul şi-mi înlocuieşte orice alte gânduri...

Pe la jumătatea lui mai s-a petrecut un eveniment minor, dar care avea să schimbe multe în ce mă priveşte.

Într-o dimineaţă însorită, numai bună să-i invidiezi pe cei ce-şi pot permite să-şi expună burta astrului diurn, ne intră în atelier subdirectorul însoţit de un tip slăbănog, cu priviri vioaie, ambalat într-o tunică a la Mao Tze Thung.

— Tovarăşi, chiţcăi înaltul funcţionar de îndată ce brigadierul opri pila circulară, tovarăşul este de la ziarul partidului şi guvernului şi vrea să stea de vorbă cu voi. Poate chiar să scrie ceva. Vă rog să-l primiţi şi să-l iubiţi! Iată, tovarăşe, se întoarse spre slăbănog, acesta-i brigadierul, iar acesta, arătă spre mine, acesta... în sfârşit, brigadierul o să vă spună tot...

După care strânse mâna slăbănogului şi se îndepărtă grav.

Ziaristul scoase din buzunar un blocnotes cu tartaje de dermatină şi se apropie de brigadier. Schimbară câteva cuvinte, după care se opri în faţa mea.

— Tovarăşul Oltean...

— Prezent, făcui eu fără să încetez lucrul.

El schiţă un zâmbet slab.

— Câteva întrebări... Şi lasă ciocanul cela...

— Dar norma? Fără ciocan moare.

— Apu' despre ea să vorbim. Cu câte procente o întreci?

Simţeam că-l dor în cot procentele mele.

— Câte vă aranjează?

În fiece dimineaţă aveam cinci-zece minute de aşa-zisa informaţie politică, unul dintre noi citea ziarele şi încerca să-i lumineze şi pe ceilalţi. Mă exasperau banalităţile tipărite, cu atât mai mult cu cât şi eu făcusem treaba asta de vreo două ori, iar în viaţa „de dincolo" nu prea eram dat cu presa.

Slăbănogul zâmbi:

— Eu vorbesc serios. Cu câte procenturi?...

— Tovarăşe ziarist, sunt un om liniştit şi modest. Mă tem de publicitate, mă tem de slavă, asta ar putea să mă distragă de la munca pe care o iubesc atât!

El mă privi atent şi izbucni în râs:

— Ia uite! El suguieşte! Îmi place. Vasăzică, facem aşa: mătincă eşti ştiutor de carte, mâine vin aici şi-mi dai articolul pe care ai

să-l scrii deseară. Despre tine şi tovarăşii tăi. Îmi opri cu un gest protestul. Aiasta este o poruncă de partid, cred că înţelegi despre ce-i vorba...

Mai auzisem cuvintele acestea — sarcină de partid... Mai departe gluma nu putea avea loc.

— După masă vine fotograful, zise el brigadierului, îi strânse mâna şi plecă ţantoş.

Peste vreo patru zile brigadierul intră val-vârtej în atelier, ceva mai târziu ca de obicei, întrerupse curentul ca să oprească toate maşinile care bâzâiau, şuierau şi oftau şi ceru tuturor atenţie. Apoi desfăcu ziarul ce-l adusese subţioară şi începu să citească.

Privii peste umărul lui: era o pagină întreagă dedicată uzinei, o bună parte ocupată de articolul meu şi de fotografia plină cu pete de tuş, printre care se puteau distinge doar rândeaua mecanică şi jumătate din mutra solemnă a brigadierului...

Pentru articol n-aveam de ce să roşesc: trecusem cu peniţa când mai veselă, când mai serioasă peste toţi tovarăşii mei de atelier, mă străduisem să fac un portret colectiv al unor oameni vii, cu bucuriile şi nevoile lor.

De prisos să adaog că devenisem eroul zilei în uzină: pagina cu pricina stătea agăţată în toate atelierele şi pe toate coridoarele administraţiei.

Neaşteptate au fost şi urmările: în cele două luni cât am mai lucrat la uzină, slăbănogul mi-a mai dat câteva „sarcini de partid“ şi m-a declarat membru al activului de corespondenţi voluntari ai ziarului.

Ştiam eu că am talent de publicist!...

Pe lângă onorariile nu chiar simbolice m-am ales şi cu alt câştig: ştergându-mi din cele scrise cuvinte ca „ambalaj, excelent, situaţie, ziar, satisfacţie“, slăbănogul mi-a demonstrat cât de simplă este învăţarea limbii „moldoveneşti“: să uiţi (sau să nu foloseşti!) jumătate din vocabularul moştenit de la părinţi!

Cine-a zis că „a pierde“ nu înseamnă „a câştiga“?

2

Pe la începutul lui iunie (luasem deja hotărârea cu Universitatea), cum mă întorceam acasă de la circa de miliţie unde mi se înmânase paşaportul nou, viager, şi trecând, cum mă ducea drumul, pe lângă ministerul „lăuntric“, dădui nas în nas cu Emil.

— Servus, neamule! urlă el, mă luă în braţe şi începu să se învârtă cu mine de duduia trotuarul. Servus!

Sergentul care făcea de servici la minister crăpă uşa, ne cântări din ochi şi porunci sever:

— *Idite, idite*!

Îl înţelegeam pe bietul băiat, cât n-aş fi dat şi eu atunci la sosire să văd pe cineva, să întâlnesc o mutră cât de cât cunoscută.

— Măi al naibii, zise el după ce ce ne aşezarăm mai la vale pe treptele unei case vechi, boiereşti, pe a cărei uşă monumentală sta scris „Întrare pin ogradă“. Al naibii, ne-am putea duce la un pahar, dar peste o oră trebuie să mă prezint la comisariatul militar! Hai, zi! Cum e?...

— Ba pardon, zi tu. Înţeleg că eşti proaspăt sosit, de ce aşa târziu?

Coborâse din tren de vreo zece zile, aflase de la funcţionarul de la „primăria voastră“ adresa mea, dar nu mă căutase.

— Dom'le, n-am mai pomenit aşa ceva! Nu le-a fost de ajuns că am scris în lagărul cela douăzeci şi trei de autobiografii, uite, azi am scris-o şi aici pe a treisprezecea în decurs de-o săptămână! Îi bag în mă-sa-n cur, dacă mai continuă dau foc şi ministerului şi javrei celea care mă urmăreşte peste umăr ce scriu şi cum ţin tocul! Să fi ştiut aşa ceva, mă predam dracului...

Aici se întrerupse brusc. Zâmbi amar:

— Înţeleg bine că plata pentru a deveni omul cel mai fericit din lume, adică om sovietic, trebuie să fie mare, dar chiar aşa... M-au băgat într-o magherniţă cu nişte tipi suspecţi... Tu, cel puţin, te-ai aranjat ca lumea?

De vreo trei ori fusesem la „comitetul împlinitor“ ca să le amintesc de cazarea mea provizorie, pardon, vremelnică, şi de fiecare dată

am fost rugat să nu-i mai deranjez: „Căutăm, cum găsim ceva potrivit, te anunţăm singuri...“

— Nici la maică-mea nu mă pot duce, n-am documente. E vorba să-mi dea ceva zilele astea, dar... Mă-sa-n... Apropo, ţi-ai găsit părinţii?...

N-avea nici un Dumnezeu să-l mai sperii şi eu:

— Sunt... sunt la ţară... Predau...

— Cam nasol pentru un profesor universitar, nu?

— O chestie provizorie...

— A, sări de-odată Emil. Ultima noutate, ori poate-ai aflat? Contele S. s-a sinucis!

Am simţit un val de sânge cum mă izbeşte-n cap. Aveam cele mai calde sentimente pentru aristocratul acela, atâta de aristocrat că nu te lăsa niciodată să bănuieşti că n-ar fi un egal de-al tău, oricine ai fi fost tu. Bietul bătrân înţelept! Mi-am amintit deodată cum mă privea când mi-a vorbit de cei doi băieţi ai lui...

— Zicea un ajutor de-al comandantului că s-ar fi întâmplat ceva cu un fecior sau o fiică de-a lui când a încercat să treacă Dunărea... Moşul s-a strecurat noaptea în biroul lui Rosomahov şi s-a împuşcat în gură cu arma rusului...

Bietul bătrân! Şi socotelile cu viaţa tot aristocratic încheiate...

— Nici un popă n-a vrut să-i cânte, l-au îngropat ca pe o vită... Dar pe Rosomahov l-au umflat peste câteva zile. M-aş bucura să aflu că putrezeşte-ntr-o puşcărie cu tot cu autobiografiile mele, băga-i-le-aş...

Emil îşi privi ceasul:

— Aoleu! Milităria, paştele mă-sii! Scrie adresa mea! Sau poate vin eu pe la tine...

Mă bătu pe umăr, se întoarse milităreşte pe tocuri şi porni cu pas grăbit.

Potrivit denumirii străzii ce mi-o dictase nu părea, într-adevăr, să locuiască într-un cartier rezidenţial...

Curios, totuşi: eu n-am scris decât două autobiografii, una lui Rosomahov şi cealaltă lui Gropa.

Să însemne asta ceva?...

3

Am banii strânşi, chiar mai mult decât îmi făcusem socoteala. I-am depus la cec şi port carnetul cu mine: nu mi-a dispărut nimic, nici măcar o copeică atunci când îi ţineam în valiză, dar... De câteva ori am luat seama că cineva îmi umblă prin puţinele boarfe. Repet, nu lipseşte nimic, dar mă dezgustă însuşi gândul că un străin pune labele lui pe ceea ce îmbrac sau folosesc. Până şi teancul de hârtii a fost răsfoit pagină cu pagină...

Adică banii sunt.

Dar lipseşte principalul: veştile.

Scrisoarea...

Am cugetat îndelung, n-am dormit multe nopţi şi am hotărât definitiv: intru la Universitate. La filologie.

Toată stima şi tot respectul pentru clasa muncitoare, pentru harnicii bătători de cuie (ţânte, cum m-ar fi redactat protectorul meu de la ziarul cu povestea!), dar sunt absolut sigur că şi tata, şi mama, posibil şi surorile ar prefera să discute cu mine despre Faulkner sau Hermes Trismegistos şi nu să-mi asculte o prelegere despre felul osebit în care trebuie bătută o ţântă (chiron, în altă variantă), într-o scândură de molift sau în cea de mesteacăn...

Toată stima pentru agronomie, pentru zootehnie şi horticultură, sunt sigur că dacă voi profesa ziaristica — mă voi dedica acestor discipline, dar să profesez ca specialist în aceste domenii — să am iertare. Prea nu moare în mine amintirea căsuţei cu peluză şi a minunăţiei agricole din preajma ei, ori mai precis — n-o să-mi dispară niciodată din memorie cele văzute după trecerea tăvălugului din patruzeci... Un articol, un ziar, o carte — le-ai ars şi n-a mai rămas nici scrumul din ele. Ruinele pământului rămân veşnic...

De la întâi iulie nu mai sunt „fruntaş în întrecerea socialistă“.

Băieţii au aranjat o mică petrecere de rămas bun, au turnat în mine cât a încăput. („Doamne, şi matale te-ai dat cu ghilanii ăştia, ştiam eu că n-ai să le poţi sta împotrivă!“ — lamentaţiile Mariei Petrovna când am fost adus acasă.) În euforia agapei brigadierul mi-a mărturisit cinstit că a fost o vreme când ortacii erau pe punctul să-mi administreze o învăţătură cu ţolul în cap ca să nu le sparg

norma, dar i-a calmat Fedea când le-a spus că strâng bani ca să-mi vizitez părinţii „foarte departe“. „Dar n-a vrut să ne spună unde! Ia zi tu: peste graniţă?“

Şi încă peste câte!...

Mi-am procurat manualele de a zecea la materiile de admitere, cu excepţia francezei, fireşte, adică Istoria şi Literatura moldovenească, plus o Gramatică şi o Crestomaţie de aceeaşi literatură.

Băieţii fac tot posibilul să nu mă deranjeze, adică Fedea: nu mă mai terorizează cu miile lui de întrebări. Cât despre Timofei, regimul lui e astfel alcătuit că poate aranja pe oricine: lucrul la uzină, drumul spre cămin cu un scurt popas la alimentară, sticla de votcă şi un somn neobişnuit de liniştit până în zori.

Cu istoria m-am lămurit repede: aproape tot ce ştiu spun pe dos şi din trei întrebări nimeresc neapărat două...

Mai complicat lucru cu literatura...

Ţin bine minte că în clasa a doua de liceu am luat o păruială bună de la tata, nu, nu bătaie, nu m-a lovit niciodată! A fost o păruială verbală, dar convingătoare, când mi-a găsit întâmplător în dulăpaşul de la internat câteva exemplare din serialul „Aventurile submarinului Dox“.

— Băiatule, asta e maculatură! E pentru troglodiţi! Ai de gând să te perfecţionezi în direcţia asta?...

N-am mai avut de gând.

Păruiala căzuse la ţanc.

Sunt absolut sigur că, dacă m-ar vedea acum cu „operele“ acestea, ar trece de la mustrările verbale la altele, violente şi fizice...

La una dintre consultaţiile din preajma examenelor mi-am permis să-l întreb în particular pe consultant (probabil un laborant bâlbâit!), dacă socoate, într-adevăr, că e poezie ceea ce ni se prezintă ca atare în crestomaţie, adică „Oi glăsui“ sau „Buhgalterul“ (pentru neiniţiaţi: „Voi vota“ şi „Contabilul“!), sau dacă pot fi considerate proză „Venea o negreaţă“ sau „Nouăsprezăci mămăliji“.

M-a privit atent, cum ai examina o insectă proaspăt descoperită, m-a luat de-un cot şi după ce s-a convins că nu sunt venit din Bucovina a început să-mi explice răbdător şi blând că republica noastră este tânără şi foarte rămasă în urmă, că norodul a fost ţinut

în întuneric şi-i „tare necultural“, că nici „scriere n-o avut, da încă literatură?“ — şi că, „îndeobşte“, nu poţi să treci deodată de la „folclorul norodnic“ la „Război şi pace“...

— Da’ matale n-ai făcut şcoala la români?

Făcusem oleacă.

— Iaca, vezi? Şcoala burgheză nu ţâne socoteală de norod!

M-am declarat foarte mulţumit de răspunsul pe cât de complet pe atât de simplu, dar nu cred că l-am convins, m-a urmărit cu privirea până am părăsit coridorul.

Dar apropo de norod.

Cu vreo săptămână înainte de a pleca de la uzină, în timpul unei pauze de prânz s-a apropiat de mine un tinerel, proaspăt venit în brigadă, şi mi-a întins, aproape roşind, o foaie de hârtie.

— Iaca, numai să nu mă râzi... Am scris şi eu o poezie pentru gazeta de perete... Tu eşti mai învăţat...

Era ceva în stil pseudopopular despre viaţa fericită a oamenilor sovietici, despre „părintele tuturor — tovarăşul Stalin cel viteaz“, un ghiveci de o dezarmantă naivitate şi agramaţie.

Să fi ştiut atunci!... Să-i fi strâns mâna şi să-l fi bătut pe umăr...

Dar omul mă rugase să-l ajut, să-i dau un sfat!

Şi i l-am dat. Cum nu ştiu alt mijloc de a convinge pe cineva, decât apelând la exemple, am început să-i recit ceva din nu mai ţin minte cine, probabil din ce avem întotdeauna la îndemână, din Eminescu.

Mă asculta cu gura căscată. Când am sfârşit poemul, a făcut semn celorlalţi să se apropie.

— Măi, ia ce-i frumos! Spune-le şi lor!...

Nu m-am lăsat prea mult rugat. Cum am o memorie suficient de încăpătoare, am început să-i plimb pe la toţi bunii mei prieteni începând cu Coşbuc şi sfârşind cu Minulescu.

A fost o adevărată şezătoare, şi dacă nu s-ar fi uitat la ceas brigadierul nici n-am fi luat seama că prelungisem pauza cu jumătate de oră.

Cei mai mulţi dintre tovarăşii de muncă aveau la activ câte şapte-opt clase, alţii mai frecventau şi cursuri serale, dar nici numele lui Creangă, nici al lui Eminescu nu le spunea nimic...

Cât de concentraţi ascultau!

La finele recitalului tânărul poet şi-a împăturit cu grijă „opera“, la fel de atent a rupt-o, şi a făcut vânt resturilor peste mormanul cu rumeguş.

— Da, a zâmbit el amar, mai avem câte ceva de învăţat...

4

Cu trei zile înainte de examene s-a întâmplat să am una dintre cele mai frumoase surprize de până acum.

După o consultaţie, ultima, cum părăseam aula, se opreşte în faţa mea un tip înalt, mai răsărit ca mine, foarte tuciuriu şi zâmbăreţ.

Mă ia foarte dezinvolt de părul din dreptul urechilor şi mă saltă uşurel de la podea.

— Perciuni!

Să nu fi pronunţat cuvântul, probabil că i-aş fi zis una sau chiar l-aş fi pocnit, dar acest „perciuni“...

În clasa a treia Mops, pedagogul de servici, n-am ştiut niciodată cum îl chema cu adevărat, m-a prins la un repaos de această parte a tunsurii, m-a ridicat ca la două palme de mi-au ţâşnit lacrimile şi s-a interesat cu glas mieros:

— Când tundem perciunii, elev? Ori te crezi la sinagogă?

Între perciuni şi sinagogă colegii au optat în cele din urmă pentru primii: porecla li s-a părut mai exotică.

L-am recunoscut imediat. După culoarea feţei.

— Il dzigano!

Era colegul meu dintr-a patra, promovat ca şi mine într-a cincea în ‘44, Ionuţ Manoliu.

— Manole, Manole! Şi Ivan! mă corijă el după ce coborârăm în curte şi găsirăm o bancă liberă. Asta ar mai lipsi, râse el, să afle studenţii mei de „Il dzigano“... Zi, canalie, unde-ai fost până acum, unde-ai dispărut? După câte îmi amintesc, ai şters-o în România, nu?

— Războiul...

— Da, războiul... Eu am rămas aici cu mama... Să-l aşteptăm pe tata. N-a mai venit... S-a stins şi mama...

Ştiam cu toţii la liceu că era fiul unui deportat, deşi, în exuberanţa vârstei noastre, nu-l prea menajam.

— Şi tu? Hai, cântă!

I-am cântat tot.

— Adică vrei s-o porneşti de la început. Te poţi considera student. Sunt lector, un fel de asistent, la catedra de limbă şi literatură, eu o să-ţi primesc două examene. Te miră? Am absolvit anul trecut institutul pedagogic... Iar în ţara orbilor chiorul... Grozavă lipsă de cadre!

Ne-am despărţit spre seară. Am făcut schimb de adrese.

— După moartea mamei am fost „comprimat“ într-o singură cameră. Ştii casa noastră... Te-aş fi luat la mine. Dar acum proprietatea privată... Şi cum mai am şi stupida intenţie să mă însor...

Avea un râs molipsitor. Ca pe vremuri.

Posibil să exagerez, dar pentru prima dată simţeam că m-am întors, măcar parţial, acasă.

— Şi ai grijă, zise el când ne aflam de acum la câţiva paşi unul de celălalt. „Il dzigano“ numai după poarta universităţii şi numai în şoaptă!

E o imensă bucurie să-ţi găseşti prietenii vechi pe aceiaşi lungime de undă după ani de despărţire.

CAPITOLUL VI

1

Am fost chemat la Comitetul împlinitor raional ca să mi se comunice că sunt luat la rând pentru locuinţă şi numărul rândului meu este undeva după cifra cinci mii...

Iată-mă: am scris „împlinitor“, „luat la rând“ — şi nu le-am mai prins în ghilimele... Nici nu mi-am dat seama cu câtă naturaleţe le-am folosit, abia recitind fraza (tot mă zgârâia ceva adică!) m-am luat cu mâinile de cap... Cât de uşor cedăm, cât de uşor ajungem la compromisuri cu noi înşine când e vorba de ciolan! În cazul meu friptura este posibilitatea de a înţelege şi de a fi înţeles cât mai uşor de cei din preajmă...

Mizerabilă chestie! E cum ai lua un prunc de la ţâţa secată a mamei şi l-ai potrivi la sfârcul generos al doicei: un pic de mofturi la început, oricum, nu mai răsună glasul acela pe care-l ştie din embrion, dar plinătatea debitului de lapte şterge repede memoria duioşiei neprefăcute...

O fi având dreptate Marx, sau cine o fi zis-o, că existenţa determină conştiinţa. (În cazul meu — renunţarea la ultima...)

Fireşte, după duşul rece de la Comitet nu mă prea simţeam plutind în al nouălea cer, dar foarte curând au intervenit evenimente care mi-au demonstrat cât se poate de simplu că o mare neplăcere poate fi oricând depăşită de o alta şi mai mare...

Reţinusem din vorbele lui Emil că are şi el intenţia să intre la Universitate, că la Istorie, că la Filologie, — oricum, Facultate de drept nu era, dar nu-l întâlnisem la nici una din consultaţii. Am socotit

de datoria mea să lămuresc lucrurile şi în ajunul admiterii am descins la adresa ce mi-o comunicase. Nu-mi spusese precis despre ce cazare e vorba, s-a dovedit a fi tot un cămin, nr. 3 şi atât, doar că ceva mai arătos ca al meu, cu etaj.

Femeia de servici, probabil e o modă ca la căminele de bărbaţi să comande femeile, mi-a cerut mai întâi paşaportul pe care bineînţeles nu-l aveam cu mine, mi-a notat numele într-un registru şi abia după aceste formalităţi mi-a permis s-o întreb ce doresc.

Mi-a aruncat o privire rapidă, apoi a ţintit ochii în perete:

— Aşa om nu trăieşte aici.

Am mai citit o dată adresa de pe peticul de hârtie ce-l luasem cu mine.

— Cum adică? E unul întors din România...Acum o lună şi ceva... Un...

Nu m-a lăsat să continuu:

— Da eu îţi spun matale lămurit că nu avem aşa un nume aici! Mergi sănătos...

Era spre seară, din când în când treceau spre odăile lor locatari ai căminului.

— Ce mai stai matale aici? Nu mă crezi?...

Nu puteam să mă înşel, aveam adresa negru pe alb, să fi făcut el un banc? Pe ce chestie?...

Cum locatari se întorceau tot mai mulţi, am ieşit în faţa clădirii şi l-am oprit pe unul ce mi se părea mai isteţ.

— Nu ştiu. N-am auzit... şi grăbi pasul.

Al doilea nici n-a catadicsit să-mi răspundă. Doar ajuns la uşă întoarse capul să vadă dacă n-am dispărut.

Următorul mă întrebă, după ce cercetă cu privirea împrejurimile:

— Sunteţi prieteni? — vorbea ruseşte.

Fireşte că eram.

— Atunci sfatul meu este s-o ştergi de-aici cât mai repede. Prietenul tău a fost ridicat alaltăieri noaptea.

„Cum adică ridicat?“ al meu rămase în aer. Tânărul dispăruse.

În drum spre casă aveam mereu senzaţia că cineva îmi urmează paşii, că, iată, cetăţenii care au apărut acuma de după colţ sunt cu

ochii pe mine şi nu în zadar ţin mâinile în buzunare, mă cuprindea nedumerirea când treceau pe alături şi îşi vedeau de drum...

Toate cele auzite şi lăsate cândva să treacă pe-alături de ureche despre *ghepeu* sau *enkavede* răsăreau acum în memorie îmbogăţite cu detalii imaginare, groteşti... Şi mâna aceea din toamna lui patruzeci şi unu, oasele acelea răsărind din pământul spălat de ploaie de la fostul consulat italian unde ne duceam mânaţi de puerilă curiozitate să le privim, fără a înţelege sinistrul subtext al descoperirii, mâna aceea descarnată de care mai atârna un capăt de sârmă ruginită începea să-şi destăinuie ameninţătoarea taină...

Noaptea am avut, probabil, coşmaruri. Nu ţin minte ce visez, m-a lămurit Fedea:

— Ce-i, frate? Ţi-o întrat examenul pe cur de te-ai zbătut aşa?...

Dar spre propria mea mirare la proba scrisă am intrat calm şi hotărât să „nu trag atenţia" — cum se zice aici — la permanenta polemică ce-o purtam cu primitivismul Crestomaţiei.

„Chipul colhoznicului în literatura de azi" l-am pictat în cele mai decente şi impresionante culori, fostul plugar sărman, supt de toate lipitorile burghezo-moşiereşti, a căpătat datorită peniţei mele parametrii unui Heracle combinat cu Democrit...

— Cred că ai putea fi admis în Uniunea Scriitorilor, mă tot tachina mai apoi Ionuţ, care, fireşte, citise şi apreciase monumentala mea „lucrare scrisă". În orice caz autorii pe care i-ai citat te-ar vota cu toate membrele...

Vorba ceea, ce nu face omul pentru interes...

La proba orală unde intram câte trei, Ionuţ i-a eliberat mai întâi pe ceilalţi doi, ca să putem rămâne singuri şi să recităm împreună cu cele mai serioase mutre ceva în genul „Hai, fraţi, hai, fraţi, la năvală daţi"...

Peste alte vreo trei zile am aflat de la examinator că n-ar fi rău să mai şi graseiez ca să fiu luat drept mâncător de broaşte şi melci, aşa că mai rămânea doar Istoria pe care trebuia să mi-o verifice un coleg şi prieten de-al lui „Il dzigano".

Dar mai înainte de istorie, în preistorie, a trebuit să-l cunosc pe Krasnovski...

2

De altfel n-am avut intenţia să-l cunosc, mai mult, dacă ar fi fost să mă caut în subconştient — subconştientul zicea că nu prea iese fum de-acolo unde nu arde focul, că, adică, dacă se vorbeşte atâta despre ei — odată şi odată tot au să ajungă şi la tine, dar nu precupeţeam nici un efort ca să-mi conving subconştientul de minima probabilitate a unei astfel de cunoştinţe...

Dar s-a produs...

Era o excelentă seară de august, pe cer nici urmă de nori, condiţii mai mult decât potrivite ca să-ţi aşezi fundul pe-o buturugă şi să aştepţi ploaia de leonide sau liride, sau ce alte corpuri cosmice îşi mai oferă serviciile amatorilor de astronomie populară în acest anotimp.

Stăteam în pat cu manualul de istorie încercând să mă sugestionez că e scris „sine ira et studio“, când bătu la uşă Maria Petrovna şi fără să mai aştepte invitaţia de rigoare intră.

— Mihail Alexeevici (celorlalţi, indiferent de vârstă, le spunea pe nume), omoară-mă, dar nu te-am văzut când ai venit. Iaca, ai două scrisori, şi mai ales asta, de la miliţie. („Miliţie“ — aproape în şoaptă...)

Cealaltă, nu cea „mai ales“, era de la uzină.

„Întrucât de pe data de 1 iulie crt. nu mai lucraţi la Uzina mecanică nr.1 „I.V. Stalin“ vă somăm ca în decurs de zece zile de la primirea prezentei să eliberaţi locul în Căminul nr.1 al Uzinei. În caz contrar...“

Plicul nu fusese lipit şi Maria Petrovna nu-şi putuse învinge curiozitatea:

— Da’ nu te mai uita la dânşii! Hamăie, da’ treabă nu fac! Iaca Alioşa, de la numărul opt, are un an de când a primit aşa veste...

Citaţia de la miliţie nu excela prin amănunte: „obligatoriu, la orele 22.00, având asupra sa paşaportul...“

Primul gând: „Ia te uită cine lucrează zi şi noapte!“ Abia apoi nedumerirea (cinstit vorbind — şi sudoarea rece!) — ce putea să însemne ora asta?

Maria Petrovna ridică din umeri:

— Nu te-ai bătut cu nimeni?...

Circumscripţia raională de miliţie (mai fusesem când mi s-a înmânat paşaportul) se afla într-o clădire jerpelită cu semietaj, ferestrele demisolului le avea căptuşite cu placaj şi aspectul ei nu era de natură să inspire cine ştie ce încredere.

Chiar când să mă adresez, cu citaţia în mână, miliţianului de servici, mi se înterpune un tip răsărit nu se ştie cum din semintunericul coridorului:

— Mihai Olteanu?

Anume „Mihai“, şi nu „Oltian“...,

— Eu.

— Să ieşim pe-o clipă...

Bărbatul, probabil cu puţin mai în vârstă ca mine, îmi venea cam până la umăr, dar cu umerii de două ori mai largi, un şaten tuns scurt, şi pe stradă n-ar fi atras atenţia nimănui dacă n-ar fi ţinut capul vizibil aplecat pe-o parte, defect fie din naştere, fie din cauza unei răni la gât, iar în acest caz bine mascată de o cămaşă cu guler „a la Tolstoi“.

Portretul acesta l-am reconstituit bineînţeles mai târziu şi la rece, atunci abia am putut să descifrez cu ochi împăienjeniţi pe tartajele unei legitimaţii purpurii pe care tipul mi-a băgat-o în nas: „Ministerul neprimejduirii de stat“.

— Locotenent superior Krasnovski, de la minister... Să mergem, tovarăşe Olteanu, n-o să stăm de vorbă aici, în mizeria asta...

„Adică aşa a fost umflat bietul Emil...“ m-a fulgerat. „Civilizat...“

Mă simţeam ca o băşică de săpun, docilă şi gata să plesnească în fiece clipă.

„Civilizat... civilizat...civilizat...“ tot repeta un glas dinăuntru şi nu puteam să-l opresc, în timp ce-am dat împreună colţul, unde ne aştepta un „Opel Kapitän“.

Krasnovski s-a aşezat alături, pe bancheta din spate. Şoferul a demarat fără să i se spună ceva: cine ştie pentru a câta oară se juca scenariul...

Se zice că în clipele de înaltă tensiune capul se limpezeşte brusc şi începe să lucreze cu maximum de randament, instinctul de conservare e mai presus de toate celelalte.

Falsă părere.

Singura activitate a bietului meu creier pe tot parcursul drumului care nu mai sfârşea s-a rezumat la nişte cuvinte fără sens, întrebări stupide, ca:“ de ce acum?“, „de ce mergem aşa repede?“, ba la un moment dat mi-am surprins glasul acela lăuntric fredonând un cântec popular probabil, nu mai ştiu...

Contrar aşteptărilor, maşina a frânat pe o stradă lăturalnică, în faţa unei case cu intrarea la stradă.

Locotenentul m-a ajutat să cobor, m-a rugat să-l aştept o clipă, s-a întors vreo cincizeci de metri şi a deschis cu cheia o usă asemănătoare cu cea în faţa căreia ne opriserăm.

Maşina a luat-o din loc, înecându-mă într-un nor de fum urât mirositor.

„Arde ulei motorul“ m-am gândit. Apoi imediat m-a luminat soluţia salvatoare: să fug! Să fug până o să-mi iasă ochii!...

Dar Krasnovski îmi făcu semn să mă apropii...

Dintr-un antreu minuscul am dat într-un salon, o încăpere obişnuită a unei familii care se respectă: o canapea, o masă acoperită cu ceva brodat şi vreo câteva scaune cu pernuţe, o lampă cu abajur de mătase deasupra mesei, iar pe peretele fără ferestre, peste o imitaţie de covor persan — portretul a doi însurăţei. Ea zâmbind şmecher fotografului, el cu mutra obişnuită a unui proaspăt îmbrobodit...

— Aici putem sta de vorbă, nu-i aşa? făcu Krasnovski vesel, trăgându-mi un scaun. Nu ca la slinoşii ceia de poliţai!

Simţeam că încep să mă caţăr din rahatul în care mă prăbuşisem.

— Ei, să intrăm în subiect, ca să nu te reţin prea mult. Dar mai întâi, cum te simţi la noi, te-ai dat cu viaţa noastră?

Bineînţeles că mă dădusem, mă simţeam foarte bine.

— Lasă, lasă, ştim noi că mai avem mult până o să fie bine, nu trebuie să te temi să critici. Critica drege tot! Parcă eşti mulţumit de locuinţă?

Parcă ar fi ghicit că atinge la sensibil!

— Cinstit vorbind, ar fi putut fi mai omenească...

— Greu după război... Mulţi au rămas pe drumuri.

Mă hotărâi să joc deschis: îi arătai scrisoarea de la uzină.

— Birocraţi, idioţii! Aranjăm noi, nici o grijă. Iar acum uite-aici nişte hârtie, uite stiloul meu şi scrie tot, absolut tot ce ştii depre Emil Crăciun, de când vă cunoaşteţi, cum v-aţi cunoscut, ce discuţii aţi avut, ce-ai aflat de la el, cu cine l-ai mai văzut, ce propuneri ţi-a făcut... Totul absolut!

Am simţit că mă trec fiorii:

— Bine, dar îl cunosc superficial... După lagăr... vreau să spun după Punctul de filtrare nu ne-am întâlnit decât o dată, întâmplător...

— Şi l-ai căutat a doua oară, dar nu l-ai găsit... Uite, despre astea toate să scrii. Ştiai că nu-i student?

Ştia tot! Oare fusesem urmărit? Atunci de ce mă mai întreba?...

— Nu... Mi-a spus că a fost la drept, la Cluj...

— Şi despre asta scrie... Dar că era cu „Sumanele negre“ ţi-a spus? Nu? Şi asta scrie-o! Hai, să nu pierdem timpul...

Am încercat de multe ori după aceea să reconstitui în minte tot ce aşternusem pe vreo patru pagini în noaptea aceea, dar n-am reuşit niciodată să duc lucrurile până la capăt. Dar de una sunt sigur: o bună parte din cele relatate erau ale lui Krasnovski, de la el aflate... Şi n-am să-mi iert niciodată că n-am înţeles decât foarte târziu că asta se numeşte manipulare...

Peste un an, adică acum, în august, când l-am întâlnit pe Emil la Orhei, lângă autogară, mai precis când m-a strigat pe nume un tip îmbrăcat într-o pufoaică unsuroasă, şi în care cu greu am putut recunoaşte pe tânărul chipeş cu care odinioară mă întâlnisem lângă „Lăuntrice“ m-am îngrozit: era o ruină.

Ne-am aşezat pe o bancă liberă.

— Nu, n-am fost condamnat... M-au confundat cu altul... Învăţătoraşul acela... L-au prins pe el cu ceva şi m-a turnat pe mine... Dar n-o las eu aşa! Pe tine nu te-au agăţat atunci?...

N-aveam voie să-i spun ce ştiam. Şi ce i-aş fi spus? Că am scris, din prostie, naivitate sau spaimă „N-am ştiut niciodată că Emil Crăciun a luptat împotriva regimului din Republica Populară Română în rândul bandiţilor din organizaţia „Sumanele negre“?... Şi că fraza nu-mi aparţinea?...

— Multe vieţi a calicit şi Stalin ăsta... începui eu.

— Lasă, făcu el din mână. Dă-l în pizda mă-sii... Ia zi, frate Mihai, nu poţi să mă împrumuţi cu cinci ruble?

I-am întins o bancnotă de zece.

— Aşteaptă, mi-a zis.

Peste câteva minute s-a întors de la bufetul gării cu o sticlă învelită într-o bucată de ziar.

A rupt cu dinţii câţi îi mai avea capsa de metal a sticlei:

— Un gât?

Am tras un gât.

El goli sticla de votcă pe jumătate.

— Cam caldă... Dar merge.

— Merge... fui de acord şi eu.

Îmi întinse o hârtie de cinci ruble.

— Restul.

— Poate-i păstrezi?...

El băgă bancnota în buzunarul pufoaicei şi se ridică:

— Drum bun. Aş mai sta, dar am o trebuşoară...

Îl urmării cu privirea până dispăru printre maşinile adunate la rampă.

Mă copleşi brusc ideea nebună că plătisem cu o hârtiuţă albastră o viaţă de om...

Mai mult n-aveam să-l văd.

CAPITOLUL VII

1

Una caldă, alta rece.

Deşi cu ochii roşii ca ai unui iepure de mosc şi cu aspectul unui salvat dintr-un malaxor (o noapte de nesomn nu trece fără urme!) m-am prezentat la Istorie plin de îndredere şi umflat de optimism sănătos. Dacă-i pe cinste — n-aveam nici un motiv, cu toate strădaniile n-am reuşit niciodată să duc vreun capitol din manual până la capăt. Cum mă băgam, să zicem, în Suvorov şi asaltul Ismailului, îmi apăreau imediat în faţa ochilor încăierările şi debandada contemporană de la cozile la zahăr sau pâine. Dar repet, mă aflam într-o dispoziţie atât de prosteşte bună, încât atunci când am tras biletul cu „Realipirea Basarabiei la Patria-mamă“ şi tipul de la catedră m-a ispitit dacă am ceva nelămurit, era cât pe ce să-l întreb la rândul meu despre care realipire este vorba: cea din ‘18 sau cea din ‘40? M-am stăpânit însă: Ionuţ era sigur că taică-su dispăruse în urma unui banc cu uşor iz politic...

Încă un „5“ pe „Foaia de examinare“. Ciudat, cum poţi să te bucuri pentru o notă care înainte şi „acolo“ te-ar fi băgat în pământ de ruşine, dar n-am încotro: acesta-i preţul maxim al cunoştinţelor de aici.

Cu alte cuvinte, mă pot considera student.

Imediat după examen m-a prins pe coridor bătrânelul de la franceză, m-a tras într-un loc mai ferit şi după o cuvântare lungă (graseia şi româneşte!) şi întortocheată din care n-am înţeles mare lucru a trecut la subiect:

— Eu, din păcate, sunt foarte ocupat, nu am să pot face la timp traducerea, dar nu ar fi bine să rup contractul cu editura. Iar dacă

ai traduce broşura dumneata ai putea să câştigi un ban! Sigur că nu o să-ţi apară numele, nu eşti cunoscut, onorarul o să-l încasez eu. Dar banii au să fie ai dumneatale. Aproape toţi...

A scos din geantă o cărţulie tipărită pe hârtie gălbuie, ieftină, din cele care pe aiurea le cumperi în gară ca să-ţi treacă drumul mai repede. Mi-a strecurat-o în mână pe ascuns, de parcă ar fi fost vorba de ceva subversiv. Era „Fils de peuple“ de M. Thorez.

— Dacă eşti de acord, bineînţeles că totul rămâne strict între noi... Ce zici?...

Am dorit să aflu despre ce sumă e vorba şi timpul de care dispun.

Timp îmi dădea berechet. Suma nu că mă aranja — era cam jumătate din ce adunasem din spetit şi nemâncare!

Am ieşit în curte împreună şi în dosul unei stive de lemne mi-a strecurat în buzunar un cearşaf de o sută de ruble.

— Avansul! mi-a şoptit zâmbind complice.

De altfel singurii bani pe care aveam să-i văd...

2

18 august.

Zi pe care n-am s-o uit chiar dacă ar fi să nu mi-o amintesc pe cea de naştere.

Traversând maidanul care ne desparte de grosul mahalalei şi pe care joacă fotbal vecinii mei de cămin de nu mai răsare fir de iarbă, îl văd de departe pe Jora, poştaşul, invalidul de război cu un picior de lemn muşcat până la măduvă de toţi câinii din împrejurimi.

Dar de data asta nu-şi mai pleacă privirile, ochii îi sticlesc:

— Este, este scrisore la domnul tovarăş!

I-o smulg din mână: scrisul mamei! Inconfundabilul ei scris, acest „M“ cu bucle şi acest „O“ perfect rotund, cu virguliţa ca o codiţă de purcel!...

Bag mâna în buzunar, scot o bancnotă, nu văd de care, o bag în taşca lui Jora şi mă îndrept aproape ameţind spre unul din pietroaiele ce marchează poarta fotbaliştilor.

Jora mă ajunge din urmă şi-mi bagă ceva în buzunar:

— Nu trebuie cinci rubla, Jora are preţul una rubla!
Dragul de el!
Mă aşez pe bolovan şi lungă vreme nu mă hotărăsc să deschid plicul...
Ochii umezi nu văd nimic.

Pobeda, 8 august 1952

Iubitul meu fiu, frăţiorul nostru drag!
De la 2 iulie, de când ne-a dat scrisorile tale inimoasa Elena Josanu ţi-am trimis şapte misive, dar n-avem răspuns nici la una. De data aceasta o să primeşti plicul cu veştile noastre de la Zverdlovsc, este un domn care face drumul într-acolo şi a binevoit să ne ajute. Cine ştie, aici stăm prost cu drumurile. Ne grăbim să-ţi spunem că suntem sănătoase, să n-ai nici o grijă şi scrie-ne cât mai curând cum o duci tu. Eşti sănătos? Te-ai aranjat? Scrie-ne repede şi amănunţit. Şi tata e bine, dacă nu se schimbă nimic în octombrie o să ne vedem şi o să-ţi comunicăm neapărat. El munceşte la aer liber, ştii cât de mult îi plăcea la aer liber şi acasă... Noi o să stăm iarăşi aici, la Pobeda, aşa că să ne scrii pe adresa aceasta, la poste restant, se spune „do vostrebovania“, dar să scrii cu litere ruseşti. Ţi-am scrie mai mult dacă am fi sigure că ajung scrisorile la tine. Nu ne uita, Mihăiţă, şi atunci ai să vezi ce scrisori lungi o să-ţi trimitem!
Te sărut cu drag, copilul meu, mi-i tare dor de tine.
Mama şi fetele.

Mihalache, frăţioare, eu sunt bine, mă pregătesc să dau în particular pentru a zecea, încolo, cine mai ştie, poate medicina...
Mi-i dor să te văd, sora ta Lenuţa care te pupă.
Eu am trecut în clasa a doua aşa-i că te bucuri? Si eu mă bucur că este vacanţă mi-au căzut doi dinţi, dar cresc. Când vii la noi să te văd? Ana.

Atât.
O mai citesc o dată.
Încă o dată.
Nu mai plec în oraş, de fapt nu aveam nici o treabă grozavă, listele cu cei admişi se vor afişa doar mâine, voiam să cumpăr ceva

hârtie, dar tovarăşul Thorez nu mă grăbeşte: limba în care şi-a scris biografia e ca pentru săraci...

Şi deodată, ca un fulger în moalele capului: Tincuţa!

De ce nu mi-a scris nici un rând?

Nu s-o fi întâmplat ceva, Doamne fereşte?...

Mă străduiesc din răsputeri să alung gândul, nu, e în regulă totul, e o fire aparte, are toane, e tipul de independent categoric, o să-mi scrie singură când o să vrea, n-o să mai semneze ea scrisori colective...

Aşa mi-o amintesc şi asta mă calmează.

Mi-a spus şi Krasnovski, în timp ce-i scriam angajamentul de a păstra în taină strictă obiectul întâlnirii noastre şi însăşi întâlnirea, că mama şi cu fetele sunt bine aranjate, cât îl priveşte pe tata — e condamnat politic şi despre el n-are voie să vorbească, dar...

— Dacă ai să te porţi frumos... a păstrat o pauză lungă. Cine ştie, dacă ai să te porţi frumos e foarte posibil să facem o excepţie pentru tine.

N-am prea înţeles ce înseamnă să mă port frumos, dar face impresia că ăştia ca dânsul au multă putere, în orice caz Maria Petrovna mi-a zis că i s-a spus de la uzină să fiu lăsat în pace.

Am şi telefonul lui.

Mă aşez să scriu o epistolă lungă-lungă celor dragi.

Kurgan... Centru raional Pobeda... Pe ce aşchie de continent necunoscut o fi sădit Dumnezeu aşezările acestea?

Şi n-o fi uitat Creatorul de ele?

Probabil nu. Nu de tot: doar am primit scrisoarea!...

3

Lista stă prinsă cu patru pioneze pe tabla de avize.

E trasă la maşină şi poartă semnătura pentru conformitate.

Cei admişi sunt înşiraţi în ordine alfabetică şi numai la „O“ nimeni.

Nici în coada listei.

Probabil că e o greşală, o scăpare stupidă.

Sunt unul dintre cei trei care-am încasat „5“ pe toată linia, dar numele meu nu figurează printre numele celor admişi...

Pe coridor, cum mă îndreptam spre secretariat ca să le atrag atenţia asupra urâtei erori săvârşite, uşa blindată a „Secţiei speciale“ se deschise brusc, cât să mă pocnească în numele tatălui. Ieşea Ionuţ, adică Ivan Manole.

— Mihai, stai o clipă!

— Dar...

— Ştiu ce vrei să-mi spui. Să ieşim în curte, să vorbim...

M-a trecut un fior rece. E ceva împuţit, adică.

— Am aflat şi eu abia când am citit lista. Secretarul nu ştie nimic, m-a trimis la secţia de unde ai văzut că am ieşit. Treaba-i slută...

— Am trişat? Am omorât pe cineva?...

— În locul tău n-aş glumi. Cârtiţa de la Secţia specială mi-a arătat colţul dosarului tău pe care e specificat „FDN“...

— Bine, dar n-am făcut parte din nici un fedene, şi în genere n-am făcut politică! Nici acolo, nici aici!

Ionuţ mă privi de parcă i-aş fi picat din cer:

— Chiar nu ştii?... „FDN“?... Fiu de duşman al norodului?...

...Şi mie mi se păreau baliverne şi spaime ieftine toate povestirile contelui... Dar să-l fi crezut chiar, chiar să-l fi luat în serios — ar fi schimbat asta lucrurile? M-aş fi găsit azi pe listă la litera „O“?

Aşa-i de când lumea: fiul vrăjmaşului meu este vrăjmaşul meu.

Bineînţeles dacă nu-i vânzător de tată...

4

Intervenţia lui Ionuţ pe lângă rector nu s-a soldat cu nimic. „Îmi pare rău, pierdem un viitor student capabil, dar sunt puteri care ne depăşec. Şi mai că te-aş sfătui si pe dumneata, care tot eşti cu pufuşor pe botişor, să nu te implici în tărăşenia asta.“

N-am nici un motiv să-i pun la îndoială cele spuse, uneori mi se pare că suferă mai mult ca mine, deapănă tot soiul de variante pentru „soluţionarea cazului“, cum îi zice el.

— Trebuie să scrii la CC! Da, asta-i unica soluţie! Primului secretar! Nu cred că au nevoie de publicitate în jurul porcăriei astea. Îţi închipui ce impresie ar produce scandalul ăsta asupra celor ce mai

gândesc să se repatrieze?... De fapt, nu... nu trece... Mai mult ca sigur că scrisoarea ar nimeri nu la primul, ci la vreun instructoraş...

Bineînţeles, la vreun funcţionar inferior care-şi vede şi el şeful suprem doar pe la congrese sau date solemne... Ce-am observat aici — un respect total, aş spune orbesc, faţă de scara ierarhică, mai dihai ca pe la curţile regale! Şi să strice el, subalternul, dispoziţia şefului cu tot felul de fleacuri!...

— Ia stai, amigo! Zici că ai colaborat la vreo două ziare?

— Ei, colaborat...

— Nu zi! Habar n-ai ce forţă este la noi presa! Te-a atins cumva un ziar şi eşti un nimic!... Un nimeni!... Indiferent cine-ai fost înainte... Uite, îi trage gazetarul cela al tău o replică comisiei de admitere... Sau un foileton... Da, da! Un foileton, aşa se numesc aici materialele critice... Imaginează-ţi: „Birocraţii monopolizează ştiinţa!“ Sau, şi mai bine: „Un fruntaş al întrecerii socialiste este împiedicat să înveţe!“...

— Zi-i mai cinstit: „Un fiu de criminal de război, un membru al unei familii de deportaţi, un repatriat pârlit...“

— Mda... Ai dreptate... N-o să rişte nici un ziar să-ţi ia apărarea. Cine-şi pune de bunăvoie curul la bătaie!... Mai ales că aici par să fie implicaţi şi ăia... Ştii tu cine... Secţia specială nu stă de pomană... Şi cu ăia nu te pui...

Când a observat Maria Petrovna că şi a doua zi nu mă scol din pat, a intrat în panică.

— Ştiam eu, ţi-am zis că de atâta învăţătură are să ţi se umfle capul! M-ai luat la râs, da' iaca, cine a rămas cu dreptatea?... Na, bea fiertura asta, îi ceai de pojarniţă, îţi ia durerea ca cu mâna!...

Dar gândurile din cap nu ţi le poate scoate „ca cu mâna“ nici măcar înfuzia de sunătoare.

Şi, cine mai ştie, dacă nu venea după masă Maria Petrovna cu: „Ascultă mătăluţă, Mihail Alexeevici, ştii cum se lecuiesc de vătămătură la cap băieţii noştri?...“

Cine mai ştie, dacă nu cumpăram sticla ceea de votcă şi dacă nu dădeam de duşcă un pahar pentru ceai, plin ras cu licoare rusească, poate că nu găseam numărul de telefon ce mi-l dăduse Krasnovski.

Poate nici nu l-aş fi căutat...

CAPITOLUL VIII

Uitarea — în amintiri?

Cine se agaţă de ele e un proscris.

Amintirile nu sunt decât un fel de masturbare a creierului, un surogat de gândire, un fel de carte lungă şi plicticoasă pe care te forţezi s-o citeşti pentru a doua sau a nu mai ştii câta oară, şi totul doar din lenea, din neputinţa, din nevoinţa să înţelegi că e altul cu totul compartimentul răciturii aceleia cu circumvoluţiuni în care se află ceea ce cauţi — uitarea.

Pe care, de altfel, de ce-ai căuta-o dacă poate veni şi singură, de la sine? Ah, ştii că uitarea este forţa motrice a mersului tău înainte! Ştii că dacă excluzi uitarea, acest spiritus movens, dacă n-o laşi să-ţi preceadă paşii te vei trezi pe drumul câinelui care-şi vânează coada!

Dar n-o căuta în amintiri, în aceste nisipuri mişcătoare.

Ridică-te şi umblă! Spre luminiţa aceea care mai pâlpâie, spre...

Dar dacă insişti... Dacă vrei tu numaidecât...

— Ai încărcat aparatul de proiecţie? Atunci:

Filmul!

... Te-ai întors seara târziu (din punctul de vedere al mamei! Era abia zece!), te-ai oprit la peretele lateral, cel dat cu var, ţi-ai lipit buzele de el şi ai inspirat adânc de câteva ori: zic băieţii că afacerea asta face să dispară mirosul de tutun. Ar mai fi un mijloc, dar cum să nu fumezi? Eşti băiat mare, flăcău, în cursul superior al liceului

unde-ai intrat dintru început, şi n-ai deloc cheful să nu-ţi valorifici acest statut, trebuie să ţii pas cu ceilalţi, la fel de răsăriţi ca tine. Fireşte, spre invidia celor pe care Dumnezeu nu i-a prea ajutat cu înălţimea, din care pricină sunt uşor depistaţi de profesorii însărcinaţi să patruleze „Promenada“ şi parcurile... Ce-i drept, în ultima săptămână nu s-au prea zărit mutrele lor urâcioase, fie din motive de vreme rea, fie din cauza bubuiturilor dinpre nord şi răsărit tot mai distincte seara, lucru de care a auzit şi Dima Russu, cel cu o jumătate de palmă mai înalt decât pupitrul, astfel că azi a apărut şi el la vânătoare. „Vânătoare“ e o denumire de cod. Se traduce simplu: pipăitul fetelor pe „Promenadă“. Munca aceasta e răsplătită uneori cu una la ceafă, mai des cu chiţcăituri prefăcute sau sincere exclamaţii de mânie, dar ce contează toate astea, cum să le compari cu imensa bucurie a mâinii care-a cunoscut fie şi pe-o frântură de clipă taina aceea care-ţi tulbură imaginaţia şi somnul... Mai la vale de restaurantul „Londra“ este şi stabilimentul acela care-ar fi fost marcat de un felinăraş roşu, dar... camuflajul... Acolo palma la ceafă ar fi exclusă, dimpotrivă, dar vai! cenzul de vârstă! Monopolul octavanilor!...

Mama stă la masa din sufragerie, la dreapta şi la stânga ei amândouă fetele, dar nu te mai privesc toate trei ca pe un infractor, nu mai auzi veşnicul „Îţi faci de cap, băiatule, am să te spun lui tata când vine!“ Ba chiar şi Lenţa pare să ardă de nerăbdare să-ţi comunice un lucru deosebit de important.

— Citeşte.

Mama îţi întinde un plic din care se iţeşte un colţ de hârtie groasă. „Extras“ din foaia ta matricolă.

Ochii îţi fug imediat la note. Şi mai întâi la algebră: Cinci! Ura! strigi tu în tine, s-a zis cu corigenţa, cinciul e ruşinos, desigur, dar sănătos!...

— Dar stai, mămico, de ce acum? Mai avem până la...

Dânsa îţi întinde iar, în tăcere, o foaie de hârtie pe care citeşti mirat, fără să prea înţelegi dintru început:

„Guvernământul Provinciei Basarabia“. Şi cu litere mai mari, grase: „Buletin nominal de evacuare“...

— Ne dau afară din casă?

— Nu, băiatule, din ţară. Vine iar războiul...

— Trebuie să plecăm? Unde? Şi când?...

— Poimâine... Hai, începem să facem bagajele. Singură n-am s-o scot la capăt...

Stai ameţit o clipă, apoi simţi cum ţi se urcă sângele la cap: „Nu se poate! Imposibil! Paulina a promis să te aştepte mâine în magazia de lemne! Imediat după masă, când se retrage mama cu fetele pentru siestă. E poate cea mai importantă zi din viaţa ta! O iarnă întreagă ai pierdut ca s-o convingi... Câte semne timide mai întâi...Câte atingeri parcă întâmplătoare... Apoi câte rugăminţi şi promisiuni... Şi banii aceia strânşi leu cu leu pentru inelul care-a convins-o în sfârşit... Şi toate astea, tot lucrul acesta la care te gândeşti în permanenţă, de care ţi se usucă gura când ţi-l imaginezi, să nu aibă loc din cauza unor idioţi care-au găsit anume acum momentul pentru evacuare? Dar raţiunea nu poate să admită aşa ceva! Nu poate!!!"

— Şi mobila o luaţi, doamnă? întreabă Paulina.

— Nu, nu putem, n-avem loc. Ni se dau doar două compartimente... Să-ţi rămână ţie, amintire, că ne-ai slujit bine...

— Vai, doamnă, se face că protestează fata, dar ochii îi sticlesc. Domnişorul Mihai, să mă ajuţi la strâns covorul din salon...

În salon se repede la tine, te reazimă în perete şi te sărută pe gură şi pe limbă. Te prinde cu mâna cum faci tu cu fetele pe „Promenadă".

— Oho! Proastă am mai fost până acum...Da' şi tu n-ai noroc...

Apoi ia seama cum dai ochii peste cap şi începi să luneci pe podea.

— Doa-amnă! Moare băiatul!...

...„Te duc... Te-aduc... Te duc... Te-aduc... Te duc, te duc, te duc"... Nu, nu mai ţii minte drumul în compartimentul acela de clasa a doua, tu singur cu zeci de valize, baloturi şi coşuleţe, mama cu fetele în cel de alături, cu valize, baloturi... Care se desfac mereu, se deschid, se dezleagă... Treizeci şi unu martie... Întâi aprilie, doi, trei...

Ba îţi mai aminteşti: la trei, seara, după şederi nesfârşit de lungi prin toate haltele sau chiar în câmp deschis — Bucureştii! N-ai fost niciodată în capitală, acum ai s-o vezi, măcar cu un ochi, dar,

imbecilii, aici, unde ar trebui, nu vor să stea. În zorii lui patru hardughia pestriţă — vagoane de marfă de-a valma cu cele de pasageri — se urneşte şi abia se târăşte în urma altui eşalon pe care îl vezi din când în când la curbe. Apoi o oprire scurtă, apoi o goană cum n-a fost nici una, dar în direcţie opusă, apoi — nici azi nu poţi reface tabloul! — trăsnetele şi tunetele acelea, geamul făcut ţăndări de bucata aceea de metal înfiptă în căptuşeala cuşetei chiar lângă capul tău, ţipetele, nu, urletele mamei şi ale fetelor, uşa dată de perete, „Eşti viu!“, vagonul aruncat în toate părţile, rafalele de vânt nebun, fumul mirosind a praf de puşcă, baloturi şi coşuleţe căzând, veselă zăngănind, mama cu Tincuţa în braţe întinsă pe podeaua coridorului, dulceaţa de vişine de pe hainele tale, „Sânge!“ — strigătul mamei când leşină a doua oară, apoi o oprire bruscă, cu restul de bagaje prăbuşite şi... O linişte să te înnebunească, până la ţiuit în urechi... Şi cerul curat-curat, din care ning fulgi mărunţi şi lucitori din foiţă de staniol...

Aţi stat în câmp două zile până au legat capăt de linie cu capăt geniştii şi feroviarii câţi mai rămăseseră, zvonurile creşteau ca o apă de primăvară, dădeau din matcă, şi numai când aţi luat-o îndărăt, pe direcţia iniţială, aţi înţeles cât de palide fuseseră zvonurile ce vi se păreau exagerate. Îţi mai aminteşti copacul acela ars de viu şi un picior tăiat din şold, atârnând de-o creangă ca un „V“ întors? Îţi mai aminteşti, în gară la Titu (ce denumire!), impiegatul acela? „Norocoşilor! Aţi fost ultima garnitură care s-a salvat de la Chitila!“

Apoi amfiteatrul acela cu locurile voastre în lojă. La Balota, la Şimian? Jos — scena, Turnu Severin în fum şi foc, şlepuri uriaşe plutind graţios prin aer în jerbe de apă lucitoare şi tot graţios aşternându-se pământului, dar schimbându-şi, iar graţios, forma... Figuri de omuleţi apărând din ceaţă, alergând, căzând, ridicându-se, dispărând... Şi totul pe un fond sonor monoton, de frecvenţă joasă, ca al unei furtuni ce abia îşi anunţă sosirea în munţi. Iar sus, rotindu-se ca un roi de berze în preajma plecării, nişte cruciuliţe albe, din care curge idilic beteală lucitoare, din când în când împrăştiată de neputincioşi nouraşi negri, exploziile proiectilelor antiaeriene care nu pot ajunge până la berzişoarele ce se tot rotesc de parcă într-adevăr s-ar antrena pentru plecare...

Ţii minte ce tot repetai în gând? „De data asta — spectatori... De data asta spectatori...“, în timp ce mama, trântită în bălăriile de lângă terasament, se tot străduia să acopere cu trupul ei firav fetiţele curioase şi neascultătoare...

Pauză.

Aşa e că sătulul nu-l crede pe cel flămând?

Pentru a confirma veridicitatea zicalei, pentru că nu tot ce se consideră înţelepciune populară poate trece testul la veridic (de exemplu: „decât cu un prost la câştig, mai bine cu un deştept la pagubă“ — stupid, nu?), e de ajuns să schimbi statutul social. Pentru o vreme. Pe cât posibil mai scurtă, în cazul că faci parte dintre sătui. Mai rău când la capătul experimentului vezi că drumul de întoarcere la condiţia iniţială este blocat... Şi te descoperi în situaţia permanentă a celui care nu este crezut...

Filmul:

N-ai fost dintre cei mai grozavi la Geografie, dar câte ceva tot mai ţineai minte: Banatul!... Grânarul ţării...Poate chiar al Europei!... Şi, al naibii, manualul nu minţea!

Pentru localnici războiul avea loc undeva în Abisinia sau Patagonia, foamea — prin India sau în lenea de a te ridica până la telefon să comanzi ceva la restaurantul din apropiere... Şi dacă primul val, basarabenii şi bucovinenii, mai meritau compasiune, oricum, se vedea că nu vin cu mâna goală, au muncit, au adunat câte ceva, ceilalţi, care-au premers puhoiul de soldaţi străini, moldovenii de dincoace de Prut, fugiţi nu doar din calea măcelului, ci şi de spectrul hâd al foametei, sosiţi doar cu ce bruma îşi mai acopereau goliciunea, ei bine aceştia începeau să-i pună pe gânduri...

Ţii minte, oraşul de la care nu-ţi puteai rupe ochii, oraşul acela pe ale cărui străzi te puteai culca fără teama să-ţi prăfuieşti hainele, începea să pălească cu fiece zi, cu tomberoanele şi coşurile de gunoi răsturnate şi căutate de resturi şi chiştoace; prin mulţimea ce se purta la toate orele îmbrăcată ca de sărbătoare licăreau tot mai des şi mai insistent trenţele sărăciei şi mizeriei, de rând cu uniformele subţiri, neîngrijite şi străine, apărute după augustul cela de pomină...

Îţi aduci aminte, vai! parcă se uită? Lunile acelea lungi de jafuri, violuri şi cântece născute din alcool, uliţele nopţii pustii şi înspăimântate, şi blestemul desperat al doamnei Balint, prima voastră gazdă, când i s-a întors acasă abia seara târziu, cu hainele ferfeniţă şi privirile rătăcite, fiica trimisă cu trebuinţă în oraş: „Ruşii voştri, voi i-aţi adus, înghiţi-v-ar focul iadului să vă înghită!...“

Au început abia prin octombrie, pe la jumătate, cursurile, n-ai uitat. Liceul era de elită, acum însă activând în două schimburi, cu clase paralele pe toată linia: refugiaţii… Mama s-a reîncadrat în învăţământ fără probleme — penurie de cadre. (Şi de bani în casă, tata avea să apară doar în ajunul anului nou: „V-am căutat în toată ţara, o debandadă totală, nimeni nu ştie nimic! Mai întâi mi s-a spus că sunteţi la Cluj. Cum unde? La Bucureşti mi s-a spus... Bine că v-am găsit. Mai rău e că mă caută şi pe mine...)

Nu se plângeau profesorii, elevii noi erau cuminţi şi silitori, doar din când în când lipseau de la lecţii, şi atunci ştiau toţi: are loc o nouă razie la refugiaţi... Cu tot dormitul pe la străini, vânătorile aveau loc noaptea, braconaj mai degrabă! — se întâmpla ca unii dintre colegii tăi să nu mai apară la cursuri, şi atunci ştiau toţi că... Dar ce era de ştiut?... Îţi mai aminteşti de somnurile iepureşti pe la vecinii doamnei Balint, şvabii aceia cumsecade, cu locuinţe-păpuşă de-ţi era oarecum să le calci parchetul, şi care peste un an şi ceva au venit ei la voi. La acelaşi, somn, numai că goana la nemţi s-a organizat la lumina zilei, ce să mai umbli cu mofturi...

Ba chiar odată, adu-ţi aminte, ai rămas să dormi la liceu (alarma s-a dovedit a fi falsă!), în propria ta clasă. Doamne, ce de paşi mai auzeai pe la miezul nopţii în coridor, cum ai pus în uşă scaunul profesorilor, cum au mai început să-ţi facă mutre alde Copernic şi Petrarca din tablourile lor prăfuite. Şi cât de tare s-a mai minunat a doua zi Centaurul — latinistul când elevul favorit a început să se bâlbâie la „Vides cum alta stet nive...“

Să te mai miri atunci, de fapt nici nu cred să te miri, nu eşti o excepţie, de complexul de inferioritate care s-a abătut ca o boală cronică pe capetele tovarăşilor de fugă? Ba nu, în ceea ce te priveşte, totuşi cu o deosebire: n-ai coborât niciodată în sala de gimnastică atunci când se anunţa: „Refugiaţii — la ajutoare din

partea Crucii roşii! În pauza mare." Fireşte îţi invidiai colegii ce se întorceau cu pachete de unt de cocos sau cutii cu gem de grape-fruit, dar refuzai până să şi guşti din ciocolata oferită de vreun generos, de parcă n-ai fi dus acasă foamea cea mai autentică. (Până a început mama să-şi vândă din puţinele lucruri mai de preţ.) Mândrie născută din neputinţă...

Apoi în toamnă, cu puţin înainte de a se naşte Anişoara, s-a întors tata. Era slab, dar, ca de obicei, plin de voie bună. „Gata, a zis, să fie ce-o fi, rămân cu voi. Nu se poate trăi cu două spaime — una pentru voi şi alta pentru mine... La urma urmei n-am ucis şi n-am furat, ce să-mi facă?"

Pe urmă, după Anişoara, îţi aminteşti? până şi tu, refractarul la orice politică, ai început să simţi că se schimbă ceva, că pute! Cum i s-a trimis lui, profesor universitar cu merite deosebite, un peticel de hârtie prin care i se comunica rece că din acea zi se află la dispoziţia Inspectoratului scolar, cum n-a vrut nimeni să stea de vorbă cu dânsul la minister şi cum i s-a oferit, ca în batjocură, un post de învăţător într-un sat ca vai de el la un capăt de ţară... Iar mamei, sub ameninţarea destituirii — un post similar în celălalt capăt... Până şi doamna Balint, care după ce-a aflat că mama-i gravidă a început să vă viziteze la noua gazdă („vai, madam Olteanu, ce femeie grozavă eşti: să naşti pe aşa vremuri! Te stimez, madam Olteanu!"), până şi ea era indignată: „Să-şi bată ţara joc de aşa oameni! Iată-l, a ajuns şi aici comunismul de care-aţi fugit..."

Ai obosit?... Şi cât mai este, cât...
Dar dacă zici tu...

The End.

CAPITOLUL
IX

1

În graba asta a mea de a înghesui tot ce ştiu în rândurile de faţă m-am străduit să ţin cont mai ales de cronologie şi abia acum îmi dau seama că nu asta am urmărit iniţial, nu scrierea unui jurnal care, ţinut la zi, ar fi interesat, poate, prin detalii (deşi, dacă aş fi apelat la „însemnări zilnice“ pentru evenimente cu o vechime de 6—7 ani, aş fi eşuat sigur şi lamentabil!), ci să ajut un eventual cititor să aibă o idee generală despre soarta unui om aruncat de împrejurări pe un capăt de lume uitat de Dumnezeu, şi, neştiut de ce, uitat anume în momentele cruciale ale Istoriei... Şi poate că nu atât uitat cât pedepsit... (Dar de ce?)

Nu degeaba se zice că forţa marilor maeştri stă în atenţia ce-o acordă amănuntelor. Nu am veleităţi de scriitor, sunt doar o victimă care se mai vrea şi martor, şi de aceea nu e suficient să strig că mă doare, trebuie să pun şi degetul pe rană... Încerc acum să-mi reamintesc etapele străduinţelor de a mă adapta la noile condiţii în care mă aruncasem benevol şi constat că nu birocraţia a fost prima barieră ce-mi stătea în cale, birocraţie, slavă Domnului, aveam suficientă şi dincolo. Marele impact ţinea de comunicare. Ştiam că plec într-o ţară care nu mai era cea părăsită odinioară, că nu voi mai regăsi oamenii de altădată, şi chiar dacă aveam să-i regăsesc ar fi fost alţii, de altă mentalitate. Eram pregătit pentru atâta lucru. Dar nici prin gând să-mi treacă să regăsesc un neam vorbind altă limbă decât cea suptă cu ţâţa mamei. Să-ţi pierzi graiul în numai câţiva ani! Era posibil oare?

S-a dovedit a fi.

Atacul masiv şi arogant al tuturor mijloacelor de comunicare, absoluta majoritate a conducătorilor de toate rangurile (şi a rudelor, bineînţeles!) aduşi de aiurea, trecerea la un alfabet străin şi impropriu, şcoala şi bilingvismul, precum şi totala lipsă de mândrie, fie ea provocată chiar şi de spaimă, a localnicilor au reuşit extrem de repede să obţină ceea ce nu putuse obţine o sută de ani de tiranie ţaristă: deznaţionalizarea...

O, acest bilingvism!... Când acorzi toată atenţia limbii pe care-o vorbesc şefii, ca aceştia să te poată înţelege, şi te lepezi de limba maternă perfect conştient ca de ceva primitiv şi ruşinos... Ori o încarci cu atâtea împrumuturi la îndemână, că nu se mai pot înţelege frate cu frate...

Cred că am supravieţuit impactului lingvistic doar pentru că am nimerit de la bun început la atelierul acela unde nu se prea vorbea în timpul lucrului şi unde după program mai mult se ciocnea... Apoi, de ce n-aş recunoaşte-o, *peu-a-peu* am reuşit şi eu să mă integrez realităţii, să strâng la piept şi să mă iau la braţ cu ceea ce găsisem...

Adaptarea la mediu!

Ori, cum zic ruşii: dacă faci parte din haită, trebuie să urli şi tu!

(O dovadă în plus că neamul basarabenilor e nemuritor.)

2

Cât ar părea de ciudat, taxofonul din ospătăria aflată la un colţ de cămin funcţiona.

A ridicat receptorul la al patrulea ţârâit:

— Krasnovski.

De fapt, ce voiam? Să mă prăbuşesc în lacrimi la pieptul lui? Să-i arunc în faţă (la telefon!) că nu-i dreptate în ţara asta?

— Krasnovski ascultă. Alo!...

Am simţit brusc că mi se limpezeşte creierul: ce stupizenie! Ce idee idioată să-l sun pe omul ăsta care are cu totul alte interese decât să ajute băbuţele la traversat străzile.

— Alo, vorbiţi odată! Şi după o scurtă pauză, mai mult afirmând decât întrebând:

— Mihai?!...

N-aveam încotro, ăştia ştiu tot. Văd prin pereţi.

— Eu... Tovarăş...

— Stop! Nici un tovarăş! Unde eşti?

Peste o oră eram pe strada ce mi-o numise, în celălalt capăt al oraşului. Mă aştepta în faţa unei portiţe deschise şi mi-a făcut semn să-l urmez.

Salonul era aproape copia primului, doar că deasupra mesei ardea un simplu bec, fără abajur, iar pe covorul din perete nici un portret: o armă de vânătoare cu patul încrustat şi o tolbă de piele...

La masă stătea un tânăr care la intrarea noastră s-a ridicat şi mi-a întins mâna.

— Faceţi cunoştinţă, zise Krasnovski, tizul tău, Mişa. Când n-ai să mă găseşti pe mine, o să răspundă el la telefon...

„O să răspundă pe dracu' „strigai eu în gând." Atâta prostie am făcut..."

— Sper că erai singur când m-ai sunat, nu e bine să ştie cineva că ne cunoaştem. Unii oamenii nu ştiu de ce se tem de noi...

— Singur...

— Şi foarte supărat... Iar te dau afară din cămin?

N-aveam încotro, trebuia s-o încerc şi pe asta. Am povestit tot.

Krasnovski m-a ascultat atent, m-a întrebat cum aflasem de înscripţia de pe dosar şi dacă mai spusesem cuiva povestea.

— Uite, dragul meu, aşa se întâmplă când ai de a face cu tâmpiţi! Bine, să zicem că nu citeşti directivele sau instrucţiile primite de la forurile superioare, să zicem. Dar să nu-l citeşti pe tovarăşul Stalin! Da, au fost tot felul de excese, dar Iosif Visarionovici a scris clar şi răspicat: fiul nu răspunde pentru faptelei tatei! Nu răspunde!... Aşa-i, Mişa?

— Întocmai.

Era primul cuvânt care-l scotea. Probabil era ca un fel de ucenic al lui Krasnovski.

— O să lămurim noi lucrurile, nici o grijă. N-o să-i lăsăm pe toţi dobitocii să ne facă ţara de râs... Şi acum, ia zi: te-ai speriat de mama focului şi te-ai repezit să stingi spaima cu un păhăruţ. Aşa-i? Bine, foarte bine că m-ai găsit! Să nu te sfieşti niciodată să mă anunţi când afli ceva urât... Cum altfel să lichidăm lipsurile dacă o

să trecem indiferenţi pe lângă toate? Avem atâţi duşmani, şi nu numai afară...

M-am ridicat.

— Vă mulţumesc pentru...

— Pentru ce? se miră el. Nu ţi-am promis nimic... Doar că o să încercăm... Şi unde te grăbeşti? Ia zi, cum a fost la examene? Apropo, îl cunoşti pe un profesor de-acolo... Mă...Ma...

— Manole, îl ajută Mişa.

— Da, exact, Manole... Se zice că e un mare filolog.

„O fi crescut omul", m-am gândit.

— Am fost colegi de liceu până într-a cincea.

— Minunat! Mişa dă examene extern, şi se teme. Poate-ai să pui o vorbă! Începu să râdă: Glumesc... În altă parte decât aici nu ne cunoaştem, bine? Ştii, lumea poate crede...

Nu-mi păsa ce poate crede lumea. Altele mă frământau.

— Tovarăşe Krasnovski, aş vrea să...

— Stai, mă întrerupse el. Ţi-am promis să fac o excepţie... Ori altceva ai vrut să mă întrebi?

După ce mă ghicise respirând în receptor, mai venea şi cu asta...

— Vezi, băiatule, orice om care greşeşte trebuie să-şi îndrepte greşeala. Tatălui tău i-a fost dată posibilitatea asta de a repara răul săvârşit. De ce să-l deranjăm acum? Încă nu eşti pregătit să-i scrii sau să-l vezi... Pot doar să-ţi spun că e bine, sănătos... Ca şi restul familiei... O să vină o zi când... În sfârşit, dacă ai să te porţi...

Mă considera copil de grădiniţă, ce naiba? Şi vorba cu purtatul frumos i-o auzeam a doua oară.

Indiferent dacă o să mă ajute sau nu, va trebui să renunţ la asemenea prietenie. Primul telefon trebuie să fie şi ultimul...

Chiar dacă mi se par exagerate — şi precis că sunt! — toate poveştile astea despre ei, oamenii aceştia au totuşi altă meserie decât una de binefacere şi nu-i rău să te ţii ceva mai la distanţă.

Dar, la urma urmei, mă simt cu conştiinţa curată, n-am de ce să mă tem.

Şi de ce ar trebui să le fiu recunoscător? Datoria lor e să aibă grijă de siguranţa statului, iar siguranţă înseamnă şi respectarea legilor.

În ceea ce mă priveşte, legile au fost încălcate.

Slavă Domnului, nu plec datornic...

3

Am profitat de timpul (nedorit!) liber ca să încerc să-mi recunosc oraşul copilăriei şi, în parte, al adolescenţei. Aproape un an de când am revenit şi abia acum îmi dau seama că, de fapt, habar n-am unde mă aflu. Ce-am ştiut în acest răstimp decât drumul la atelier şi acasă (scriu „acasă“ şi mă umflă un râs amar), n-am avut nici măcar curiozitatea să aflu dacă mai este sau nu curtea aceea plină de flori şi arbuşti unde vânam jaguari şi elefanţi (eterogenă faună, dar ce ştie un copil!), dacă mai stă în picioare căsuţa ceea cu terasa de pe care comandantul suprem, mama, cu Lenuţa în braţe, revoca ordinele pe care ţi le dădeai singur, salvând astfel ba un boboc de trandafir, ba vreo glastră cu cine mai ştie ce exotică buruiană scoasă la razele soarelui...

Mi se părea firesc să încep pelerinajul sentimental anume de la fostul cămin. Strada am recunoscut-o fără greutate, doar pe ici-colo, la grilajele de fier forjat, ciudat lucru, se mai adăugase din interior câte-un gard de scânduri vopsit în culori stridente. Poate din modestia noilor locatari?

Aş fi recunoscut-o şi cu ochii închişi. Era întreagă, gardul la fel, doar lângă portiţă crescuse o gheretă albă. Singur vişinul pitic începuse să-şi piardă frunzele, dar aşa făcea întotdeauna: se grăbea şi la înflorit, se grăbea şi la hibernat. Terasa abia se vedea din spatele boschetului de trandafiri căţărători, dar era goală. Oricum, chiar să fi fost cineva... Poate Paulina?... Mă pufni râsul la amintirea iniţierii ratate.

Mă dădui, totuşi, mai aproape de gard, voiam să văd dacă mai stă la locul ei magazia de lemne, înainte i se vedea din stradă un colţ.

— *Idi, idi, şagai!*

Nu luasem seamă că este cineva în ghereta de la portiţă. Soldatul cu chipiu albastru nu părea deloc prietenos, nu cred că ar fi acceptat să-mi asculte amintirile din copilărie...

Am făcut uliţa în tot întinsul, pe urmă aveam să aflu că este cartierul rezidenţial, dar nu m-a interesat niciodată copilul cărui ştab doarme în cămăruţa Lenuţei... Trotuarele erau acum asfaltate, cele

de cărămidă roşie le-am găsit pe alte străzi, în lungul cărora am hoinărit până pe înserate.

Când am ajuns la poalele dealului pe care l-am urcat patru ani la rând ca să înghit ştiinţa ce trebuia să mi-o ofere primara, am avut un şoc de care nu o să scap lungă vreme: ambele clădiri, şi cea a liceului de fete, şi cea a normalei cu şcoala noastră, cele două vapoare de un alb orbitor, care plutiseră cu anii mei de primă învăţătură în marea verde a uriaşei grădini ce le înconjura, erau acum două epave, mărunte şi jalnice. Cui i-o fi trebuit jertfa asta, ca şi cinematograful de zi, din scânduri strâmbe, ridicat alături de ruine?

Am mai trăit ceva asemănător când peste câteva zile am nimerit pe locul fostului lăcaş de cult al catolicilor. O grămadă de pietre golaşe...

Nu că m-ar fi animat cine ştie ce sentimente religioase, dar pe treptele acestei suple, aproape eterice construcţii, în clasa a patra am sărutat pentru prima dată o fată.

Primul sărut...

Soldat, de altfel, cu o palmă.

4

Student.

Totuşi student.

Ca să vezi cum poate întoarce viaţa unui om un peticel de hârtie! L-am primit cu doar două zile înainte de întâi septembrie, când, la drept vorbind, lăsasem orice speranţă. Nu era un formular obişnuit, cu goluri ce trebuie completate de mână, era întreg tras la maşină, şi semnat *manu propria* de chiar secretarul comisiei de admitere.

Ionuţ radia pur şi simplu:

— Vezi? Am reuşit să-l conving pe rector! Oricum, era evident că s-a făcut o prostie. Bine că s-a reparat.

Nu mai pricepeam cui trebuie să-i fiu recunoscător. De fapt, nici nu-mi păsa: eram student şi basta! Dar siguranţa cu care Ionuţ se repezea să-mi fie salvator...

— Ai mai fost pe la el?

— D-apoi cum... L-am bâzâit până...

— Nu ziceai tu că te are şi pe tine „cu pufuşor pe botişor“?

— A-a... la asta te gândeai! Poate spune orice! Taică-meu a fost condamnat la doi ani, pentru un fleac, prea o făcea pe spiritualul... N-a fost considerat „duşman al poporului“. Să nu fi dat războiul, de mult s-ar fi întors acasă... Aşa că musiu rectorul nu mă poate avea la mână dacă nu m-au putut avea alte instanţe...

Nu mi-a plăcut discuţia provocată de Ionuţ, lăsa un fel de sediment nici nu ştiu cum să-l numesc, din fericire n-am mai revenit niciodată la tema aceasta.

Bobocii din anul întâi al meu se întindeau ca vârstă între şaisprezece şi treizeci şi ceva. Băieţi şi fete, mai ales de la ţară, ca îmbrăcăminte — destul de modest echipaţi, în orice caz cenuşiu, dar şi mai rău arătau ca limbaj.

Deşi la admitere foarte mulţi candidaţi se prezentaseră în uniforme militare, fără epoleţi, acum nu se mai vedea nici zare de echipament cazon. L-am întrebat din curiozitate pe unul din colegi, pe care în iulie îl văzusem transpirând nevoie mare într-un veston încheiat până la gât unde a făcut armata.

— Care armată?

I-am zis de uniformă.

— Ha-ha! a prins să râdă. Era a lu' un *drug* de-al meu. Da' cei din comisie ştiu că *voenâe* au *ligote.*

– Cine? Ce au?...

— Parcă nu ştii că militarii au nişte... nişte...

— Înlesniri?...

— Aha!...

Ar fi trebuit să fiu mai prudent: încă din prima zi am fost titluit cu „românaşul“...

La capătul celei de a doua săptămâni de studiu ştiam tot. Sau aproape tot.

Că limba pe care-o folosesc mulţi dintre colegii mei nu-i incomodează pe unii pedagogi;

Că majoritatea lecţiilor se fac ca la primară: ţi se dictează şi scrii „la ureche“;

Că tot ce ţine de ştiinţele politice, în care noi, la agronomie, abia făceam primii paşi, trebuie conspectat şi învăţat (de preferinţă!) pe de rost;

Că la facultatea de istorie se educă toţi viitorii conducători (în lipsa temporară a unei şcoli superioare de partid) şi că de la filologie la conducere poţi ajunge doar ca activist de comsomol;

Că există, în sfârşit, două categorii de cetăţeni ai ţării: cei de dincolo şi cei de dincoace. De Nistru, fireşte! Şi că cei ce n-au avut norocul să vadă lumina răsăritului mai devreme decât ceilalţi au doar perspectiva subalterniatului...

Mă temeam de lucrul acesta, dar s-a dovedit că nu sunt un bunic al anului. Erau alţii şi mai trecuţi ca mine, dar cum aveam cunoştinţe ceva mai întinse, oricum, nu făcusem o şcoală la repezeală, curând aveau să mă consulte mulţi colegi. Ba uneori eram luat şi de confident...

Cererea de a mi se acorda loc la căminul studenţilor n-a trezit mare răsunet în inima administraţiei, mai precis — nici un ecou, aşa că îmi vedeam mai departe de baia o dată pe săptămână, drumul de o jumătate de oră până la tramvai cu o transbordare şi scrisul mecanic de conspecte la nişte materii cel puţin stupide. (Am îndrăznit odată să mă plâng unei colege, Irina, o puştoaică ce tot încerca să-mi facă ochi dulci — şi îi avea dulci! — că mă scot din pepeni conspectele la Istoria partidului, toate ca toate dar manualul acesta era aproape unicul pe care-l puteai afla pe toate drumurile. La care duduiţa mi-a pus mâna pe gură, speriată de-a binelea: „Taci! Să nu mai spui la nimeni! Nu ştii câţi *şpioni* sânt împrejur?!...“)

Dar spre marea mea surpriză şi satisfacţie, problema spaţiului locativ necesar unui înghiţitor de ştiinţă, cum mă lua peste picior Fedea, altfel prieten foarte devotat, mi-a rezolvat-o chiar el.

Pe la începutul lui august amândoi băieţii îşi trecuseră cu bine examenele şi fuseseră angajaţi strungari plini. Fedea era sigur că asta înseamnă a fi bărbat adevărat şi după ce dispăru câteva seri la rând ne anunţă solemn pe toţi că se însoară.

— Măi fraţilor, o fată prima-ntâi! Lucrează la fabrică şi nu-i zi să nu aducă acasă un kil-două de cârnaţi! Un raz chiar m-am speriat, o strâng şi eu ca omul la dragoste, de, şi unde dau cu mâna de ceva... „Zic, fa, tu nu cumva eşti pe jumătate bărbat?!...“ Da’ ea

unde începe să se hlizească: „Tu ce-ai crezut, acolo ne pune cineva cârnaţu-n traistă?“ Straşnică gospodină!...

Au hotărât să facă nunta mai târziu, la ţară, iar până atunci să închirieze o cămăruţă, să vadă dacă se potrivesc unul cu celălalt.

— Ştii, dacă umbla omul toată vremea cu cârnaţul... — conchide filosofic Fedea spre zgomotoasa veselie a ortacilor.

Oricum, dar pentru un timp aveam să rămânem în doi cu liniştitul Timofei. („Măi, eu sunt singurul rus din lume care doarme după ce se îmbată!“) Nu se ştia pe cât timp, dar... Mai era Maria Petrovna!

Într-o zi vin acasă şi nu recunosc odaia: numai două paturi, (pe unul dormea dus Timofei), între ele o masă aproape ca lumea, două scaune şi la perete un dulap de două ori mai mare decât cel vechi.

Maria Petrovna radiază:

— Iaca, un ceas în urmă mi-a venit unul de la uzină, cu un ucenic nou. Zic, unde să-l bag? „Păi nu erau trei paturi aici?“ „Ba zece! zic. Doi într-un pat dormeau, unde să mai bagi al treilea pat!“ S-a învârtit cât s-a învârtit şi au plecat amândoi. Iaca, acuma ai să poţi învăţa, Timofei îi cuminte.

Cumsecade femeie. În situaţia ei alta s-ar fi încrâncenat...

După anii pierduţi — dar cu muncă serioasă! — la agronomie, şcoala de aici mi se părea o joacă de copii şi începeam să-mi sparg capul cu ideea de a afla ceva paralel, pentru că mă cam băgam cu încetul în banii adunaţi. Era, totuşi, insuficientă bursa... Şi m-aş fi dus numaidecât la încărcat vagoane sau altă treabă dacă n-ar fi venit Ionuţ cu ideea:

— Ascultă, fraere, ce-ai zice ca la toamna viitoare să intri în anul trei? Un mic efort şi...

— O să mi se considere anatomia erbivorelor drept literatură străină şi fiziologia gimnospermelor drept lingvistică?...

— Râzi tu, râzi, Harap Alb, dar dacă mâine îţi aduc permisiunea rectorului să dai anul la prima sesiune, iar pe al doilea să-l prepari în semestrul doi? Ori nu te-ar ţine balamalele?... Să zicem că lucrările de curs şi conspectele respective ţi le-aş aduce eu, de prin arhiva catedrelor...

Doamne, ce simplu nasc ideile mari în capetele altora!

CAPITOLUL X

1

Pobeda, 28. IX. 52

Mihăiţă, fecioraşul şi frăţiorul nostru drag!

Nici nu-ţi închipui, Mihăiţă, nici nu-ţi poţi închipui câtă bucurie ne-a adus scrisoarea ta de la 18 august pe care zici că ne-ai scris-o noaptea. Noaptea-i pentru odihnă, de ce strici ochii? Dar ce scriu eu? Tu zici că te-ai aranjat bine, de ce n-ai terminat facultatea aceea? Nu trebuia s-o părăseşti. Înţelegi? Nu trebuie să ai grija noastră, noi o ducem bine, chiar foarte bine. Eu acuma sunt mare şef şi avem de toate, şi făină, şi zahăr. O să-ţi spun ce, dar mai întâi să-ţi vorbesc despre fete. Lenuţa a căpătat învoirea să facă clasa a zecea la şcoală, nu particular şi e foarte fericită că o să aibă prietene. Anişoara este în clasa a doua şi e foarte mândră. Numai Tincuţa e un pic bolnavă, dar are să se facă bine. Neapărat! Pe tata cred că o să-l văd repede, mi-a promis şi primul secretar.

Acum să-ţi spun cum a fost. Când ne-am mutat ca să fim mai aproape de tata, am luat în grabă şi un săculeţ cu seminţe din Banat. În primăvara asta am dat de el. Şi în satul Maloe Medvejie, am luat si am pus în pământ toate seminţele, în straturi. N-au răsărit multe, aici nu-i prea cald.

Dar nişte pătrunjel, mărar şi alte vreo două soiuri tot au ieşit. Numai că în părţile astea nu se obişnuiesc astfel de condimente, şi ţaţele din sat au început să umble cu vorbe că eu sădesc buruieni de vrăji ca să le iau bărbaţii! Îţi poţi imagina aşa prostii! Numai că vreo două au trimis chiar şi plângeri la comitetul raional! A venit un in-

structor, a cercetat, a mirosit şi a plecat fără să-mi spuie nimic. Eu nici să mai ies pe uliţă! Dar peste vreo două săptămâni, fiind aici cu treabă primul secretar, a venit şi la noi să vadă de ce se plâng femeile. Când a văzut pătrunjelul şi mărarul ce mai rămăsese – pentru că într-o noapte cineva călcase straturile! – a început să râdă. Era venit şi el de pe la sud, aşa că ştia despre ce-i vorba. M-a întrebat de una, de alta, cine-i tata, şi până la urmă mi-a propus să trec la Pobeda, la raion, în calitate de specialist în selecţia seminţelor. Bineînţeles că nu m-am învoit, ce specialist din mine? Dar mi-a spus că mai rău decât cel pe care îl are nu poate fi nimeni, iar eu, cel puţin, nu beau. Aşa că m-a obligat să mă supun. Oricum, mai aproape de şcoala Lenuţei (el a dat ordin să fie primită!) şi mai aproape de Tincuţa. Aşa că stau cu burta pe carte şi studiez soiurile...

Parcă merge, dar de n-ar fi fost şcoala tatei...

Dar câte ţi-am mai scris! Cred că ţi-am făcut capul calendar. Scrie-ne despre tine, şi eu şi fetele ardem de nerăbdare ca să aflăm cât mai multe. Eşti student? Nu-ţi pare rău să schimbi profesia? Ce mănânci tu, băiatul mamei, cine-ţi găteşte mâncarea? Cine-ţi spală rufele?

Aşteptăm cu dragoste scrisorile tale şi nu uita că poşta umblă încet...

Te sărut cu drag, băiatul meu, şi aştept veşti multe, multe.

Mama.

Mihai, eu azi am luat 5 la şcoală pentru că am ştiut undei moldavia. Eu am spus Moldova, dar Liubov Vasilivna a zis moldavia dar tot mea dat 5 te sărut tare Anna.

Frăţioare, sunt într-a zecea, la şcoală. A opta şi a noua le- am dat particular Acum mai am şi cu cine vorbi. Ce-i drept nu prea ştiu cum o să pot da la medicină, o fată de-aici (tot de pe la noi) n-a fost admisă. Dar poate o să am noroc... Eu am crescut, cred că n-ai să mă recunoşti, dar cred că n-ai stat pe loc nici tu. Scrie-mi.

Te sărută sora ta Elena.

2

Nu mai ţin minte pe unde, dar precis am citit pe undeva că aproximativ zece procente din populaţia globului sunt indivizi speciali (indiferent în ce direcţie, spre plus sau spre minus!), iar restul de nouăzeci alcătuiesc masa. Ca să nu-i zic altfel.

Nu ştiu pe ce număr de inşi s-au calculat cifrele, dacă s-au testat naţiuni „pur-sânge“ sau grupuri amestecate, de una sunt sigur: cei care au tras concluzia se pot bucura de tot sprijinul meu. Cu adaosul că legitatea descoperită se aplică şi la colective mici.

În speţă — la anul meu.

Suntem patruzeci şi doi. Dintre ei 37,8 procente îşi văd liniştiţi de treaba pentru care au venit aici. Dar ceilalţi, adică 4,2 procente, au început să-şi dea talentele pe faţă încă din primele zile şi absolut voluntar. Unul s-a oferit atât de insistent să fie şeful grupei, încât în cele din urmă a fost ales. Cine-l ştie ce talente de organizator o fi având, în orice caz forţă de convingere ne-a demonstrat că are. O grăsulie cu părul vulvoi ca să pară mai înaltă şi pe nişte tocuri imposibile, deşi un pic scâlciate, nu s-a împotrivit prea sigur când s-a ales responsabilul de sindicat. La alegerea secretarului (sau organizatorului?) de komsomol s-au citat două nume din oficiu, urmând ca masa, chipurile, să decidă.

Când cei doi tinerei, băţoşi nevoie mare, au început să-şi prezinte biografiile vag romanţate, nu mi-am putut reţine un strigăt de invidioasă admiraţie: atât de juni şi atâtea realizări în urmă!... Am votat pentru cel care pe lângă numeroase alte iniţiative la şcoala ce-o absolvise mai organizase pentru colegi şi o excursie în satul vecin. (Fireşte, mai apoi s-a descoperit că atât eu cât şi vreo alţi cinci colegi nu aveam drept de vot, nefiind membri ai organizaţiei, dar ar fi fost prea neserios să se repete procedura.)

Ei bine, cred că am fost totuşi prea subiectiv când am ales.

În aceeaşi zi organizatorul ne-a oprit după cursuri ca să scrie lista celor ce fac şi a celor ce nu fac parte din komsomol. Fireşte că eu trebuia să fiu cel care-l putea interesa mai mult.

— Cum, nici în România n-ai fost komsomolist?...

— Nici...

— Da, o ţară înapoiată... Unde nu-i înţeleasă munca de propagandă şi agitaţie, nu se face treabă...

Vreo săptămână n-am mai scăpat de el. Cum găsea o clipă liberă, mă lua undeva într-un colţ ca să-mi bage în cap glorioasa istorie a komsomolului, statutul organizaţiei şi exemple din propriile realizări pe tărâm propagandistic.

Deşi un pic bâlbâit, vorbea cu o viteză uluitoare, lucru care îi lăsa cu gura căscată pe ascultători: cu asemenea viteză pot vorbi numai cei cunoscători în materie.

În cele din urmă a venit şi ziua când m-a găsit destul de copt pentru a lărgi cu mine rândurile organizaţiei.

— Săptămâna viitoare am să te recomand adunării. Pregăteşte-te!

N-a mai fost necesară nici o pregătire: adunarea se amâna pentru o altă dată.

— Ştii, tu să nu retrăieşti! („a retrăi" — traducându-se prin „a nu pune la inimă"), sunt nişte chestii...

N-am mai aflat niciodată care sunt chestiile, cum n-am mai discutat niciodată cu tânărul entuziast Vitalii pe tema viitorului meu politic...

În schimb preluase obiceiul de a se ocupa de clipele mele libere Irina. Puştoaica, destul de drăguţă de altfel, era fiica unei învăţătoare de ţară şi orfană de război. Taică-su, fost secretar la primărie, fusese mobilizat în chiar primele zile după revenirea armatei roşii, iar într-o lună de zile sosise şi vestea căderii lui „eroice" undeva în Polonia.

— Nu ştii matale, tovarăşe Mihail (n-o puteam convinge să-mi spună pe nume!), prin ce-am trecut! Cine ştie pe unde-am fi nimerit în '49 dacă n-ar fi murit tata pe front... Dar cât de greu ne-a fost fără el pe timpul foametei... Ştii ce foame am tras pe-aici?

Nu prea ştiam. Doar câte ceva, de la Fedea, dar şi el ştia mai mult din auzite, pe vremea aceea era la armată.

— Mânca lumea lobodă şi coajă de copac... Jumătate de sat a murit. Da' la gară putrezeau movile de grâu şi păpuşoi... Umblau nişte căcăcioşi de-alde Vitalii al nostru cu soldaţii şi măturau de la oameni tot ce găseau prin poduri. La noi nu s-a întâmplat, dar în satul vecin s-au mâncat şi oameni...

Era de o sinceritate şi o naivitate dezarmantă.

— Matale ştii ce-i aceea distrofie? Nu ştii... Iaca, uită-te!

Stăteam amândoi la ultima masă din auditoriu. Îşi trase de vreo două palme fustiţa:

— Vezi ce-s de umflaţi? Doctorii spun că toată viaţa am să umblu cu genunchii ăştia...

Simţii că mi se învârte capul. Nu aveam suficientă experienţă ca să pot aprecia calitatea unor genunchi, dar nici destul de bătrân nu mă simţeam ca să vegetez în altă lume...

— Cred că exagerezi, Irinuco... În orice caz nu se observă.

Ea mă privi uluită:

— Chiar crezi?...

Şi imediat, de parcă ar fi descoperit brusc pricina imaginarei urâţenii a genunchilor, urmă şi hotărârea ce avea s-o ia:

— N-am să intru în komsomol! Dă-l la dracu'!...

Îmi amintea de Lenuţa. Ca şi de Tincuţa şi Anişoara în acelaşi timp.

Cât îmi lipseau...

Ca şi ei, puştoaicei acesteia, tatăl...

Probabil că în mare parte eu jucam rolul celui dispărut din viaţa ei odată cu ceea ce ar fi trebuit să-i fie copilăria.

— Dar să nu spui la nimeni ce-am spus, bine? Unde te întorci — numai *şpioni!...*

Îmbătrânim totuşi, Mihai...

3

Într-o seară, cum ne plimbam împreună prin curtea lagărului, am adus vorba despre „enigmaticul suflet rus". Contele S. începu să râdă:

— Şi dumneata, adică, te laşi furat de clişeele gazetăreşti. Să-ţi spun o istorie cât se poate de adevărată, chiar prea...

A tăcut o vreme, i-am văzut faţa crispându-se, de parcă l-ar fi încercat o amintire nedorită.

— Locuiam pe o moşie destul de neînsemnată în apropierea oraşului Tula, poate-ai auzit. Fusese cândva o proprietate mare, dar

reforma lui Alexandru ne-o retezase bine. Nu aş putea spune, totuşi, că eram scăpătaţi, dimpotrivă, iar taică-meu, întors de la studii din Franţa, hotărâse că o parte din venit este dator să-l pună pe „altarul ştiinţei", mai precis — că va trimite în fiecare an la studii liceale şi universitare doi dintre cei mai dotaţi copii din satul ce ţinea oricum de moşie. „Astfel trebuie să ne dovedim patriotismul, şi nu flecă-rind." Prin anul '15 venise rândul şi unui flăcăoan de vârsta mea. Şcoala primară şi o parte din liceu le făcuserăm împreună, era într-adevăr capabil şi tata îi plătea o sumă destul de însemnată ca să facă politehnica la Moscova. Eram şi eu la studii, ceva mai la Sorbona, aşa că îl pierdusem din câmpul de vedere. (Se şi născuse o tradiţie, dacă o pot numi aşa: în fiecare an toţi stipendiaţii tatei ne vizitau la conac ca să se laude cu succesele obţinute.)

Şi poţi înţelege groaza, dar mai ales nedumerirea noastră, când la începutul lui '19, în fruntea mulţimii de ţărani, şi de-ai noştri şi străini, care ne-au înconjurat casa şi i-au dat foc începând, din fericire, de la acareturi, l-am recunoscut pe studentul nostru... Am scăpat nemăcelăriţi ca prin minune, vizitiul ne-a salvat. Dar Egor, fratele mai mic, avea doar doisrezece ani, a fost împuşcat chiar de mâna celui care-l numea pe tata „binefăcătorule"...

Nu, nu, nu-i nevoie de condoleanţe, a trecut atâta timp... Vorbeam de „enigmaticul suflet rus"... Iată un caz tipic, nu? Bineînţeles că mai târziu, mult mai târziu am încercat să înţeleg gestul lui fără discuţie banditesc. Un criminal din vocaţie? Nu, nu s-ar fi putut să nu dea un semn... Un psihic labil, dus până la întunecare de ideea nebună a luptei de clasă?... Doar parţial, aşa cred... Sigur, cel puţin pentru mine, e alt motiv: ţăranul rus n-a fost niciodată liber, s-au născut sclavi generaţie de generaţie, sute de ani au adunat în ei ura faţă de stăpâni, s-a stocat în ei ură care trebuia să se dezlănţuie odată şi odată... „Enigmaticul suflet rus"... Bolşevicii care contau pe muncitori au găsit în Rusia un aliat neaşteptat, era suficient să-i atingă coarda potrivită. Dar tot acest aliat, mujicii, au să-i dea şi pe ei în gât: sclavia continuă...

Îl ascultam atent, dar nu puteam pătrunde cu mintea mai departe de grozăvia asta: să ucizi un copil numai din cauză că te frământă nu ştiu ce memorie ancestrală?...

Contele S. se opri brusc şi-mi puse mâinile pe umeri:

— *Michel,* uită toate chestiile astea. Bătrâneţea, ce să-i faci... Am scăpat din vedere unde te duci...

Mi-am adus aminte discuţia aceasta pe la mijlocul lui octombrie, când într-o pauză Irina mi-a făcut semn s-o urmez şi m-a urcat pe coridorul de la ultimul etaj.

— E vorba de un complot, Irinucă?

Părea speriată:

— Ce i-ai făcut lui Vitalii?

— Trebuia să-i fac ceva?

— Eu te întreb serios...

— De vreo două săptămâni nici n-am vorbit cu dânsul. Dar ce s-a întâmplat?

Fetiţa cercetă mai întâi coridorul:

— S-a întâmplat că blegul umblă cu o scrisoare în contra ta... A matale... Adună iscălituri. Mi-a dat-o şi mie s-o citesc, dar n-am semnat...

— Mersi... Probabil, o scrisoare de dragoste.

— Veşnic cu glumele matale... Scrie că noi suntem contra ca să dai examenele înainte de sesie, adică noi să ne spetim învăţând, iar matale să treci prin facultate în joacă... Şi mai scrie...

— Mai scrie?...

— Că la ora de marxism ai citit cărţi româneşti...

— Da-a... Cum crezi, am să fiu spânzurat?

Irina se învârti pe tocuri şi plecă extrem de supărată.

Aveam deja trei examene reuşite: La Ionuţ, la Gramatică şi la Literatura străină. Francezul se cam ferea de mine, îi dădusem traducerea, dar nu se prea grăbea să-şi onoreze promisiunea. Ce l-o fi deranjat pe komsomolist graba mea? Şi ce carte românească oi fi citit?...

Pricina am descoperit-o chiar seara, acasă. Îmi lipsea din geantă „Fuente ovejuna“ a lui Lope de Vega, cumpărasem ocazional volumul din motive sentimentale: purta ştampila bibliotecii fostului meu liceu...

Peste vreo două zile mă chiamă Ionuţ, e un fel de diriginte al grupului nostru.

— Fii mai atent cu proştii. Pe secretarul de partid l-am convins că Lope nu-i român, de altfel ţine-ţi cartea, dar colegul ăsta al tău te cam paşte. I-ai făcut ceva?

Nimic...

Aşa mi-am amintit de discuţia cu contele S. „Enigmaticul suflet rus...“ Posibil să existe şi un „enigmatic suflet basarabenesc“... Adică de ce „posibil“? Precis! Şi se manifestă printr-o vigilenţă extremă, voluntară, şi aproape întotdeauna urmată de un raport, şi el voluntar, „cui trebuie“. Nu ştiu dacă e ceva ancestral, în orice caz mai multe sute de ani trebuie să numere, e ca o datină. Probabil născută din voinţa de a supravieţui în condiţii extreme, „în calea tuturor nenorocirilor“, fără munţii în care să te retragi, fără pădurile căzute pradă propriei ignoranţe... Ce te faci când vine turcul? Îţi torni vecinul care a cochetat cu leşii... Vezi ce loial sunt? Ce te faci dacă vine rusul?...Tătarul?... Şi ne târâm astfel dintr-un secol în altul, dintr-un mileniu în următorul... Nici tu sclav, nici tu libert: basarabean!

Oare să aibă într-adevăr dreptate mititica Irina cu *şpionii* ei? Dacă acest Vitalii, cu care n-am discutat altceva decât statutul komsomolului, găseşte de cuviinţă să mă frece pentru nimic, îmi imaginez ce mai grozăvii ar putea „semnaliza“ ceilalţi colegi care mă întreabă la tot pasul ba despre una, ba despre alta... Ba nu, sper că nu m-am îmbolnăvit de vreo fobie...

Este însă un lucru care mă roade în permanenţă, o obsesie: mama nu-mi răspunde la întrebări! L-a văzut sau nu pe tata? Ce se întâmplă cu Tincuţa? De ce tonul acesta căutat lejer, ce se ascunde în spatele misivelor ei optimiste?...

Am mai întrebat pe unul, pe altul: se circulă liber prin ţară. Drumuri grele, e adevărat, trenuri supraîncărcate, dar am mai văzut noi din astea!

Să ştiu că undeva, pe lumea asta, se află familia mea şi eu să stau cu mâinile în sân? Cel puţin când e vorba de mama şi fetele?...

Ar trebui să fiu o inimă de piatră ca să nu întreprind ceva.

Probabil ar trebui să accelerez la examene şi să-mi croiesc vreo două săptămâni libere.

Hotărât lucru.

CAPITOLUL XI

1

De data aceasta citaţia era de la Comisariatul militar.

Mi-a adus-o un vlăjgan bun pentru o gardă de onoare (dacă ar fi avut capul ceva mai mare) şi care mi-a strigat numele pe toate coridoarele.

Vitalii, care sau mă ignora sau mă evita de câte ori avea ocazia, a sărit pe neaşteptate:

— Trebuie să iei *sprafcă* de la cancelarie că eşti student, altfel te duci la armată!

Lăsa impresia că e pe drumul concilierii. I-am urmat sfatul.

Îmi rămânea timp exact cât să dau o fugă până acasă să-mi iau livretul.

În faţa Comisariatului, unde de obicei se înghesuia lume peste lume, nu se vedea nimeni, mă şi gândeam că ora 16 p. m. (există şi un 16 a. m.?...) nu este cea mai potrivită pentru o vizită medicală sau altă procedură, când dintr-o maşină parcată alături răsună un claxon scurt.

Era vechiul cunoscut, Opelul Kapitän.

Mişa crăpă portiera şi îmi făcu un semn discret să urc.

Mă trântii destul de neîndemânatic peste Krasnovski şi îi întinsei mecanic adeverinţa.

Krasnovscki o luă mirat, citi şi începu să râdă:

— Poţi să te pişi pe dânsa! Eu te-am chemat, nu *saldafonii*!

Nu s-a putut linişti tot drumul:

— Ai făcut în pantaloni, aşa-i? Te şi vedeai cu stea roşie în frunte...

Opelul stopă pe trotuar, lângă una din intrările de servici ale ministerului lor...

Era o noutate.

Nu aş putea spune că mă simţeam în apele mele. Şi nici labirintul de coridoare semănând perfect unul cu altul nu era de natură să inspire optimism. Dimpotrivă. Au o proprietate aşezămintele acestea oficiale: de cum le treci pragul, te simţi neapărat vinovat de ceva, dator, indiferent dacă ai venit să dai socoteală sau să ceri ceea ce ţi se cuvine de drept...

— Ei, tovarăşe Olteanu, iată-te şi la noi acasă. Fă-te comod.

Nu prea îmi inchipuiam cum te poţi face comod într-o cameră îngustă, cu o masă absolut goală, câteva scaune în lungul peretelui, un dulap de fier, sigilat, şi portretul lui Stalin rupând o ţigară ca să-şi umple luleaua.

Mă aşezai pe marginea unui scaun, Mişa se rezemă de pervazul înalt al singurului geam. Krasnovski se săltă pe masă chiar în faţa mea.

Curios, ne întâlnisem de două ori până acum, dar dacă mi-ar fi cerut cineva să-l descriu, n-aş fi fost în stare. Poate doar mâinile, albe, cu perişori incolori şi pistrui, cu degete lungi, subţiri şi nervoase, nişte mâini mai degrabă de pianist... Acum îl aveam în faţă întreg, dar imaginea lui dispărea de pe retină imediat ce întorceam privirea. Memoria nu avea ce să reţină: totul obişnuit, şters. Poate doar ochii — total inexpresivi...

Krasnovski începu să bată toba cu degetele în tăblia mesei. Pauza se lungea nesfârşit de mult. După asemenea pauze urmează aşa-zisele lovituri de teatru. Creierul îmi lucra ca un arc dezlănţuit, dar n-avea la ce să se oprească...

— Vasăzică, Mişa, sări de pe masă Krasnovski, zi, cum merg treburile.

Mişa, adică eu.

Treburile lui Mişa mergeau bine. La universitate normal, are unde-şi pune capul la odihnă, cu examenele stă bine, i s-a permis să dea extern şi le dă, slavă Domnului, deşi e nevoie de ceva efort, oricum, a început-o într-un fel şi trebuie în multe direcţii s-o ia de la

capăt... Şi ar fi toate de-a dreptul excelente dacă s-ar şti alături de familie...

— Ai vrea să li te alături? zâmbi Krasnovski.

— Cred că ar fi mai potrivit să mi se alăture ei... — încercai şi eu să-i fac jocul.

— Posibil, foarte posibil, zise el. Eşti nou aici, într-o lume nouă. Încă nu ştii ce perspective îţi oferă lumea asta, ţara noastră... Apropo, ce părere ai, o ţară înconjurată din toate părţile de duşmani, ba plină de duşmani şi în interior, are dreptul să se apere?...

Ori glumea, ori mă lua de copil?

— Cred că nu-i numai dreptul, este datoria ei! făcui eu patetic. Cred că anume pentru asta sunteţi şi dumneavoastră.

— Bravo, exact răspunsul ce-l aşteptam! Krasnovski mă tipări uşor pe umăr şi trecu pe scaunul lui de la masă.

— Dragul meu, cred că ai înţeles: am venit aici pentru o discuţie serioasă. Nu oricine are cinstea să treacă pragul acestei... acestui minister. Nu o să pierdem vremea cu alfabetizarea, eşti un bărbat în toată firea, ai văzut destule în viaţă. Şi ai observat corect care-i menirea noastră: siguranţa tării. Dar înţelegi, desigur, că fără un sprijin serios din partea cetăţenilor *cinstiţi* nu am fi în stare să facem totul. Sprijinul maselor, iată ce ne învaţă şi tovarăşul Stalin. Eşti de acord cu el?

Eram, fără umbră de îndoială!

— Minunat! Înţelegi. Într-un cuvânt, iată despre ce-i vorba: îţi propunem să colaborezi cu noi.

Asta mai lipsea! Auzisem eu ceva, zicea Fedea despre nu ştiu ce *căcănari*, Irina tot umbla cu *şpioni*, nu-i prea luam în serios... Dar să mă aştept eu la asemenea propunere!... Nici prin gând să-mi treacă!... Nu, de zece ori nu!...

— Ei? Poţi să nu te grăbeşti cu răspunsul...

— De ce... Vedeţi care-i chestia... Eu mă pregătesc pentru altă meserie...

Krasnovski izbucni în râs:

— Dar cine-ţi spune s-o schimbi? Auzi, Mişa, tizul tău se teme să nu-l facem general!... Mişa! — de data asta către mine. Ştii să

judeci, aşa că judecă: noi îţi propunem să colaborezi în secret şi voluntar. De ce anume ţie? În primul rând pentru că ne aranjează inteligenţa ta... Lăsă o pauză, în care timp trebuia, probabil, să preţuiesc complimentul. În al doilea rând, judecă şi tu: ai fugit de două ori de puterea sovietică. Ştiu, ştiu, erai copil, dar nu-ţi impută nimeni nimic, vorbim de anumite avantaje de care dispui. Apoi — ai părinţii condamnaţi de aceeaşi putere... Adică tatăl... Te-ai întors aici de dragul părinţilor, nu de dragul... hm... regimului... Repet: enumăr plusurile cu care te-ai putea prezenta în faţa unui eventual duşman... Ce-ţi trebuie mai mult? De ce atuuri ai mai avea nevoie? Înţelegi?... Toate elementele... hm... nemulţumite... chiar vrăjmaşe s-ar aduna în jurul tău ca muştele...

„...la căcat" eram pe punctul să-l completez, dar mi-am luat seama.

— Tovarăşe Krasnovscki, îmi pare rău, dar nu pot să vă accept propunerea.

El mă privi mirat de parcă mi-aş fi permis un banc prost.

— Cum?...

— Vedeţi care-i chestia... Îmi propuneţi un rol de momeală... de provocator... denunţător...

— Stai, stai... mă întrerupse el. Mi se pare că...

Dar nu mă puteam opri:

— Nu mi-am trădat şi nu mi-am vândut niciodată prietenii sau cunoscuţii... Principiile mele morale...

— Stop! Destul!... strigă Krasnovski. Era prima oară că îi vedeam ochii exprimând ceea ce voia să spună. Principiile tale morale... Care principii? De unde aduse? De la ţiganii ceia?... Să cureţe cineva căcălăul, iar noi să stăm curăţei, cu mâinile curate? Da?... Vorbeşte! Cu ăştia, de-alde tine, să construim noi socialismul?...

— Bine, dar asta nu înseamnă că am să tac din gură dacă o să întâlnesc pe cineva care-i duşman vădit...

— Vorbe!... Palavre. Vreau fapte. Krasnovski se aşeză iar pe scaunul lui. Ai să semnezi, tovarăşe Olteanu, un angajament de colaborare cu noi?

Mirosea a ameninţare.

— Spuneaţi că e vorba de ceva voluntar?

Krasnovski se învioră:

— Bineînţeles. Nu te obligă nimeni. Numai propria conştiinţă. Dacă o ai...

O aveam. Şi nu vedeam deocamdată decât o singură ieşire:

— Ştiu eu... Asemenea hotărâre nu se ia la repezeală...

El se ridică de pe scaun, veni lângă mine şi mă apucă de cot:

— Acuma văd că stau de vorbă cu un bărbat! O lună de gândire îţi ajunge?

Şi fără să-mi aştepte răspunsul:

— Două?

Mă aranjau perfect.

Afară se întunecase.

Krasnovscki deschise uşa:

— Mişa, condu pe prietenul nostru...

La ieşirea din labirint Mişa mă trecu pe lângă soldatul de gardă, dar nu mă lăsă să trec pragul până nu cercetă strada:

— Liber, zise el şi-mi strânse mâna. Ca într-o menghină. Îmi zâmbi larg: Ai grijă, cine nu-i cu noi e contra noastră! Ştii?

Începeam să ştiu.

— Dar cine-i cu noi n-o duce rău!

Eram sigur.

2

Potrivit socotelilor mele, în ianuarie ar fi trebuit s-o termin cu anul întâi, poate să-mi fi rămas o coadă-două pentru sesiunea din primăvară, dar după cum mergeau treburile, în toamna viitoare mai mult ca sigur că aş fi luat-o cu un an înaintea colegilor. Totuşi experienţa celor trei ani de „dincolo“ nu mă dădea de sminteală, de altfel nici memoria. Salvau situaţia mai ales conspectele „procurate“ de Ionuţ, singurul inconvenient era că trebuia să le copii. Ba, la drept vorbind, nici manualele nu-mi prea dădeau de furcă: o bună parte din ele parcă le mai trecusem şi pe la liceu...

Dar cum nu întotdeauna socotelile de acasă...

Îmi vedeam lucid viitorul şi nu-mi făceam nici un fel de iluzii în privinţa lui. Ăştia nu sunt obişnuiţi să piardă...

În zilele următoare „întrunirii istorice“ m-am surprins reflectând tot mai serios asupra unei replici dată de Timofei Mariei Petrovna la nu mai ştiu ce observaţie: *„dalşe Sibiri ne povezut“,* adică „nu poţi fi dus mai departe de Siberia“. Cum filosofia populară îşi are rădăcinile în experienţă, şi nu în speculaţii abstracte, am decis că trebuie să profit numaidecât de timpul ce mi se dăduse pentru gândire, cu atât mai mult cu cât finalul, oricum, n-ar fi putut fi altul: nu eram născut pentru meseria de turnător...

Ionuţ era acasă.

Locuia într-o cameră destul de modestă, fosta bucătărie a casei lor, acum cu intrare separată.

Mă invitase de câteva ori *sine anno*, aşa că nu-i picam pe nepusă masă.

Mă primi bucuros. Nu-l mai aşteptai să mă întrebe ce vânt m-a adus:

— Il dzigano, vreau să-ţi cer un sfat în privinţa unei hotărâri irevocabile.

— Un început promiţător.

— Nu chiar... Ziceai că ai fost în primăvară undeva prin Siberia.

— Da, la Novosibirsc... Să-mi cunosc viitorii socri. Dar pe tine te-aş sfătui să te însori mai pe-aproape!

— Ai ajuns sau ai trecut prin oraşul Kurgan?

— Cred că da... Nu sunt sigur, în orice caz ştiu că-i pe-alături, undeva...

Dar mă intrigi...

— Fireşte. Uite ce mă interesează: ai avut nevoie de documente speciale ca să ţii drumul încolo?

— Nu... Nici un document special. Biletul... Dar ce te interesează, Perciuni? Mor de curiozitate!

— Francezul mi-a fixat data examenului pentru 14 noiembrie. Am aproape douăzeci de zile libere. Vreau să-mi văd mama şi surorile...

Ionuţ deveni brusc serios.

— A, asta-i povestea... E un drum greu... Şi zona, probabil, interzisă.

— Am adunat toate informaţiile: aproape cinci zile dus, tot atâta întors. În restul de zece dau eu de ele! Am găsit pe hartă şi centrul raional...

— Serioasă problemă, într-adevăr... Tu îţi imaginezi cât de cât ce înseamnă locurile acelea? Acolo-i iarnă deja. Iar dacă-i zonă...

— Tocmai de aceea. Nu mai pot suporta... Am hotărât. Mă interesează dacă pot lipsi neobservat...

— Dacă zici tu că e irevocabil... Sigur că poţi lipsi, te pregăteşti doar de examen. Ai de gând să te duci cu paltonaşul ăsta?...

Am plecat de la Ionuţ cu câteva pahare de vin în cap, cu un milion de sfaturi în privinţa comportamentului şi cu un palton cam vechi, dar căptuşit cu blană de oaie pentru o călătorie şi la polul nord.

Probabil că rarii trecători se vor fi mirat de acest echipament impropriu unei toamne calme şi calde, dar suntem neam de mocani, ce naiba!

Oile ne-au fost salvarea pe orice timpuri şi pe orice vreme...

3

Bătrânica de la casa de bilete se dovedise a fi un om foarte cumsecade şi săritor, lucru care-i scoase din sărite pe cei vreo doi cetăţeni din spatele meu. „Terminaţi flecăreala! Pierdem trenul!“ — deşi casa vindea pentru zilele următoare. Dar ştiam de acum că toate chestiile astea trebie trecute pe lângă ureche.

În orice caz mă întorceam cu biletul în buzunar şi cu toate instrucţiunile necesare.

Maria Petrovna mă chemă cu degetul în „biroul“ ei. Gestul acesta însemna o veste bună.

Nu greşea nici de data asta.

— O scrisorică aici şi un tovarăş în odaie. De vreo două ceasuri te aşteaptă...

Pobeda, 14. X. 52

Mihăiţă dragă,

După scrisoarea ta de la 10.IX. n-am mai primit nimic de la tine, măcar că ţi-am trimis de atunci şapte plicuri şi o telegramă. Scrie-ne, scumpul nostru, nu ne lăsa să credem cine ştie ce, Dumnezeu ferească! Telegrame nu trimite, cred că e stricată linia... Noi suntem bine, Mihai, acelaşi lucru ţi-l dorim şi ţie.

Te sărutăm cu dor, mama şi fetele.

Ultima ei scrisoare era din 18 septembrie. Tot vreo şapte îi trimisesem de atunci şi eu.

— Ceva de rău? mă întrebă aproape în şoaptă Maria Petrovna.

Îi dădui misiva.

O privi lung, apoi se însenină:

— Doamne, de când n-am mai citit româneşte. Iaca, n-am uitat... Şapte scrisori şi o telegramă?... Nu se poate! Eu pun mâna-n foc pentru poştarul nostru... Şi eu... Mă privi speriată: Nu cumva crezi...

— Doamne fereşte, Maria Petrovna. Eu cred că alta-i buba...

În odaie mă aştepta un necunoscut aplecat asupra manualului meu de franceză. Probabil moţăia pentru că a sărit abia când am prins să tuşesc.

— A-a, cer scuzele mele... Nu mă recunoşti?

Era ziaristul slăbănog, datorită căruia ajunsesem mare corespondent voluntar.

— Da' te-ai ascuns bine... De trei zile te caut. Eşti student? Mi-au spus prietenii tăi de la atelier unde te pot găsi... Vrea să te vadă şeful meu.

— De ce?

— La noi la şefi nu li se pune întrebări.

— Dar se bănuieşte ce doresc?

— Cred că vrea să-ţi spuie ceva... L-a prins o dragostea de tine.

— Şi când să vin după declaraţie?

— Mâne.

— Mâine dimineaţă plec. Mă întorc peste două săptămâni...

— Şi nu poţi altă oară?

— Din păcate, nu. O chestie urgentă de familie...

— Treaba ta, să nu-ţi paie rău. Lui nu-i place refuzarea! Hai să-mi arăţi cum pot să plec din aiastă bortă...

Maria Petrovna îmi aprobă întru totul ideea de a pleca la ai mei.

— Unde s-a mai văzut, dragul meu, să trăiţi într-o ţară şi să nu vă întâlniţi! Omeneşte-i asta? Numai vezi, trebuie să fie frig pe-acolo! Ai grijă la picioare! Da' de-aici nu-ţi bate capul, m-oi griji eu...

N-am putut adormi lungă vreme şi trenul pleca de dimineaţă tare.

Aşternutul nu se mai încălzea.

Trbuie să fie frig pe-acolo...

Mă gândeam la baloturile rămase la blânda şi nefericita doamnă Rosi, şi-or fi luat ai mei ceva haine calde? I-o fi încălzit cineva în iernile acele care se zice că sunt cumplite?...

Anişoara cea mititică...

Tincuţa. Elena.

Mama.

Şi firava, transparenta Rezi, fiica doamnei Rosi.

Totuşi, ce interes o fi avut redactorul cela de-a trimis după mine?

Ah, Krasnovski, Krasnovski...

CAPITOLUL XII

1

Vagonul era de clasa a treia, cu poliţe-paturi de-a lungul şi de-a curmezişul şi la două niveluri, o chestie absolut inedită pentru un cetăţean venit din vest şi, fără discuţie, cât se poate de utilă: distanţele în această parte a lumii se măsoară mai mult cu zilele decât cu kilometrii, o călătorie numai dus cu transsiberianul poate dura cât una dus-întors cu transatlanticul. N-o faci într-un jilţuleţ cu genunchii la gură.

Ceea ce te izbeşte — şi te izbeşte la propriu! — de cum ai deschis uşa vagonului este un miros aproape imposibil de usturoi, amestecat cu aroma dulceagă a seminţelor prăjite de floarea-soarelui şi cea de fân mucezit ce-o emană maldărele de mături care se iţesc din cele mai neaşteptate locuri.

— Exportul Moldovei către Siberia! — cum m-a dumerit vecinul meu de poliţă, un bătrânel uns, după câte înţelegeam, cu toate alifiile şi foarte limbut. — De când a început miliţia să închidă ochii la aşa ceva, parcă a mai înviat şi Siberia ceea!...

În câteva minute ştiam că ţăranii, moşul făcând parte dintre ei, indiferent dacă sunt colhoznici sau nu — se mai întâmplau si din aceştia —, nu au buletine de identitate, singurul document cu care îşi permit să săvârşească asemenea călătorii este o hârtie eliberată de către sovietul sătesc, prin care se aduce la cunoştinţa celor în drept să controleze că usturoiul, măturile, seminţele sau fructele sunt rodul muncii celor ce le transportă spre vânzare... Cinstit vorbind, această informaţie îmi risipea şi ultimele temeri: cu paşaport în regulă, cu livret militar şi o servietă roasă în care duceam două

schimburi şi maldărul de plăcinte cu dovleac cu care-şi pierduse o noapte inimoasa Maria Petrovna nu aveam nici un motiv să-mi fac probleme. Oricum, să fi fost o zonă interzisă, nu mi s-ar fi vândut bilet! În zonă poate fi Pobeda. Dar...

Moşul călătorea în aceeaşi direcţie, dar avea să mă lase pe drum.

— Am fost şi la *Kurgansca oblasti,* am fost, numai că mai încolo sunt preţuri mai bune. Acuma mă duc de-a treilea oară. Cel mai bine-i să ai răsăriță. Iaca, cu păharul ista vinzi sacul într-un ceas!... Acuma am opt saci...Adică pentru o zi de muncă! Ruşii nu se târguiesc, numai ai noştri, diportaţii...

Moşul puse cu grijă păhăruţul pe mesuţa dintre poliţe şi scoase din ceva aducând a desagă o sticlă cu un lichid tulbure. Trase dopul cu dinţii şi turnă.

— Să ne spălăm sufletul de dimineaţă!

Holerca răspândea un miros îngrozitor, căutam febril un motiv mai serios ca să-l refuz, dar negustorul se dovedi a fi econom, astupă cu grijă sticla şi o puse la loc.

— Parcă s-a scoborât un arhanghel în pântece!

Făcea impresia că am nimerit într-un vagon cu înfometaţi. Pe toate mesele apăruseră pâini, hălci de slănină învelite în şervete sau ziare, ceapă, usturoi şi, bineînţeles, sticle şi gamele, deşi garnitura abia începea să-şi ia vânt. Un fum gros de mahorcă şi tutun începu să învăluie oamenii şi lucrurile cu toate protestele însoţitoarei, o grăsană de altfel foarte veselă. Curând de tot nu se mai putea înţelege unde te afli, într-un vagon de pasageri sau într-un *saloon* din Vestul sălbatic, şi de unde la început nu mi se părea prea nimerită poliţa din apropierea uşii, acum dispoziţia ei se dovedea cât se poate de bună.

Îmbrăcai paltonul şi ieşii pe platformă.

Era destul de rece, toamna cu funigei din ajun se transforma încetul cu încetul în prima zi de nedorită iarnă, fulgii rari ce se topeau de cum atingeau sticla uşilor îi anunţau sosirea implacabilă şi mă gândeam cu recunoştinţă la Ionuţ cu ideea lui de a mă „cojoci". Dacă-i aşa de pe aici, ce mă aşteaptă acolo?

Dar câmpul care fugea alături era încă verde, un verde ruginit, ce-i drept, copacii încă nu pierduseră cu totul frunza, şi petele de-un

galben arămiu de sub coroanele lor te duceau mai degrabă cu gândul la un picnic vesel decât la melancolicul vis al unui jilţ la gura sobei... Îl înţelegeam bine pe compozitorul acela, nu-l mai ţin minte, care spunea că tot ce i-a venit mai interesant ca inspiraţie i-a venit în tren. Iată o barieră lăsată, şirul acesta de care şi două-trei camioane fumegând, imaşul acesta cu vitele care pasc ultimele rămăşiţe de iarbă şi micii păstori cu gâturile întinse spre balaurul de foc ce goneşte cine ştie unde, băltoaca aceea de la marginea unui sat cu orătăniile albe împrejur — gâşte? raţe? — şi călăreţul care vine val-vârtej pe costişa ceea... Păi chiar aşa, să nu-i tragi o simfonie pastorală după asta? Ba uite că s-a găsit loc şi pentru tam-tamuri, podul acesta de fier bubuind de mama focului...

Nistrul... Apa de unde cândva începea necunoscutul, tainicul, înfricoşătorul... Pe-aici au trecut şi ele... Cum au trecut? Cu ce gânduri, cu ce inimă? Şi dacă e aşa, cum zicea nefericitul acela de Gropa, dacă au plecat de buna lor voie şi le pot convinge să se întoarcă acasă?

Acasă...

Unde acasă? Să-l rog pe Timofei să le cedeze patul?...

În buzunarul cojocului lui Ionuţ am descoperit un pachet de ţigări început şi o cutie de chibrituri. Probabil era tocmai ceea ce-mi trebuia. Nu eram decât un fumător de ocazie, acum însă aveam să aflu că un fum tras bine în piept calmează.

Lăsasem în urmă o staţie mare, probabil Tiraspolul, fumul nu doar calma — ameţea; trenul se aşternuse serios drumului pe o câmpie plată cât ţinea orizontul, ninsoarea se înteţea şi pe ici-colo începeau să se contureze insule albe. Bornele kilometrice lunecau cu viteză, reuşisem totuşi să descifrez „97“ când uşa de la vagonul vecin se izbi şi dădură buzna pe platforma unde stăteam singur mai bine de-o oră trei inşi. Păreau bine încălziţi.

Dădui să intru în vagon, nu sunt mare meşter la discuţii stupide, dar unul dintre ei îmi bară drumul.

— Dă un foc!

Îi întinsei cutia de chibrituri.

— Da’ ce, poftim nu ştii să spui?

— Poftim. Scuzaţi.

E o prostie să te contrezi cu un beţivan. Dar nu ştiu de ce mi se părea că beţia lor e mai degrabă jucată: nu răspândeau duhul acela specific pe care-l pot detecta atât de lesne câinii şi unii nebăutori. Iar în cazul acesta treaba mirosea a urât.

— Repetă! de data aceasta ordinul aparţinea unei namile cu faţa roşie de spân.

Le întinsei şi pachetul cu ţigări:

— Poftim, băieţi, fumaţi. N-am nimic cu voi.

Glasul meu împăciuitor părea să-i deruteze, dar deruta nu ţinu decât o clipă. Namila duse la nas pachetul:

— Pute! Îşi bate joc de noi javra!

Şi în aceeaşi clipă îmi aplică pe faţă pachetul şi-l răsuci.

Înţelegeam perfect că n-am scăpare, dar pumnul drept, condus de undeva din subconştient, de-acolo unde stă pitit amorul propriu sau ce-o mai fi stând, se repezi pe lângă voia judecăţii şi izbi cu sete în obrazul rumen al namilei.

Acela nici nu se clinti.

Recunosc desigur că stau prost la capitolul putere fizică, dar nici la asemenea lipsă de efect nu mă aşteptam... Mie-mi amorţise mâna.

Huiduma mă privea uluit peste măsură. Şi deodată zâmbi:

— Măi puţă, chiar nu ţi-ai dat seama că ţi-ai semnat singur sentinţa?...

Mă ghemuii înctinctiv, şi în timp ce ochiul reuşea să mai observe o mână care deschidea cu o chee specială uşa de ieşire a vagonului o izbitură nebună la plex îmi ridică toate măruntaiele în gâtlej.

Nu cred că am mai avut timp să simt şi durerea.

N-am mai simţit nimic...

2

Te ridici încet, uşurel deasupra unui foc pe care nu-l vezi, e undeva desubt, din când în când flăcările îţi ating carnea, auzi sfârâitul grăsimii arse, încerci să strigi, să te rogi de indulgenţă, dar glasul n-are cum ieşi din blocajul căluşului, în gâtlej îţi gâlgâie

sângele, te asfixiezi, şi chiar în clipa când simţi că urmează întunericul, aceeaşi mână sadică ce te suceşte pe frigare te cufundă brusc într-o apă de gheaţă, te răsuceşte acolo, se încrâncenă carnea pe tine, plămânii se strâng ghem, scoţi capul afară, dar aerul refuză să intre în piept, plămânii refuză să-l accepte... Şi brusc simţi că nu mai ai nevoie nici de aer, nici de sânge să te încălzească, flăcările trec prin tine fără să te supere, cum ţi-ai face o radioscopie, şi în general că te doare-n cot dacă te prăjeşte cineva sau încearcă să te înece... Dar la fel, brusc, anume starea aceasta de-a dreptul paradisiacă prinde să te înnebunească, te zbaţi să te doară ceva, să te frigă, să te asfixieze, şi reuşeşti în cele din urmă, şi pe-o clipă, pe două eşti fericit, dar începi iar să te ridici încet, uşurel deasupra unui foc...

... Şi deschizi ochi...

3

La început n-am înţeles nici măcar că am deschis ochii.

Apoi am înţeles, dar nu pricepeam de ce-mi sunt plini de apă. Şi de ce mă usturå.

Apoi am înţeles că stau pe spate şi că sudoarea pe care-o simţeam fizic izvorând de pe frunte, de pe pielea capului mi se scurge pe la rădăcina nasului acolo unde probabil aveam văzul...

Am ridicat braţul să înlătur lichidul ce-mi deforma imaginea celor ce trebuiau văzute, dar m-a oprit un scăncet,

De fapt scânceam chiar eu...

— Iaca, a deschis ochii, slavă Domnului! V-am spus eu să nu vă temeţi.

Vocea venea de undeva din adâncuri, tremura, ceva moale mi-a trecut peste frunte, peste ochi şi obraji şi pe retină a început să-mi apară ca pe o hârtie fotografică scufundată în revelator chipul din ce în ce mai limpede al unei femei.

_ Mamă! am strigat din răsputeri şi m-am izbit s-o cuprind.

— Stai cuminte, dragul mătuşii, de-amu şi mama are să te vadă viu... Nu te zbate, mai stai aşa...

Mai întâi am început să înţeleg vorbele, apoi să descifrez lucrurile, abia apoi am prins să simt durerea...

— Slavă Domnului, tovarăşe, din morţi te-ai întors! Ce spaimă am mai tras!

Stăteau aplecate asupra mea două femei, o bătrână probabil uitată de orice vârstă şi alta mai tânără, cu ochii plânşi.

— Apoi eu mă duc, Agafie, stă capra nemulsă şi nici găinile nu le-am dat... De-amu ştii ce să faci. Da' tu, cuconaşule, să nu te scoli două zile! Domnul să vă aibă în pază.

Ieşi înainte ca eu să pot scoate o vorbă.

Femeia rămasă mă privea cu un amestec de compasiune şi spaimă.

— Eu... Unde... Eu sunt...

Încercam să mă adun şi nu reuşeam. O durere surdă, venind de peste tot, din cele mai ascunse tainiţe ale organismului se aduna grămadă în creer, mă împiedica să leg două gânduri, să scot două vorbe.

— Lasă, taci! Îmi puse un deget pe buze. Nu eşti în rai, eşti la noi, la canton! Să-i spui bodaproste lui Tărcuci şi babei Lucreţia!...

Încercai să mişc scăfârlia într-o parte, în alta şi reuşii. La fel, degetele de la mâini, de la picioare. Slavă Domnului, nu sunt paralizat! Dar nu puteam înţelege de ce nu sunt în tren. Ultimul lucru ce-l mai ţineam minte era că mă ghemuii ca să mă apăr de ceva...

De ce anume?...

Şi când începu să se contureze în memorie un chip roşcat, spân, rânjind batjocoritor mă fulgeră deodată: am fost aruncat din tren!

Călătoria mea luase sfârşit...

Lacrimi de neputinţă, de furie oarbă îmi năpădiră ochii şi izbucnii în hohote de plâns. Mama... Fetele... S-a năruit totul dintr-o prostie, din...

— Ei, şi matale... Ai scăpat, de ce să plângi...

Avea dreptate.

Încăperea în care mă aflam era minusculă, oricum, nu putea depăşi dimensiunile exterioare ale unui canton! Patul în care mă aflam, o masă şi vreo două taburete, o plită încinsă, obrajii îmi

ardeau şi de căldura ce-o emana, şi un dulap metalic deschis, din care se iţeau tot felul de pârghii, probabil instrumentariul de cantonier. Pe perete, lângă uşă, un telefon grosolan, făcut probabil ca să reziste şi la bombardamente, şi o tăblie neagră cu orele de trecere a garniturilor pe lângă canton.

— Cum... cum am ajuns aici?...

Femeia se învioră.

— Iaca, acuma chiar ai înviat! Nichifor te-a târâit... Bărbatul meu, cantonierul... Dacă nu scheuna Tărcuci săracul, apoi acolo aveai să rămâi...

Uşa se dădu de perete şi în odaie intră un bărbat învăluit într-un nor de aburi.

— Trăim, tovarăşe Oltian, bravo!

— Dar de unde...

— De unde, de unde... Iaca, pe masă, toate documentele... şi banii... De-amu să nu bănuieşti, da' trebuia să ştim cine-i mortul... Că numai viu nu erai.

Simţeam că încetul cu încetul îmi revin. Dădui să mă salt în capul oaselor, dar un junghi lung mă făcu să scrâşnesc.

— Stai acolo cuminte, doftoroaia a zis să nu te mişti două zile. Să nu-i strici oblojelile...

Adică de-atâta mă simţeam ca o mumie! Oblojit...

— Iaca povestea, că nu ştii matale nimica... Eram în uşă, cu steguleţul galben, adică totul în regulă... Tărcuci, câinele nostru, are... adică avea treabă cu toate trenurile, le fugărea şi hămăia. Aşa făcea şi de data asta. Numai că de-odată când a scheunat! M-am repezit să văd dacă n-a dat dihania sub tren, când colo... Matale erai peste dânsul mort, iar el mort desubt... Fărmat... Peste dânsul ai nimerit... Altfel... Am început să dau cu steguleţul roşu, da' trenul era departe, taman intra în cot... Ehe, dac-ai şti ce-am tras! Şi eu fără lucru... Şi *provodniţa...* Cum? A, aşa-i zicem la femeia care răspunde de vagon... Când am luat seama că mai sufli a fugit Agafia, nevasta, după doftoroaie. Dacă nu zicea dânsa că ai să trăieşti, apoi fărădecât dădeam ştire la Tirişpolea, la staţie... De vreo zece ori am tot apucat telefonul, da baba zicea să nu telefonez...

Dacă se află acolo, s-a zis cu cantonul meu. Aşa-i povestea. Da' cum ai căzut? Nu cred că te-au aruncat bandiţii de la Odes. Şi documentele şi banii ţi i-am găsit în buzunări... Ia, chiar să-i numeri... Cum a fost?...

Într-adevăr, cum? Şi de ce?...

— Acuşi... Îndată... Să-mi trag sufletul...

Ei au provocat incidentul. Nu face impresia să fi fost o joacă... Iar dacă nu m-au jefuit...

— Eu... eu am căzut... singur...

— Apoi s-a zis cu *provodniţa...* Să lase uşa deschisă...

— De fapt... Eu am deschis-o... Joacă de om nebun...

Cantonierul mă privi cu neîncredere.

— Singur, zici? Acolo trebuie o mamă de cheie!...

— Nici nu mai ştiu cum am făcut... Eram cam închinat!

Cantonierul începu să râdă.

— Apoi de ce n-ai spus-o de la început! Adică pot să nu raportez?

— Doamne fereşte!

— Of, mă scapi de-o grijă! Că la noi aşa-i: vinovat-nevinovat, mai întâi te dă afară, pe urmă... Şi tare-mi place la canton...

Spre seară nevasta i-a plecat în sat să doarmă, Nichifor a dormit pe podele, iar eu...

În cea de a treia zi mă ţineam destul de bine pe picioare, deşi respiram cu junghiuri.

— Ai grijă, mi-a dat ultimul sfat Agafia, înainte de a mă urca într-o drezină cu motor, condusă de un cumnat al cantonierului şi care avea să mă lase la Tighina. Baba zice că ai două coaste rupte, dar nu-i nimica, nici doctorii adevăraţi nu te ajută până nu se prind singure. Nichifor şi Agafia au refuzat categoric orice răsplată (banii erau toţi la locul lor în portvizit), au refuzat şi suta de ruble pentru baba Lucreţia (ciudat nume pentru un cătun uitat de lume, „Baba nu ia bani, zice că aşa pierde puterea de la Domnul!") şi am toate motivele să cred că au făcut lucrul acesta nu pentru că l-am oprit pe cantonier să raporteze accidentul, în felul acesta evitând multe neplăceri, ci pur şi simplu pentru că sunt nişte oameni cumsecade.

Deşi, cine ştie, posibil să mă înşel, Nichifor a rămas în adâncul sufletului cu anumite îndoieli: lupta de clasă, cum i se cântă mereu

la difuzorul atârnat de tavanul cantonului, ia uneori formele cele mai neaşteptate şi crâncene.

Tot ce se poate că a rămas cu vaga impresie că a salvat un duşman de clasă care-a sărit din tren ca să nu fie demascat...

4

Astfel cu vreo câteva zile inaintea marilor sărbători socialiste, la aproape un an de la sosirea din altă lume, mă aflam pe acelaşi peron, de data aceasta venit din sens opus, dar de fapt închizând un cerc la acelaşi punct incipient. Nimic din ce nădăjduiam să realizez — realizat...

Poate doar făcând descoperirea (uşor de făcut!) că nimerisem într-un uriaş malaxor unde materia primă eşti tu, dar de dragul a ce?, în numele a ce? — fără răspuns.

Luând-o niţel înaintea evenimentelor (şi au avut loc destule!): bănuielile mi-au fost pe deplin fondate după ce timp de vreo două-trei săptămâni, zi la zi am cercetat trenul care trebuia să mă ducă spre Moscova şi mai departe şi în cele din urmă am găsit-o pe însoţitoarea ceea de vagon.

M-a ascultat cam bănuitoare, nu prea îşi amintea, dar două hârtii a câte douăzeci şi cinci de ruble i-au împrospătat memoria:

— Ei ba nu! Mi-au zis că ai fost nevoit să cobori la Tiraspol! Mi-au arătat şi o legitimaţie, parcă m-au lăsat s-o citesc? Ţi-au luat şi o geantă, aveai plăcinte acolo... Le-am mâncat eu...

Râse satisfăcută. Cocheta:

— Erau bune... Dar să vii la mine, ale mele nu-s mai proaste!

Păcat, nu mi-au plăcut niciodată femeile prea grase...

CAPITOLUL
XIII

1

La orice m-aş fi putut aştepta, numai la vizita lui Ionuţ nu.

Şi totuşi am primit-o.

Eram la doar opt zile de la începutul „călătoriei“ mele, de patru zile abia mă întorsesem de la Tighina.

Maria Petrovna m-a întâmpinat speriată:

— Ce-i cu matale, Mihail Alexeevici, parcă nu eşti viu?!...

Nici nu prea eram. I-am povestit tot. Bineînţeles fără să-i comunic şi unele bănuieli ce mă frământau.

Femeia s-a dus până la uşă, s-a uitat în lungul coridorului, s-a întors şi mi-a şoptit:

— Asta-i treaba enkavediştilor... S-au mai dus şi alţii să-şi afle neamurile, dar unii n-au ajuns, alţii nu s-au întors... Credeam că s-au mai astâmpărat. Din ‘49, după deportarea ceea, parcă umblă lumea... Se zice că acolo sunt zone unde nu se poate intra... Dar maica matale nu-i deportată! Numai că ştii ce? Cel mai bun lucru să nu vorbeşti cu nimeni despre aşa ceva. Oamenii se vând şi se cumpără... Poate-a fost o întâmplare. Mulţi nebuni pe lumea asta!...

Nu s-a lăsat până nu m-a alungat la doctori.

La policlinică mi-au confirmat întru totul diagnoza babei Lucreţia. S-au mirat doar că nu m-am dus imediat la spital: „Şi ce dacă nu eşti colhoznic? Sora medicală trebuia să-i ceară preşedintelui o maşină ori o sanie şi... Ah, cadrele noastre, cadrele...“ Şi tratamentul recomandat de babă corespundea cu reţeta doctorului: antinevralgice...

Ionuţ năvăli speriat, nu glumă:
— Ce-i cu tine? Ce s-a întâmplat? De ce eşti aici?...
— Acelaşi lucru aş putea să te întreb eu.
— Mi-a spus baba... femeia asta... că te simţi rău!
— A fost la facultate?
— Lasă bancurile... Am venit cu alte chestii... De ce nu eşti la Kurgan?
— Din motive... Într-un cuvânt, cuiva nu i-a plăcut mutra mea... Am fost bătut şi aruncat din tren...
— Eşti nebun... Cine?
— Dacă aş şti...
— Ai anunţat miliţia? Miliţia feroviară?...
— Acolo unde m-am trezit n-am prea văzut aşa ceva... Dar s-o lăsăm baltă. Ce cauţi aici?
Ionuţ nu-mi răspunse pe dată.
— Mda... Sper că eşti întreg. Mamei i-ai scris că vii?
— Bineînţeles că nu.
— Corect. Acuma nu ştiu dacă mai are rost să te plângi...
— Dzigano, ai venit să mă interoghezi?
— Da. Am venit să văd cum stai. Am de gând să scriu un memoriu... Să ţi se respecte drepturile. Ai drept la casă omenească, nu la... la bordeiul ăsta... Ori nu te-ai plâns şi tu?
— Mulţumesc. Dar paltonul tău...
— Dă-l naibii. Ai găsit şi tu...Acuma ce facem? Nu ai nevoie de doctor?
— Aveam de gând să mă scol. Şi s-o iau de la capăt.
— Eşti nebun.
— Posibil. Dar...
— Nici un dar... Amână pentru primăvară. Înţeleg în ce stare sufletească eşti, dar acolo unde nu pui şi ceva raţiune...
Cred că avea dreptate.
— Şi cum ne aflăm în preajma celei mai mari sărbători din ţara asta, dragul meu Perciuni, află că vom petrece împreună. La mine. Ai s-o cunosti şi pe Sveta, logodnica mea. Trebuie să-ţi mai părăseşti bârlogul din când în când...

2

Redacţia cotidianului „Patria Sovietică“ (nu prea excelează prin originalitate denumirile ziarelor de aici!), oficios al partidului şi guvernului, se afla într-o clădire care, pe cât îmi pot aduce aminte, fusese pe vremurile adolescenţei mele un club al cârnăţarilor sau băcanilor. Destul de nearătoasă pe dinafară, în interior fusese la sigur reconstruită: în lungul unui coridor interminabil se înşiruiau la fiecare doi-trei metri uşile tapiţate cu dermatină ale birourilor. La prima uşă mi-am dat seama că uitasem numele slăbănogului şi m-am apucat obraznic să le deschid pe toate la rând. Mi s-au aruncat priviri curioase şi ostile, indiferente, dar naşul meu publicistic nu era de văzut. La capătul coridorului o tăblie de sticlă informa că redactor-şef al ziarului este Neculai Moţoca şi că orele lui de primire sunt cu totul altele decât cele la care mă aflam eu pe acest coridor.

Am împins într-un noroc monumentala uşă de stejar încrustat.

De pe maşina de scris şi-au înălţat privirile foarte severe doi ochi foarte căprui.

În demisezonul meu cam jerpelit nu eram omul care să impresioneze o fiinţă atât de serioasă.

— Ce doreşte tovarăşul?

He-he, duduiţă dragă, câte-ar fi dorit tovarăşul! Dacă nu altele, cel puţin să ştie pe ce lume trăieşte...

— Am fost invitat la redactorul-şef...

— Numele, vă rog...

— Păi nu ştiţi cum îi zice şefului?

Mă aşteptam să zâmbească. S-a oţărât:

— Numele dumneavoastră.

— Olteanu...

A deschis un registru cât o enciclopedie, a trecut cu manichiura violentă peste câteva pagini:

— Nu v-am invitat.

— M-a invitat redactorul-şef!

— Personal?

— Nu, printr-un lucrător de-al redacţiei. I-am uitat numele...

De data asta zâmbi:

— Când o să vă amintiţi cum îi zice...

În clipa aceea uşa străjuită de frumoasa cerberiţă se deschise în forţă şi un bărbat mărunt, într-un palton cu blană şi căciulă brumărie, trecu val-vârtej pe alături. În mijlocul anticamerei se opri brusc:

— De ce vă bateţi?

Fiinţa diafană se ridică:

— Tovarăşul acesta pretinde, Nicolai Tomovici, că l-aţi invitat. Dar...

— Păi dacă pretinde... Cum zici că-ţi zice?

— Olteanu...

— Olteanu... Olteanu...

— Săptămâna trecută... N-am putut veni... A fost la mine tovarăşul...

— Păduche!

— Exact! Tovarăşul Paduti... Îi uitasem numele!

Omuleţul îşi scoase căciula şi cu ea îmi indică uşa biroului:

— Intră. Iar tu, către secretară, dă o sunare lui nevastă-mea şi spune-i să scoată măliga de pe foc. Am să întârzii...

— Dar... încercă să protesteze fata. Stomacul...

— Eşti doctorul meu?

Intră după mine şi trânti uşa.

3

Nu ştiu alţii cum sunt, vorba humuleşteanului, dar nu cred să mă deosebesc prea tare de ceilalţi. Poate doar la capitolul defecte: am destule, ceva mai multe decât s-ar cuveni. Şi cu toate că acum, în aceşti ultimi ani, e atât de nemiloasă cu mine, nici de soartă nu mă pot plânge. Cel puţin de oamenii pe care mi i-a scos în cale. Pe cei răi, vorba ceea, îi afli singur. Pe cei deosebiţi numai o ursită generoasă ţi-i poate găsi.

Mi-o amintesc pe doamna Rosi, gazda noastră din sătucul acela de la graniţa cu Tito. O femeie cu toate urgiile cerului pe capul ei: bărbatul şi singurul fiu morţi pe frontul de est, curtea şi casa jefuite,

singura fiică, fragila şi melancolica Teresa, Rezi, împreună cu soţul ridicaţi şi duşi în afundul Rusiei la săpat cărbuni şi tăiat pădure... Ce-i mai trebuia unui om ca să devină o fiară încolţită, o conştiinţă plină de ură şi desperare?... Ne-a primit şi ne-a îngrijit cu atâta căldură, de parcă Domnul ne-ar fi trimis să-i înlocuim pe cei pierduţi... Ca să ne piardă şi pe noi... Ca soarta să-şi continue loviturile. Cu câtă resemnare în glas: „Michael, teuer, Willy a murit anul trecut..."

Ce-o fi făcând? Mai trăieşte?...

Sau înţeleptul, scepticul şi sentimentalul conte S. Într-adevăr, numai cei aleşi îşi pot păstra însemnele de om sub loviturile sorţii. Cine-am fost eu pentru el? Nimeni. Sau al treilea fiu?... „Mihai, te duci în altă ţară, nu! în altă lume. Politizată la culme, unde legea există doar pe hârtie. Unde omul nu înseamnă nimic. Nu mă crezi... I-au luat moşia, zici tu, şi nu mai ştie cum să-i muşte mai tare... Te înşeli. Mulţi ştiu ce se petrece la ei, dar cei mai mulţi, majoritatea — nu! Nici chiar cei ce trăiesc acolo. Eşti atât de nepregătit... Ai fost educat în alt spirit. În politică, nu te supăra, eşti un... un naiv. Ce-ai să faci? Te duci să-ţi găseşti părinţii... Sunt sigur că ai să faci tot posibilul să-i salvezi, deşi... Cum ai s-o faci? Nu te îndemn la paşi necugetaţi, dar încearcă să rămâi om... Va fi cel mai greu lucru pe care va trebui să-l faci..."

Cum şi-ar fi numit el propriul ultim pas? Ori există totuşi o limită a rezistenţei în faţa sorţii?...

La început, cât m-am învârtit printre muncitori, n-am prea luat în seamă lucrul acesta, altele le erau preocupările. L-am observat abia când am nimerit la Universitate, pentru că se manifesta mai ales în sfera conducătoare şi în rândurile intelectualilor. E vorba de o linie de demarcaţie existentă între indivizii acestor două categorii. Linie, bineînţeles, neoficială, dar atât de distinctă încât putea purta şi un nume: Nistru. Conducerea care nu era venită din Rusia era aproape în exclusivitate de peste acest fluviu. Cu foarte rare excepţii. Cât priveşte intelectualitatea, aici lucrurile erau un pic mai încurcate. Puţinii intelectuali basarabeni, fie din cei rămaşi (după refugiu sau după deportări şi arestări), fie din cei proaspăt învestiţi (de exemplu Ionuţ — după cinci clase de liceu direct la Institutul Pedagogic!),

puteau pretinde doar la posturi subalterne, cele de conducere aparţinând malului stâng al apei numite. Cu motivaţia tacită că politiceşte pot face faţă cerinţelor ţării doar cei educaţi din faşă în spirit socialist... Nu pot şti cum stătea treaba sus, la guvern şi partid, bănuiesc că nu se prea deosebea de starea de spirit care domina intelectualitatea, cât îi priveşte pe cei de la urmă... Mai răsfoiam şi eu ziarele din când în când şi nu pot să uit darea de seamă de la o discuţie ce-a avut loc între scriitori, crema intelectualităţii. O adunare unde un poet basarabean prezintă un poem interminabil (parţial citat în acelaşi ziar!) cu temă, fireşte, patriotică. Un alt condeier, crescut la sânul socialismului, observă că o astfel de lucrare ar fi putut fi scrisă numai de... Goebels. Proteste de o parte, aprobări de alta. Pune punct disputei un prozator: Goebels n-ar fi putut scrie aşa ceva pentru că nu ştia... moldoveneşte...

Adevărul e că îndoctrinării totale în paguba unei elementare culturi generale a celor veniţi de peste Nistru basarabenii nu-i puteau opune cine ştie ce ca urmare a numărului lor prea mic, dar şi a calităţii pregătirii. Ca să nu mai pomenesc şi filosoficul fripturism basarabenesc...

Ei bine, soarta a vrut să-mi demonstreze şi de astă dată că mă are în vedere.

4

Cabinetul, în contrast cu aspectul exterior al clădirii, era aproape luxos. O masă cu vreo douăzeci de scaune se întindea în lungul geamurilor, într-un colţ două fotolii de piele şi o măsuţă de cafea, în altul — un orologiu ticăind monoton şi grav, iar pe parchetul bine lustruit — un covor moale, cu ornamente arabe. Nu lipsea nici obligatoria sofa tapiţată cu dermatină neagră pe care stăpânul cabinetului îşi aruncă paltonul scos din mers.

Se aşeză pe un scaun de la masa lungă şi îmi arătă şi mie unul.

— Dezbracă-te şi stai jos!

Mă conformai.

— Acuma putem sta de vorbă de la egal la egal. Unde-ai crescut aşa?

— M-a plouat.

— Se vede! Eu am crescut pe secetă. Uite care-i chestia. Să-mi răspunzi la toate întrebările. Fără fantazie... Am zis drept cuvântul?

Stătui o clipă la îndoială. Cine-i mai ştie pe şefii ăştia mari. Oricum, purta insignă de deputat în Sovietul suprem...

— Eu... eu aş zice „fantezie".

— Da, da... aşa-i... Uite ce, să mă îndrepţi de fiecare dată, ai înţeles? Dar numai când suntem noi doi...

Avea un râs molipsitor.

— Uite treaba: ai avut două articole astăvară. Le-am citit nu demult şi mi-au plăcut. Tu le-ai scris ori Păduche?

— Eu! Cum să mi le scrie cineva? Tovarăşul Paduti...

— El îi aşa Paduti cum îs eu Moţoca! Dar asta-i altă vorbă. Vasăzică, el ţi le-a mai îndreptat... Se cunoaşte. Mare stilizator...

— Stilist.

— Da? Scoase din buzunar un carneţel şi îşi notă cuvântul. Stăm rău cu limba, frate. În lupta asta pentru socialism am uitat cu totul de dânsa. Mă tem că după ce-o să-l zidim o să rămânem muţi!

Izbucni într-un râs cu icnete.

— Hai, povesteşte.

— Ce să povestesc?...

— Tot. De unde eşti, de ce eşti, tot, tot. Davai!

M-am străduit să-mi comprim biografia în cuvinte puţine. Începeam să bănuiesc ce urmăreşte, dar n-avea nici un Dumnezeu să mi-o înfrumuseţez: oricum aş fi ajuns la părinţi...

— Aşa, vasăzică... Grea întrebare... Începu să bată toba pe tăblia mesei. Cum dracu să faci o gazetă bună dacă n-ai cu cine? Cu Păduche?... Aici, măi băiete, suntem pe frontul ideologic. Cadrele trebuie alese prin sită! Dar ce să faci cu membrul de partid ori cu veteranul dacă el nu ştie să citească, dar încă să mai scrie?... Zi şi tu!

N-aveam ce zice.

Şeful sări de pe scaun şi se repezi la uşă. O deschise:

— Melania! Adă ceai! Se întoarse spre mine: Ori poate votcă?...

— Mulţumesc, nu beau.

— Ceai?
— Ba votcă.
— Măi, păi tu eşti... un... o...
— O găselniţă.
— Cum ai spus? Scoase carneţelul din buzunar şi îşi notă cuvântul. Găselniţă, repetă el. Ia te uită!... Frumos.

Intră secretara cu un platou cu două ceşti uriaşe şi o farfurioară cu biscuiţi. De mult le uitasem gustul.

— Tu mănâncă. Restul lasă-mă să-l fac eu. Vasăzică, îţi dai examenele cât mai repede. După aceea vii la mine. Ai să lucrezi aici stil... aha, stilist. Să dai o formă naturală tuturor prostiilor pe care le scriu oamenii mei. Ai înţeles?... Chiar dacă n-am să te pot lua de lucrător cu leafă, am să te plătesc din gonorar...

— Onorar...

— Da, da... Nu mă întrerupe. Şi cu timpul aranjăm să fie bine, parcă-s şef şi eu, ori nu? Ajutorul meu are să fie tovarăşul Stalin. Ai auzit? „Feciorii nu răspund pentru taţii săi“. A?...

Mai auzisem fraza...

— Ce zici, batem palma? Cu părinţii nu te pot ajuta... Dar cu restul aranjăm...

Ce-mi puteam dori mai mult? Întâlneam prima oară un om de rangul acesta şi atâta atenţie din partea lui... Unde mai pui că inspira şi încredere... Mă temeam doar să nu-mi trădez bucuria.

— Stai pe gânduri? Eu în locul tău n-aş sta... Eu sunt neamţ, nu te îmbii de două ori...

La ieşire Melania îmi zâmbi ca unui vechi cunoscut. Sunt sigur că data viitoare o să mă găsească imediat în registrul ei.

Nu plecam cu mâna goală: în buzunarul paltonului duceam planul unui articol de fond pe care avea de gând să-l scrie redactorul cu ocazia sărbătorilor. „Ia să-mi arăţi ce poţi! Să citească lumea şi să rămâie cu gura căscată!“

„Mai bun decât în „Pravda“, avea să-mi zică peste două zile când i l-am dus gata scris. „Du-te la buhgalterie! Am telefonat“.

„Contabilitate“ mi-am permis să-l corijez.

— Lasă că ştiu. Am vrut să te ispitesc.

Dar carneţelul tot l-a scos.

Numai eu ştiu câte noduri am înghiţit pieptănând frazele despre grija faţă de om şi alungând din faţa ochilor icoana a cinci fiinţe dragi luptând cu gerul şi poate chiar foamea de-acolo, de la capătul lumii; cum trebuia să-mi ţintesc privirile în foaia de hârtie ca să nu văd hruba mizeră în care scriam despre un prezent măreţ şi un viitor şi mai luminos...

Avea dreptate contele S.: între convingeri şi interese oamenii normali aleg întotdeauna interesele. Numai idioţii şi geniile aleg principiile.

Îmi rămânea o singură consolare: că nu sunt idiot.

Şi-apoi ce nu face omul în numele unui viitor plin de interese...

CAPITOLUL XIV

1

După un sfârşit de octombrie cu frig, ba chiar şi cu zăpadă, toamna a pregătit o surpriză de zile mari: nu doar soare, ci şi o căldură neobişnuită. Generalul care-a vorbit de la tribună n-a uitat să noteze şi acest fenomen meteorologic drept o mare realizare a puterii şi în primul rând a tovarăşului... etc... De unde am dedus că oriunde, sub orice regim, militarii sunt născuţi poeţi, iar dacă trag cu tunul, o fac numai ca să nu se stingă soarele pe cer. După care a urmat o paradă destul de scurtă şi nesemnificativă, atâta doar că cele vreo douăzeci de tancuri au făcut un zgomot infernal pe caldarâmul de granit al pieţii, iar în vreo două locuri au sucit covrigi din şinele tramvaiului.

Demonstraţiile cam tot aşa începeau să arate şi acolo, dincolo (scriu cuvintele acestea şi simt o strângere de inimă, de parcă aş putea apăsa un buton care să întoarcă timpul şi mă tem să apăs! Nervii...), numai că erau ceva mai pestriţe, aduceau totuşi a carnaval, nu a muncă patriotică...

Prezenţa era obligatorie. Mi-a picat să port portretul unui tip pe care, cu toată ruşinea, nu-l ştiu nici azi cine a fost, l-am luat cu semnătură şi tot cu semnătura l-am predat. O mică şmecherie a komsomolistului nostru ca nu care cumva s-o şteargă cineva...

Ionuţ mă aştepta pe la trei, îmi promisese o surpriză, nu bănuiam ce are în vedere, dar ştiam că trebuie să mi-o prezinte pe logodnică-sa, aşa că hotărâi după spartul târgului să nu mă mai întorc la bordei, ci să încerc imposibilul: să cumpăr undeva nişte flori. O idee mai mult decât temerară... Am cutreerat străzile principale în lung

şi-n lat, am răscolit parcurile — zadarnic. Tot ce vrei, mese improvizate sau solide, acoperite la întâmplare cu pânză sau hârtie, de la care, dacă ai răbdare să faci coadă, poţi cumpăra tot felul de gogoşi (se bucură de mare priză cei cu măruntaie tocate, dar nu stau mai prejos nici cei burduşiţi cu mazăre sau orez, o premieră mondială!), chioşcuri sau butoaie ridicate pe butuci, de unde ţi se oferă în halbe, pahare şi borcane relativ curate „vinul emblematic al ţării“ — un trascău mai mult sau mai puţin spălat, în schimb ieftin şi la discreţie. Flori însă, nicăieri.

O vânzătoare de gogoşi m-a îndreptat spre cimitir: la poarta lui a văzut ea cu ochii ei că se întâmplă să se vândă aşa ceva. Dar sunt superstiţios.

M-am rezumat la obişnuita sticlă de şampanie, cu care aici se circulă liber în zilele de sărbătoare. Şi nu numai...

Am sosit aproape englezeşte.

M-au zărit de la portiţă şi au ieşit amândoi în prag.

Îi puteam contempla pe amândoi la lumina bogată şi caldă a soarelui. El înalt şi subţire, „tras la şpiţ“, cu o floare la butonieră (să întreb unde-a găsit-o!), ea până la umărul lui, cu o mutricică vag mongolă, smeadă şi destul de bondocuţă ca să-mi pun întrebarea cam cât o să tragă la cântar peste vreo zece ani. Purta o rochie lungă, probabil din stocurile cu ajutoare de război sau pur şi simplu călcată prost. Avea un zâmbet larg, destul de plăcut şi ochii înguşti.

— Felicitări, prietene, de ziua marii revoluţii! — Îonuţ arăta fericit.

— Ce-a spus? îl întrebă logodnica. Nu ştia decât ruseşte.

Ionuţ îi traduse.

— Faceţi cunoştinţă: Svetlana.

Svetlana îmi scutură bărbăteşte mâna, dar pe-a ei nu mă lăsă s-o sărut. Hotărât lucru, şcoala lui Ionuţ încă nu se făcea simţită.

În odaie ea luă sticla mea de şampanie, o dezveli şi zâmbi şmecher.

— Aşa sunt toţi bărbaţii de-aici? Beau sirop?

O rupeam destul de bine ruseşte, lucru care o bucură nespus pe tânăra siberiană.

— Sunt mari patrioţi copiii Siberiei, interveni Ionuţ. Socot că băuturile noastre sunt apă chioară pe lângă votca lor.

— Păi chiar este! — îl susţinu Svetlana.
— N-ai să mă crezi, adică de ce să mă crezi, ai să vezi: bea votcă cât beau eu vin şi nu se îmbată!
Masa era pentru patru persoane.
— O să jucăm cu mână moartă? îl întrebai pe amfitrion.
— Ce-a spus? sări Svetlana.
El îi traduse, încercând să-i explice şi regulile pokerului.
— Mihai, să vorbim ruseşte. Altfel o să pierdem mult timp...
Svetlana dădu în sfârşit de înţelesul „mâinii moarte“.
— Ba nu, ba o să fie patru! Mişa (fireşte, eu), închide ochii!
— Închide-i, închide-i! o susţinu Ionuţ. Aşa, acuma deschide-i!
De după o perdea de stambă agăţată direct de perete şi care trebuia să însemne un al doilea dulap pentru zestrea vestimentară a stăpânului, apăru Ea.
Şocul iniţial a fost prea puternic ca să-mi pot controla reflexele şi e de la sine înţeles că am rămas cu gura căscată. De mult nu mai avusesem ocazia să fiu aproape de alte femei decât secretare oţărâte sau personal medical secundar pe la comisiile comisariatului militar şi gândul născut imediat în afundul subconştientului că mă voi afla o vreme în asemenea companie îmi dădea aripi şi îmi gâdila imaginaţia.
Teama de a nu imita lirica persană cu toate dulcegăriile ei mă opreşte s-o descriu în amănunt. Era o blondă (desigur, naturală!), aproape de statul meu, cu un zâmbet născut special ca să-i sublinieze fineţea trăsăturilor, nu să-i mascheze posibile defecte. Într-un cuvânt, era un exemplar uman care confirma total justeţea teoriilor lui Pavlov cu privire la reflexele condiţionate: îţi lăsa gura apă...
Din ceaţa ce începea să-mi tulbure spaţiul din faţa ochilor răsună ca un clopoţel (oricum, dificil să renunţi la Firdusi sau Omar Khayyam!):
— Elvira...
Greu de imaginat că ar fi putut purta alt nume.
Îi apucai mânuţa întinsă cum aş fi primit însemnele unei Legiuni de onoare. Nu se împotrivi sărutului neimitat.
Şi, ca o dovadă că mă mai aflam în stare de şoc, bâlbâii:

— Mişa...

Ea izbucni în râs. Un râs... (Vezi clasicii.)

— Lasă-l pe Mişa, ştiu că eşti Mihai.

Îmi ştia limba.

Svetlana sări la Ionuţ:

— Ce spune?

Sărmanul băiat, cu asemenea minune în casă, demult aş fi concediat bondoaca. Dar neînţelese-s căile dragostei analfabete...

Masa s-a dovedit a fi foarte bună, logodnicii nu făceau mare taină din faptul că autorul bucatelor este el şi nici din oroarea ei faţă de plită. În rarele clipe când puteam şuşoti neobservaţi Elvira încerca să şi-l închipuie în viaţa viitoare pe Ionuţ cu şorţuleţ, cu linguroiul într-o mână şi cu lucrările scrise ale studenţilor în alta. Svetlana făcea, la orice ocazie, mare caz de taică-su, important ştab undeva în Siberia (ea locuia aici, la o mătuşă, ca să-şi dreagă plămânii slabi şi să termine Institutul Pedagogic) şi n-a pierdut din vedere să ne spună de câteva ori că icrele negre şi cele de Manciuria i-au fost trimise special de iubitorul părinte.

La drept vorbind, mâncam icre negre pentru prima oară în viaţă, la început nu mi s-au părut grozave, dar le-am prins repede gustul, am şi declarat că mă tem să nu devin dependent de ele. La care Svetlana ne-a asigurat pe toţi că atâta timp cât trăieşte taică-su nu vom duce lipsă de aşa ceva.

De la sine înţeles, am băut pentru viaţa lui cât mai lungă...

(Avea dreptate Il dzigano, mă rugase să nu-i divulg porecla faţă de logodnică!, durdulia nici nu s-a atins de şampanie: votca din sticlă scădea vertiginos fără urmări deosebite.)

Şi iar de la sine înţeles că n-am putut pierde ocazia să mai bravez (ei bine, Elvira!) cu o anecdotă la temă. Şi anume că în Anglia o companie de cinematografie şi-a supus concetăţenii unui interesant test de snobism. S-au instalat pe câteva artere principale ale Londrei nişte mese încărcate cu icre negre, tartine, fireşte, oferite gratuit tuturor doritorilor, şi filmându-se reacţiile acestora. Cei mai mulţi se strâmbau şi scuipau îmbucătura, după care erau întrebaţi dacă stiau cu ce au fost trataţi. Nu ştiau.

— Aţi gustat caviar. Mai încercaţi?...

— O, caviar! Chiar caviar?...

Şi reveneau ca să-şi recupereze bucata sau să mai ia şi alta nouă...

Elvira şi Ionuţ au început să râdă spre uimirea Svetlanei:

— Nu văd de ce vă hliziţi aşa! Propagandă burgheză. Tot ce este sovietic le stă în gât.

Încep să bănuiesc că Ionuţ are interese necunoscute dacă o ia pe sluta...

Cu toate insistenţele Svetlanei, Elvira a refuzat să rămânem cu toţii la ei până dimineaţă.

— Ia uită-te ce larg e patul, încăpem toţi, proasto!

În drum spre casă, pentru că m-a lăsat s-o conduc, trebuia să trecem prin piaţa centrală a oraşului. Era o mare de lume cu tot miezul nopţii, cânta o fanfară militară, oamenii, tineri şi bătrâni, dansau pe caldarâm fiecare cum îl ducea capul, din când în când răsunau împuşcături vesele, săreau în toate părţile dopuri de şampanie, companii mai înfierbântate încercau să concureze fanfara, ne aflam în mijlocul unei mulţimi dornice de relaxare, care se relaxa.

— Rămânem aici un pic? mă invită mai degrabă Elvira.

Fireşte că voiam să mai rămânem.

Se ţinea de braţul meu, abia mă atingea, dar o simţeam atât de aproape, simţeam căldura trupului ei cum trece prin mine ca un torent...

Nu ştiu dacă mă gândeam la asta, probabil nu, dar îmi era dor de cineva care să mă sprijine, să mă înţeleagă, să mă admită aşa cum sunt...

A fost, în trecutul acela departe şi pierdut definitiv, a fost Alice... Dar a fost numai un început, o înşăilare abia vie, întreruptă brutal cu plecarea inexplicabilă în necunoscut a unuia dintre noi... Ce-o fi făcând acuma mititica şi cârna?...

Şi e oare normal ca un bărbat la vârsta mea să aibă doar atât trecut sentimental cât cele două săruturi pe obraz ale lui Alice şi declaraţia ei cu voce tremurată, de parcă ar fi răspuns la o lecţie neînvăţată: „Şi eu te iubesc, Mihai...“?...

Fără să mă întrebe, Elvira mă cuprinse şi începu să mă învârtă în ritmul valsului pe care tocmai începuse să-l tune fanfara.

— Eşti sigură că ştiu să valsez? o întrebai uluit, pentru că într-adevăr dansurile nu erau punctul meu forte.

— Ce importanţă are? zâmbi ea şi prăvăli capul pe spate de parcă ar fi fost în strânsoarea lui Fred Aster.

În zori, când hotărârăm că e totuşi vremea să fim copii ascultători, se lăsase un friguleţ bunişor. Era într-un pardesiu elegant, dar subţirel, şi nu refuză demisezonul meu jerpelit.

— Chiar ai fost în Anglia? mă întrebă.

— Eu? În Anglia? De unde ai scos-o?

— Ziceai despre experienţa aceea cu caviarul... Ai povestit ca un martor!

Pufnii mândru:

— Din păcate, n-am fost. Dar asta nu înseamnă decât că sunt un mare povestitor!... Te poţi mândri cu asemenea cunoştinţă.

— Lucru pe care o să-l şi fac! Vrei să ne mai întâlnim?

Dacă voiam?

Visam!

— Îmi dai voie să mă gândesc profund la această propunere?

În drum spre casă m-am surprins de câteva ori fredonând melodii din cele ce le mai ţineam minte, sărind într-un picior...

Din fericire, străzile erau pustii.

Mă oprise cu un colţ înainte de casa ei.

— Nu e nevoie să ofer ocazii gratuite pentru flecăreala vecinilor. Nici aşa nu le place că uneori vin de la slujbă dimineaţa...

I-am sărutat mâna şi am câştigat un sărut pe obraz.

Bănuiesc, adică de ce bănuiesc, precis că obrajii sunt cea mai merituoasă parte a personalităţii mele sentimentale.

— Voi fi liberă pe 14 noiembrie. La ora... 17, aici la colţ?...

— Aici la colţ.

Merita să trec pe lângă Maria Petrovna şi să-i dau „bună dimineaţa“ pe motivul ariei contelui de Alma Viva din „Nunta...“

2

Zilele imediat următoare sărbătorilor le-am petrecut cu burta pe carte: voiam să mă prezint în faţa tovarăşului Moţoca cu cât mai multe examene în urmă. Ba şi coastele se cam făceau simţite: şi doctorul şi baba Lucreţia îmi recomandaseră un regim pe care nu l-am respectat. Dar încearcă să mănânci cartea când de pe fiece pagină, în clipele cele mai tensionate începe să se contureze ca dintr-un fum rozaliu un chip blond, care numai cu materialismul istoric n-avea tangenţe...

Pe zece noiembrie francezul nu s-a arătat la facultate cum fusese înţelegerea, l-am prins în curte a doua zi, mi-a cerut matricola, mi-a pus nota maximă fără nici o vorbă chiar pe scara intrării de servici, şi am înţeles că gestul acesta plus suta-avans vor fi unica recompensă pentru truda mea la tălmăcirea trivialei autoreclame a politicianului Thorez.

Aşa s-o păţească toţi ageamiii care se bagă în politică!...

Peste o zi era cât pe ce s-o înfund la Creaţia populară orală, de unde am tras concluzia că nu există numic mai just decât legea nescrisă a studenţilor din întreaga lume (lucru pe care ar fi trebuit să-l ştiu încă de-acolo, de dincolo!): un student normal nu trebuie să ştie cu nici o iotă mai mult decât minimumul obligatoriu!

Vorba e că folcloristul nostru este mai întâi de toate frate cu nu ştiu care ministru, apoi absolvent încă înainte de război al nu ştiu cărei şcoli muzicale, apoi component (la clarnet) al tarafului care distrează publicul la restaurantul „Central“ şi abia la urmă profesorul nostru de folclor. Funcţia asta de la urmă — ca un fel de hatâr în timpul liber.

Asistasem doar de vreo două ori la lecţiile lui devenite celebre în Universitate („Creaţia norodnică se arată la sate prin boirea hornurilor şi prichiciurilor cu merî, prăsadi, jişâne şi alte ori cu patlajele...“), şi credeam că examenul individual va fi o bagatelă, dar n-am ţinut cont de legea citată: am încercat să mă implic într-o dispută teoretică...

Vorba este că după ce l-am tot auzit „folclor norodnic, folclor norodnic“, am încercat, desigur cu tactul şi respectul cuvenit către

o faţă academică, să-i sugerez că e vorba de o tautologie, că „Volk“ şi „Norod“ înseamnă cam acelaşi lucru. La care mi s-a aruncat o privire ironico-dispreţuitoare:

— Măi, tu n-ai luptat cu faşiştii, da' eu am luptat! Iaca şi la mână-s rănit, că altfel strumintul meu îi scripca!

Putea să se termine rău, dar după ce am recunoscut cinstit că nu am fost pe front din motive de vârstă, m-am ales cu un „4“ fără să mi se mai pună vreo întrebare:

— Na, ca să nu-ţi taie stipenghia...

În ajunul zilei de paisprezece, pe care nu mai aveam răbdare s-o aştept (de ce e liberă atât de rar?), în timp ce o luasem de la tramvai spre casă, mă opreşte un cetăţean pe strada aproape pustie:

— Tovarăşul Olteanu?

— El. Cu cine am onoarea?

— Tovarăşul Krasnovski vă aşteaptă deseară la şapte fix la adresa asta.

Până să citesc adresa de pe bileţel cetăţeanul dispăruse.

Nu voia să mă lase în pace. Termenul încă nu trecuse... Ori poate avea de gând să-mi facă o nouă surpriză? Poate chiar să-mi dea adresa tatei?... În orice caz trebuia să fac ceva, s-o termin cu rahatul ăsta. Dumnezeule, să fi avut cine-mi deschide ochii de la început!... Grecii, grecii aducători de daruri...

Şi de-atâta timp nici o scrisoare... Nici o veste... Oare să mai existe cenzură?...

Maria Petrovna mă întâmpină îngândurată.

— Nu vreau să-ţi stric inima, Mihail Alexeevici, dar azi l-am prins a doua oară... Mihail Petrovici! Jură-te pe sfânta cruce că n-ai să spui la nimeni!

Şi aici treabă!

— L-am prins azi pe unul de-ai noştri că îţi cotrobăia prin valiză! Nu-i prima dată! Nu-ţi spun cine, să mă tai! Vreau să mai trăiesc. Ia vezi mai bine dacă ţi-a luat ceva...

Banii erau neatinşi. Doar lucrurile amestecate. Până acum puneam dezordinea aceasta pe seama lui Timofei; ce nu face omul la beţie! Acuma însă...

Bineînţeles că sunt ţinut sub observaţie... O să am ocazia azi să mai pun şi eu întrebări...

Dacă stau să mă gândesc mai serios, n-am nici un răspuns la întrebarea: de ce securitatea statului depinde de mine? De ce să le mai fiu informator şi eu dacă până şi infantila Irină ştie de urechile *şpionilor* răspândiţi peste tot? O fi şi pe-acolo o întrecere socialistă — cine are colaboratori mai mulţi?

Apropo de Irina. Azi mi-a sărit de gât în coridor ca să-mi declare că e fericită. Credeam că eu sunt cauza — ne vedeam din ce în ce mai rar —, pe naiba: e îndrăgostită de unul de la Chimie. Mi-a arătat fotografia: ceva la minut, abia să deosebeşti ochii de urechi, dar nu s-a lăsat până n-am recunoscut că e un model de frumuseţe masculină.

Oare chiar atât de bătrân să fiu?...

Adresa era a primei locuinţe unde făcusem cunoştinţă.

De cum am ajuns în dreptul casei, uşa se deschise ca de la sine.

Acelaşi interior, acelaşi abajur, acelaşi Krasnovski plus Mişa.

Ne-am dat bineţe şi ne-am privit o vreme fără să ne mai spunem ceva. Şi am înţeles că, dacă ratez ocazia aceasta, dacă las iniţiativa de partea lui...

Am început chiar în momentul în care deschisese gura şi el. Dar nici nu m-am gândit să-l fac pe binecrescutul, am continuat de parcă aş fi recitat o poezie:

— Tovarăşe Krasnovski, m-am întors *acasă* nesilit de nimeni. Ca repatriat mi s-au promis toate drepturile: şi la casă, şi la învăţătură, şi la muncă. Am paşaport, vasăzică sunt cetăţean, îmi cunosc obligaţiile, dar ştiu şi ce mi se cuvine. Înţeleg că birocraţia încă mai trăieşte şi deaceea stau în mizeria în care stau. Înţeleg că era cât pe ce să nu mi se permită învăţătura. Şi vă mulţumesc că m-aţi ajutat. Cred că şi asta intră în datoriile voastre, să nu se încalce legile... Dar de ce mă obligaţi să fac lucruri care sunt contrare principiilor mele? De ce? Nu vreau să fiu *copoi, denunţător* sau cum se mai zice... Nu vreau, altele-s interesele mele... N-am încălcat legea şi nici n-am de gând s-o fac, aşa că vă rog să nu contaţi

pe mine!... Ori trebuie să răspund eu pentru vina imaginară a tatălui meu? El nu-i vinovat cu nimic! Şi de ce trebuie să sufere familia mea, pe care nici măcar nu pot s-o văd?

Privit dintr-o parte, cred că arătam cam umflat, dar trebuia să le-o spun.

Câteva clipe au tăcut amândoi privindu-mă cu interes.

Apoi, aproape în şoaptă, Krasnovski:

— Ai terminat?

— Vă rog, pentru numele lui Dumnezeu, lăsaţi-mă să...

— Să ce? Adică du-te tu, Krasnovski, tu, Mişa, strângeţi voi căcătul cu mâinile voastre, pentru că eu trebuie să citesc poezii fasciste muncitorilor de la uzinele „Lenin“. Aşa-i?...

— Dar n-am citit...

— „De la Nistru pân-la Tisa...“

— N-am citit această poezie!

— Facem haită cu un bandit antisovietic care se strecoară aici şi-l luăm sub aripă, avem interese comune, nu? Citim cărţi interzise la Universitate şi agităm pentru o limbă străină, parcă nu avem limba noastră scrisă în constituţie... Măi băiatule, numai ceea ce ai spus azi, că în ţara noastră pot fi condamnaţi oameni nevinovaţi, numai pentru asta poţi lua douăzeci şi cinci de ani!... Aici eşti în Uniunea Sovietică, şi nu la Bucureştiul tău. Dacă nu vrei să lupţi contra duşmanilor ţării, înseamnă că lupţi contra ei. Ori cu ei, ori cu noi! Şi pentru cei care sunt contra noastră nu ştim mila!... Ai înţeles?...

Am rămas trăsnit: adică să gândească enormităţile astea despre mine? Dar ce mă consideră ei, un copil? E şantaj curat ceea ce fac! Să bage spaima în mine ca să mă facă aliat?... Ce aliat le-aş putea fi? Doar complice...

— Tovarăşe Krasnovski, dar mă acuzaţi pe degeaba! Vă pot dovedi oricând că n-am citit nimic subversiv, pe Crăciun l-am întâlnit de vreo două ori şi habar nu am nici azi cu ce se ocupa... Cât despre tata, oricând voi spune că nu e vinovat, pentru că nu este. Asta înseamnă că aş defăima ţara? Dar cu ce sunt vinovate mama şi surorile mele?... În faţa legii şi a conştiinţei mele sunt curat! N-am de ce să mă tem!...

Krasnovski începu să râdă, mai întâi încetişor, apoi cu hohote. Un râs forţat, aproape sadic:

— Unde crezi c-ai venit, tinere? În ce Africă? Să-ţi spun eu: la noi, pentru încercarea de a pătrunde în zonele interzise este şi pedeapsa cu moartea? Unde-ai vrut să te duci?

În clipa asta am simţit că mi se taie picioarele: ei!

— Dar oraşul Kurgan nu-i zonă...

— Ah, oraşul Kurgan te interesa! Turism, nu?...

N-aveam ce răspunde. Cinstit vorbind, pentru întâia oară simţeam frica. Adevărată. Aproape animalică.

Krasnovski se aşeză la masă şi aprinse o ţigară. Îmi întinse şi mie una. Mişa stătea în continuare rezemat de pervazul ferestrei. Nu făcuse nici o mişcare tot timpul. Probabil, învăţa...

— Ia zi, Mihail, rupse tăcerea Krasnovski. Despre ce să-ţi povestesc? Despre entuziasmul cu care vin tinerii în rândurile noastre? Sau poate despre oameni maturi, voinici, deştepţi, *principiali,* care încearcă să-şi trădeze ţara şi ajung pe mâna noastră, pentru că toţi ajung? Cum sunt gata să-şi mănânce propriile măruntaie, numai să... Ei gata, gata, nu te mai speria aşa... Vasăzică, acum iei frumuşel o foiţă de hârtie, uite-o, şi ne scrii încetişor, fără grabă, că adică eu, cutare, mă angajez să...

Am sărit fără să-mi dau seama cu o clipă înainte că voi face acest lucru:

— Nu!

Mişa se dezlipi de pervaz şi păşi spre masă. Krasnovski îl opri cu un gest:

— Nu te speria, Mişa! Tovarăşul încă nu s-a hotărât... Mai are timp. De fapt, prietene Olteanu, sau cum eşti în paşaport, Oltian? măi, măi, ce mai agramaţi la starea civilă!... De fapt, voiam să-mi scrii angajamentul obişnuit că nu vei divulga nimic nimănui din cele discutate azi...

Era trecut de miezul nopţii, străzile pustii sau mi se păreau mie, din când în când câte vreun câine din mahala credea că e de datoria lui să-şi plătească bucata de pâine câştigată ziua, pe sub

conurile de lumină ale rarelor felinare se zărea câte un fulg minuscul plutind nehotărât spre pământ şi creierul nu era în stare să închege măcar un început de gând sau altceva. Doar să repete papagaliceşte două nume: „Ionuţ, Maria Petrovna, Ionuţ, Maria Petrovna“...

Erau singurii doi care ştiau de plecarea mea spre Kurgan.

Maria Petrovna îmi deschise uşa înainte ca eu să fi bătut: îmi auzise paşii.

— Nu mi-ai plăcut azi toată ziua, Mihail Alexeevici. Ia hai la baba să bei un ceai şi să guşti nişte colţunaşi cu brânză...

Ionuţ?...

Stai, omule, nu te grăbi!

N-ai înţeles nici azi în ce maşinărie eşti învârtit?...

CAPITOLUL XV

1

Pobeda, 4 noiembrie 1952.

Mihăiţă, bâiatul meu drag, cred că de data aceasta ai să primeşti scrisoarea repede, va pleca de la Moscova, unde o va duce un om de suflet, invitat acolo de sărbătorile ce se apropie.

Acuma e noapte, fetele s-au culcat, am să-mi pot aduna gândurile în linişte şi am să pot plânge cât au să mă ţină lacrimile. Nu te supăra de începutul acesta nu prea vesel, dar vreau să-ţi spun în sfârşit tot adevărul pe care tu, după câte înţeleg din scrisorile tale, nu-l ştii, şi pe care în alte condiţii nu ţi-l puteam scrie... Aproape tot ce trimitem noi şi ce primim se cenzurează ori, mai bine zis, nu ajunge la adresat. Şi vreau să mă folosesc de această ocazie. Numai te rog, pentru numele lui Dumnezeu, să nu faci nici o prostie! Ajunge prostia pe care ai făcut-o deja.

În primul rând nu suntem noi nici un fel de „decembriste“, cum ţi s-a spus. Cum am trecut Prutul în noaptea aceea de septembrie, am fost despărţiţi de tata, pe care de atunci nu l-am mai văzut. Am fost mutate într-un vagon de vite cu alţi nenorociţi şi după aproape o lună de supliciu am ajuns aici. Dumnezeu bunul a avut grijă de noi, nu şi de Tincuţa. Frumoasa şi buna ta surioară nu mai este. Pe noi ne-a iertat tifosul, dar pe dânsa nu... Aici localnicii ne-au primit rău, „vraghi naroda“, dar s-au găsit şi printre ei oameni de omenie. Dacă n-ar fi fost ei şi alţi deportaţi mai de demult, poate că nu mai avea cine să-ţi trimită veştile acestea triste. Despre tata am aflat abia acum vreo două luni, ţi-am scris că trebuie să ne întâlnim doar ca să te liniştesc. Primul secretar despre care ţi-am scris că m-a luat la lucru

s-a interesat, dar n-a putut afla mai mult decât ştii şi tu: a fost condamnat la zece ani de lagăr fără drept de corespondenţă şi întâlniri... Câte scrisori am trimis pe la toate instanţele, chiar şi lui I. V. Stalin, au rămas fără nici un răspuns. Lumea zice că asemenea corespondenţă nici nu pleacă de aici...

Iată, băiatul mamei drag, toată grozăvia pe care am avut să ţi-o spun. Dacă o să ajungă scrisoarea la tine, să-ţi dea Domnul să ai tăria să le primeşti pe toate aşa cum sunt. Iar dacă o să se întâmple să nimerească în mâinile lor, apoi eu nu mă mai tem de nimic... Dar tu să nu îndrăzneşti să faci vreo prostie, auzi? Aici nu poate veni singur nimeni, zona este interzisă! Au încercat mulţi, dar nu se mai ştie de ei...

Fetele sunt bine, învaţă, Lenuţa termină şcoala anul acesta, şi primul secretar a promis s-o aranjeze la Kurgan, la institut. Anişoara umblă la şcoală, dar începe să cam uite româneşte. În general aici eşti privit cu ochi răi dacă foloseşti altă limbă şi fetele se jenează să vorbească chiar şi cu mine. Scrie-le lor, Mihăiţă, dă-le şi tu nişte sfaturi. Pe tine au să te asculte mai bine, le este dor de tine, măcar că Anuţa mi-a spus într-o zi că nu mai ţine minte cum arăţi.

Aşa-i, băiatul meu scump, ţi-am stricat dispoziţia, dar cui să mă mai plâng şi eu dacă aici fiecare are de ce se plânge? Nu te supăra, dragul mamei, roagă-te cu noi pentru sănătatea tatei şi poate s-o îndura Cel de Sus să dea o zi ca să ne strângem toţi laolaltă cum am fost cândva.

Te sărută şi te strâng la pieptul lor

mama şi fetele.

P.S.

Încă o dată vreau să te implor să nu faci nici o prostie. Gata, şi ce ai făcut tu şi ce s-a întâmplat cu noi nu se mai poate îndrepta. Asta-i soarta noastră a basarabenilor. Nu suntem singurii puşi la aşa încercări. Mai rău că nimica nu ne învaţă minte: şi aici se mănâncă ai noştri între ei ca şi acasă. Îţi scriu special lucrul acesta ca să te păzeşti: nu te prea încrede în toţi. Cei mai mulţi au ajuns aici din „grija“ prietenilor şi chiar a neamurilor. Fii atent, Mihăiţă, încearcă măcar tu să-ţi trăieşti viaţa ca oamenii. Şi să nu te temi pentru noi, eu sunt încă tare!

Mama.

CAPITOLUL XVI

1

Se zice că veştile foarte rele unora le limpezeşte mintea, altora le-o întunecă.

Probabil fac parte dintr-o altă categorie, încă neomologată la forul „Se zice“. O totală eclipsă de creier şi, imediat, o înfrigurată şi lucidă căutare de variante de a mă rupe spre ai mei, ca până la urmă să le găsesc pe toate fanteziste şi sortite unui eşec sigur. Şi furia aceea oarbă, animalică, ce te cuprinde când nimereşti într-o capcană fără ieşire...

Iar undeva, paralel cu raţiunea şi contra ei, gândul la tot soiul de fleacuri existenţiale, pantofii nereparaţi, examenul la ateismul ştiinţific...

Ateismul ştiinţific când ultima instanţă care-ţi mai rămâne este Dumnezeu!...

N-aş putea spune că m-am dus, mai degrabă m-am trezit în partea ceea a oraşului, unde, fără să-mi dau seama, de undeva din subconştient mă orienta de-atâtea zile busola mea biologică. Raţiunea protesta, de întâlniri şi vorbe lunecoase-ţi arde? Retrage-te în bârlogul tău şi linge-ţi rănile, afundă-te în durerea ta la care nu pot participa alţii...

Aerul, probabil încins peste zi, mai păstra căldura adunată, se întunecase de-a binelea, dar am recunoscut-o imediat, deşi purta palton cu guler de blană, probabil îngheţase bine data trecută.

Picioarele refuzau să se desprindă de trotuar.

Porni ea spre mine zâmbind:

— Punctualitatea... Cum se zice? Este politeţea regilor?...

Îi sărutai mâna.
— Bună seara, Elvira...
— Bună... Dar pe tonul ăsta? S-au înecat corăbiile amiralului?...
— Nu-i una din zilele mele cele mai bune...
Ea deveni brusc serioasă:
— Da, iartă-mă... Zicea Ion că ai nişte neplăceri...
Şi fără să-mi mai aştepte răspunsul mă luă de braţ:
— Hai să ne plimbăm un pic, mişcarea, ştii, mai ajută... De fapt, voiam să te invit la un concert... Am două bilete la un viorist care se zice că-i genial. Oistrah... Le aveam încă de atunci, de-atâta am ales ziua asta... Dar dacă...
— Să mergem la viorist. Nu întârziem?... Insist!
Filarmonica se afla în fosta sală unde veneam pe vremuri cu părinţii la tot soiul de spectacole în turneu şi din care nu înţelegeam mare lucru (ţin minte doar mutra straşnică, visată câteva nopţi la rând, a lui Ronald Bulfinski în rolul unui ţigan care gâtuie o blondă frumoasă pentru o batistă pierdută!) sau, în pauzele dintre turnee, singur, la iubiţii mei Stan şi Bran ori Pat şi Patachon...
Sala era aceeaşi. De lemn vopsit, cu stalul căptuşit cu catifea roşie, roasă, şi amfiteatrul aproape cilindric şi incomod. Publicul însă... Demult, de-o sută de ani nu mai intrasem într-o sală de concert şi nu mi-o puteam imagina altfel decât plină cu rochii de seară şi redingote.
N-aveam nici un motiv să mă jenez de jalnicul meu costum. De fapt, nici nu mă gândeam la asta.
N-am înţeles decât începutul recitalului.
Ce-a urmat nu mai era muzică, era fondul pe care se aşterneau rândurile din scrisoarea mamei, chipul chinuit al copilului aceluia ce se zbătea în ghearele nemiloase ale morţii, bubuitul bulgărilor de pământ îngheţat lovind în căsuţa de veci a Tincuţei mele... Şi scârţâitul zăpezilor vesnice sub picioarele degerate ale tatei.
Simţeam, eram lucid, înţelegeam că înnebunesc.
M-am izbit de pe scaun şi, călcând probabil peste picioarele vecinilor îngroziţi, am ieşit din sală.
În foaier m-am trântit pe o bancă. Plasatoarea peste care am dat busna la uşă m-a luat uşurel de braţ:

— Vă simţiţi rău? Să chem un doctor?

— Mulţumesc, îmi trece...

Îmi era ruşine să ridic ochii.

Trebuia să fug, să mă mistui undeva, să mă ascund şi să urlu până la reîntoarcerea în animalul acela care nu poate gândi, nu poate şti decât durerea fizică şi foamea...

M-am pomenit la tejgheaua bufetului cu un pahar mare plin ras cu votcă.

— Nu ajută, Mihai. O înghiţitură ajunge.

Mi-a luat paharul din mână după ce-l sorbisem aproape pe jumătate fără să simt tăria alcoolului şi l-a pus pe o măsuţă. Apoi m-a aşezat pe un scaun.

— Scuză-mă, i-am zis. Ţi-am stricat bunătate de recital...

— Nu mi-ai stricat nimic. Vrei să-mi spui ce ţi s-a întâmplat?

Am scos scrisoarea din buzunar şi i-am întins-o.

A desfăcut-o, a parcurs primele rânduri şi a ridicat spre mine ochii miraţi, vrând parcă să întrebe dacă nu comite o indiscreţie.

— Citeşte! Aproape că strigam. Citeşte tot!...

N-a mai ridicat privirile până n-a isprăvit lectura.

Mi-a apucat mâna şi a strâns-o fără să scoată un cuvânt.

Am dat să mă ridic.

— Cred că am să plec, Elvira. Rămâi la concert... Eu...

— Mihai...Mihai, nu vrei să ridici şi paltonul meu de la garderobă?...

Am străbătut o jumătate de oraş în tăcere. De câte ori o luam spre casa ei, mă întorcea în altă parte. O simţeam alături caldă, bună, aveam senzaţia aproape palpabilă că o parte din durerea mea se scurge într-însa şi mă întrebam dacă am dreptul, dacă e omeneşte să mi-o fac părtaşă: de când ne cunoaştem? Şi cât?

— Mihai, a întrerupt într-un târziu tăcerea. Nu vrei să-mi povesteşti ceva de tine? Sau nu, povesteşte-mi de oraşul tinereţii tale... De prima dragoste...

Prima dragoste... Oare a fost? Un început abia conturat şi un sfârşit brutal. Alice... A fost oare?...

A fost. În oraşul vârstei aceleia care nu ţine minte decât tot ce e frumos. Tinereţea. Străzile acelea trase cu rigla sau cu compasul,

străjuite de clădiri aduse din cel mai îndepărtat trecut şi din cel mai neştiut viitor, baroc, rococo, clasic, cubist, brâncovenesc, fantezist, toate alcătuind un amalgam atât de armonios şi firesc; oamenii aceia negrăbiţi, negălăgioşi, binevoitori, poate prea mulţumiţi de sine, dar şi pe bună dreptate; oraşul acela unde trebuia să cauţi locuri anume ca să poţi auzi o înjurătură; catedrala aceea ciudată şi măreaţă, neobişnuită oarecum, faţă în faţă cu opera, locurile a două spectacole atât de deosebite şi atât de egal respectate şi îndrăgite...

— Ştii, mi-am amintit brusc şi nu mai ştiam de ce, ştii, Elvira, la sfinţirea catedralei în '46, a venit regele. Eram într-a şaptea şi ne-am luat clasa întreagă în uniforme, chiar şi cu şepcile cu cozoroc patrat pe care de obicei le ascundeam în buzunare, să-i facem galerie Majestăţii sale. Eram tineri, frumoşi şi veseli şi ne-a observat. Mergea pe jos. Ne-a făcut din mână, apoi a ieşit din cortegiu şi s-a apropiat de noi: „Vă salut, băieţi! Noroc!" Atât. Cum am urlat noi, nu mai spun. Dar se observa lesne că alături de el, înaltul şi arătosul, păşea un tip mărunt de tot, bicisnic, într-un costum negru şifonat, însemnat bine cu pete de grăsime. Nu-i putea fi gardă de corp, cel mult chelner... Ce căuta alături? Mai târziu am aflat că e ministrul de interne, venit cu noul val de după „eliberare"... Un amănunt care nu ştiu de ce de fiece dată când îmi aduc aminte de oraşul acela iese la suprafaţă şi parcă ar vrea să acopere totul... Poate de-atâta că din zilele acelea au început să se schimbe multe şi în comportamentul oamenilor şi mai ales în al celor chemaţi să-i dirijeze?...

— Eşti monarhist, Mihai? părea şocată.

— Nu... nu cred. Pur şi simplu mi se pare că oamenii au nevoie de conducători frumoşi. Şi fizic frumoşi. Ia-l pe De Gaulle: unde-a adus Franţa!...

— Unde?

— Dar a ridicat-o de la pământ!

— Cum crezi, Stalin este frumos?

Nu mă aşteptam la asemenea întrebare, cred că am privit-o uluit un pic.

Ea a început să râdă:

— Hai, nu te mai speria. Am glumit. Bineînţeles că nu poate fi decât un răspuns.

Era doar cu un an mai tânără ca mine.

În ‘41 terminase clasa a patra foarte bine şi fusese trimisă drept răsplată într-o tabără de pionieri din Crimeea. Acolo a prins-o războiul. Tabăra a fost evacuată la Buguruslan, un orăşel prin părţile Orenburgului. Părinţii, fie că se evacuaseră şi ei, fie că nu, n-au mai fost găsiţi după măcel. Fata a rămas să termine şcoala în târgul acela al petroliştilor, ba şi tehnicumul — un fel de colegiu — tot acolo l-a terminat. Cu diplomă de subinginer în ale rafinăriei a fost expediată la locul de baştină, unde se află de patru ani şi lucrează...

— Îmi pare rău, Mihai, nu-ţi pot spune unde lucrez. E o fabrică secretă, am dat în scris să păstrăm taina... Şi pedepsele sunt... o-ho-ho! Vrei să ne mai întâlnim?

Voiam.

La colţul de unde îşi avea drumul spre casă ne-am oprit ca să aflăm cu multă mirare că trecuse de mult de miezul nopţii, că nu se mai zăresc nici trecători, nici ferestre luminate, şi că nu e nevoie de o comandă specială ca să ne aruncăm în acelaşi timp unul în îmbrăţişarea celuilalt.

— Pe mâine?...

Uşa de la intrare era crăpată.

Am încuiat-o încet: Maria Petrovna dormea cu lumina aprinsă. Biata femeie, m-o fi aşteptat. De dimineaţă, cum am primit scrisoarea şi am plecat în oraş încă neînţelegând ce se petrece cu mine m-a rugat să mă păzesc. Oare au bătrânii un al optulea simţ?

Dormea dus şi Timofei. De data aceasta dezbrăcat şi nu sforăia.

De unde putea şti Elvira, fiinţa aceasta gingaşă, crescută şi educată prin tabere de pionieri şi comsomolişti, prin orfelinate, că ceea ce face Dumnezeu numai El Unul poate desface şi că singurul lucru bun este să mă las în grija Lui?...

2

Am hotărât să amân pentru ianuarie, poate chiar pe mai târziu cele patru examene ce mi-au mai rămas. Nu cred că aş fi în stare să iau, adică să memorizez, voi încerca să dau, bineînţeles dacă

Moţoca nu s-a răzgândit şi o să găsească ceva treabă pentru mine. Ar fi bine să mă ia stilist, mă cuprinde groaza când mă gândesc că ar trebui să aflu cuvinte pompoase, argumente credibile pentru succese inventate... Dar asta e moda. Deşi, dacă voi fi nevoit s-o fac... În situaţia mea de acum e cel mai potrivit moment să mai las dracului greaţa faţă de politică, aici e politizat totul, chiar şi apolitismul, „cine nu e cu noi e contra nostră", şi la un nivel atât de primitiv, încât poţi fi decorat sau deveni erou naţional chiar şi pentru cele mai gogonate trăznăi... (Vezi recordurile lui Stachanov!) Poate ar fi un mijloc, deocamdată iluzoriu, dar altul nu văd, să-i pot ajuta pe ai mei?... Închizi ochii şi scrii, nu-i aşa?... Fantezii...

Ionuţ m-a avertizat: aici nu poţi face nimic. Aici se află executanţii. Cei care dau comanda sunt aiurea, şi sunt atât de sus...

Dar cel care nu se clinteşte din loc nu se mişcă.

3

Când m-a văzut, Melania s-a făcut toată numai zâmbet.

— Luaţi loc, tovarăşe Olteanu, tovarăşul redactor soseşte repede, i-am trimis maşina. O cafea? Un ceai?...

Cafeaua de aici are un mare plus: e mulsă de cofeină aşa că poţi bea câtă-ţi pofteşte inima.

Melania s-a aşezat la birouaşul ei cu maşină de scris, dar nu făcea impresia că ar interesa-o hârtiile din faţă.

— Mi-a spus redactorul că o să lucraţi la noi. La ce ziar aţi fost până acum?

— La nici unul. Sunt un talent încă nedescoperit.

Melaniei îi place jocul:

— Nu râdeţi! Nicolai Tomovici într-adevăr ştie să descopere talentele. Colectivul nostru e cel mai bun!

— Nici o îndoială. Cum v-a descoperit?

— Mai am un an şi termin pedagogicul. Prin corespondenţă. Mi-a promis să rămân aici. Nici nu m-aş duce în altă parte. Aici mă mărit şi de-aici mă duc la pensie!

— Pe când nunta?

Zâmbeşte cochet:

— Lipseşte mirele... Sunteţi însurat?

Uşa anticamerei se dădu de perete.

— Salut! Olteanu la mine. Melania, eu nu sunt. Nu exist!

Şeful îşi aruncă paltonul pe sofa, era un tic probabil, se trânti într-un fotoliu şi mi-l arătă pe celălalt:

— Ai venit când trebuie. Chiar mă gândeam să-l timit pe Păduche să te caute... Iaca ultimele ştiri... Ai adus ancheta şi autobiografia?

— Păi n-am ştiut... Credeam...

— Să nu crezi! Ai să le scrii pe urmă. Te-am luat la lucru, acuşi dau ordinul. La primul secretar a avut loc o mică adunare cu scriitorii cei mai însemnaţi. Am fost şi eu: s-a vorbit despre limbă şi clasicii noştri. Înţelegi? Eu de când le tot ziceam la şantiştii mei... Cum, nu ştii ce înseamnă şantist?... Apoi să te lămuresc: au cei de prin părţile mele un cuvânt parazit „şanti". Nu ştiu ce înseamnă... „Şanti m-am dus la apă", „şanti când i-am dat un pumn"... Basarabenii ne-au poreclt şantişti... Şi zic, le-am spus la şantiştii mei că limba noastră şi a românilor seamănă, le-am zis că trebuie să-i învăţăm pe Eminescu, pe Alecsandri, pe Creangă... Da' parcă ai cu cine vorbi?... Acuma gata, le-am dat chişca... Noi o să fim primii! Ascultă bine, iaca planul meu...

Peste o oră aveam masa mea de scris (în biroul lui Paduti), ordin de numire în calitate de stilist, şi promisiunea că voi fi prezentat colectivului „după ce dăm lovitura".

Mie personal „lovitura" mi se părea minoră: trebuia să scriu un articol, mai bine zis un crochiu, la venirea iernii, de dimineaţă începuse să ningă, ceva siroposo-optimist, cu aluzii la realizările poporului sovietic, în care să folosesc cât mai mult, dar şi subtil citate din clasicii proaspăt recunoscuţi ca atare din generozitatea primului secretar...

Moţoca însă era de altă părere:

— Dacă începem cu o explozie mare, celelalte care au să vină din urmă au să fie ca niste băşini... Ş-apoi nu uita: primul secretar îi mare, da' tu ştii câţi proşti au şi ei putere?... Eu ştiu ce spun, tu n-ai de unde să te cunoşti cu politica noastră...

Şi după cele ce au urmat s-a dovedit că avea dreptate...

Lui Paduti, cum am aflat mai târziu, i s-a interzis să mă deranjeze (ca şi celorlalţi din redacţie!) şi omul a fost nevoit să umble handra pe coridoare şi prin oraş toată ziua. („Măi Oltian, eu te-am descoperit şi tu vrei să mă dai în gât! Ia ajută-mă să termin materialui ista, că nu ştiu ce mă doare capul...“)

Spre seară, după ce dădusem gata muntele de sandviciuri şi biscuiţi cu care mă încărcase Melania, şi, se-nţelege, uriaşul termos de cafea, avem crochiul gata.

Moţoca m-a pus să i-l citesc de două ori cursiv şi apoi l-a luat pe fraze.

— Bine, Olteanule, foarte bine. Numai că trebuie să găseşti un loc potrivit, ştii tu cum, să punem rolul Partidului. Poate chiar şi al tovarăşului Stalin... De fapt, lasă că fac eu lucrul ista. Una la mână. Şi a doua... Numai tu să mă asculţi bine...

Şeful era de părere că n-ar fi drept înţeles un cotidian de partid dacă ar apărea cu asemenea material important un autor, direct vorbind, necunoscut. „Îţi închipui numa, ce mai ţipete; iaca, a venit un românaş să ne înveţe minte... Politiceşte ar avea dreptate...“ Şi că n-ar strica cel puţin un pseudonim. „Olteanu... Olteanu... De ce nu Moldovanu?“

În afara materialului propriu-zis mi-a mai fost acceptată o singură idee: ca semnătura sub crochiu, destul de întins de altfel, să aparţină unui autor bine cunoscut.

Am convenit că cel mai potrivit ar fi Nicolai Moţoca...

CAPITOLUL XVII

1

Ce-mi plăcea mai ales la Elvira era curiozitatea ei de-a dreptul copilărească. Indiferent despre ce discutam ştia să asculte cu atâta atenţie, cu atâta participare, de parcă seriozitatea cu care îşi însuşea cele auzite îi putea hotărî soarta.

Ne întâlneam zilnic, fie că mă aştepta ea în apropierea redacţiei, când apărea o puteam vedea pe fereastră, fie că o întâmpinam eu la colţul din apropierea casei unde locuia, hotărâsem de comun acord că e un loc aducător de noroc.

Era bucuroasă că lucram la redacţie, „eşti prea instruit ca să pierzi timpul la facultatea ceea, diploma ai s-o iei tu oricum, şi-apoi ce înseamnă o diplomă? Ziaristica e şi şcoală şi teorie în acelaşi timp. Să fi avut eu talentul tău...“

Voia să mă îmbărbăteze?

Părea atât de sinceră în cele ce mi le spunea...

Nu ştiu cum aş fi rezistat loviturii dacă n-ar fi fost ea.

Soarta avea totuşi grijă de mine.

La redacţie treceam drept un aiurit inofensiv, un naiv picat din nori în ce priveşte cunoştinţele despre realitatea înconjurătoare, dar şi un tip căruia i te poţi adresa oricând cu o rugăminte fără să fii refuzat. Ştiau toţi cine e autorul articolaşului care iscase un val de imitaţii dar şi o aprigă polemică între cei „din stânga“ şi cei „din dreapta“ Nistrului (unii: „nu poate exista o literatură naţională fără clasici“, alţii: „ce clasic moldovan Eminescu, dacă a scris româneşte, şi care clasic Alecsandri, dacă era moşier, sau Creangă, care a fost popă“...), Moţoca mă saluta de fiece dată când mă invita în cabinetul

lui sau ne întâlneam pe coridor cu „În păduri trosnesc stejarii“ şi mă asigura că nu trebuie să am motive de îngrijorare când unii lucrători „de dincolo“ protestează prea vehement contra redactării la care le supun „operele“: „Oltenelule, să ştii că atunci când Păduche are o părere şi primul secretar al Partidului alta — *istina* este întotdeauna de partea celui de al doilea!“ (Cred că l-a luat pe Paduti de exemplu la întâmplare: n-am văzut un tip mai cu nasul în vânt. Nu-şi apără orbeşte materialele, le acceptă redactate chiar şi în proporţie de nouăzeci la sută! „Noi să fim sănătoşi!“ Nu e mai puţin cinic decât stăpânul. O singură dată s-a proţăpit, dar asta s-a întâmplat până la a se afla părerea „Celui mare“.)

În cele trei săptămâni de ziaristică am aflat lucruri de care habar n-aveam până acum în decursul unui an de nouă cetăţenie.

În apropierea redacţiei se afla un mic stabiliment, un fel de bistrot la subsol, destul de curăţel, dar îndrăgit de o bună parte a colectivului redacţional, mai ales pentru că barmanul Berl, un evreu bătrân şi mare flecar, dădea băutura şi pe datorie. Fireşte că o bună parte din program se consuma la „Groapă“, fapt cunoscut şi redactorului, dar trecut cu vederea, pentru că în felul acesta orice colaborator de care era nevoie urgentă putea fi găsit în două minute.

Dacă la început, refuzând să beau şi coborând la „Groapă“ doar pentru a lua o gustărică, păream suspect colegilor („Mă băiatule, la noi cine nu bea înseamnă că are nevoie de cap limpede ca să ţină minte tot ce aude şi apoi să te toarne!“ — avea să mă lămurească un binevoitor), mai târziu s-au împăcat cu gândul că pot exista şi asemenea specimeni şi m-au acceptat în cercul lor. Deseori, când nu-şi putea găsi un tovarăş, mă invita câte unul „aşa, ca să-mi ţii companie. Tu ai să ronţăi un biscuit, eu am să răstorn un păhărel...“ Astfel am prins să-mi completez cunoştinţele.

Conducea secţia „Industrie“ a ziarului un fost inginer la „Malaxa“, un tip solid, urmărit de siguranţă pentru vederile lui comuniste şi fugit peste Nistru încă înainte de război. Făcuse ceva lagăr, fusese amnistiat, în orice caz nu mai făcea politică. Era unul dintre puţinii ziarişti buni şi tolerat în colectiv cu toate că avea patima băutului. Ei bine, într-o zi făcându-i din întâmplare companie am fost pus în situaţia să-i ascult o povestioară în care-mi tot lăuda un tovarăş de

lagăr, „un balcar de un curaj nebun“. Cu toată ruşinea am recunoscut că nu ştiu cine sunt balcarii.

— Tu din ce lună ai picat, tinere? Să nu ştii de balcari? Nici de tătarii din Crimeea n-ai auzit? Nici de ceceni? Nici de inguşi?...

— Tătarii din Crimeea... Parcă am făcut ceva istorie...

— Eu nu de istorie vorbesc! Vorbesc de cele câteva milioane de caucazieni care au fost deportaţi în toate ungherele uniunii! N-ai auzit de asta?...

— Dar nu e un truc propagandistic al vestului? N-am dat atenţie niciodată prostiilor astea...

El mă privi cu nişte ochi pe care n-aş fi dorit să-i văd noaptea:

— Truc propagandistic? Dar eu cu cine am murit de foame şi de frig? De la cine am aflat despre bătrâni, femei şi copii arşi de vii pentru că nu mai încăpeau în vagoanele aduse ca să-i deporteze?...

— Bine, dar dacă toate astea nu-s poveşti... Dacă ororile astea...

— Ei, dacă ororile astea?...

Eram zguduit. Dar nu puteam crede...

— Bine... Dar dacă a fost într-adevăr aşa... Cred că şi cei care ştiu, dar tac, sunt un fel de complici!...

— Adică ar trebui să dau alarma? Da? Eu am să scriu, tu ai să publici? Da?... Acuma ar trebui să te întreb: de ce ai venit în infernul ăsta? Da?

— Nu înţeleg...

El împinse cu un gest nervos cel de al doilea pahar comandat:

— Uite ce-i treaba, băiatule. Ceea ce faci tu se numeşte provocare. Şi eu m-am prins ca un guguştiuc. Acuma sau eu trebuie să te denunţ pentru incitare la fapte criminale, sau tu pe mine pentru colportare de ştiri antisovietice...

Am rămas cu gura căscată:

— Domnule...

— S-a zis cu ei, cu domnii. Eu sunt ultimul. Poţi fi liniştit: n-am să te denunţ. Cât despre tine — fă-ţi datoria! Eu nu mă mai tem de nimic.

Privi lung în faţa mea uluit-îngrozită de stupida lui bănuială şi se întoarse pe călcâie.

Din ziua aceea nu l-am mai văzut vreo două săptămâni. Dar în redacţie nici o panică: „A intrat în perioada lui trimestrială“ —

credea secretarul de redacţie. „O să se sature de băut şi se întoarce. Unde să se mai ducă?“ Când i-am povestit Elvirei întâmplarea, ea m-a liniştit:

— Se zice că unii care au stat prea mult prin lagăre suferă de mania persecuţiei. Iar dacă pe deasupra mai şi beau... Nu, n-am auzit nimic despre deportări aşa masive... De fapt, cine ştie...

Peste vreo două zile am exact un an de când am aterizat în noua mea patrie. Dacă m-ar întreba cineva cum mă simt, cum m-am acomodat, ce-mi place şi ce nu, mă tem că ar trebui să stau mult pe gânduri înainte de a răspunde. Şi nu doar din cauza bolii care bântuie aici, altfel n-o pot numi, de a căuta sensuri ascunse în orice cuvânt şi de a lipi etichete (dacă ar fi numai ele!) pe fiece frunte care îşi permite să nu radieze de prefăcută fericire. Nu doar de-atâta. Ci mai ales din cauză că răspunsul nu interesează pe nimeni... Poate doar pe cei câţiva apropiaţi...

Elvira consideră însă că e vorba de o dată ce-ar trebui înscrisă cu roşu în calendar.

E uluitoare fetiţa asta, în orice caz neordinară. Lipsită de părinţi de la doisprezece ani, să-şi păstreze astfel simţul umorului cu care, neapărat, a fost născută, să vorbească atât de bine, atât de armonios şi corect limba, pe care mulţi în situaţia ei au uitat-o sau şi-au stâlcit-o într-un hal de nedescris! Şi atâta naturaleţe în comportament, nici tu prefăcătorie, poate doar un pic de cochetărie, exact atât cât să-i adauge un plus de farmec. Nu cred că trebuie să caut prea mult prin lexicul ce-l posed ca să definesc sentimentul ce i-l port...

Are grijă de mine, totuşi, soarta asta a mea! E cum ar fi ridicat brusc şi pe neaşteptate un zid în faţa unui bolid ce gonea să mă fărâme.

Odată ce vine o sărbătoare se fac şi pregătirile trebuincioase.

Vom aniversa la reşedinţa ei.

Am fost invitat oficial.

Voi cunoaşte şi cuibul care adăposteşte măiastra pasăre.

— Ai nimerit-o bine: cuib. Visul meu cel mai grozav e să mă văd cloşcă...

O fi vreo aluzie?...

2

Mi se pare mie, şi nu doar mie, că Melania încearcă să-mi facă ochi dulci. Ba să mă şi ia sub aripă. De câte ori cheamă pe cineva la şef apelează la telefon, pe mine vine personal să mă invite şi de fiecare dată se reţine la două-trei vorbe înainte de a-mi comunica scopul vizitei.

— Nu te teme, m-a liniştit într-o zi Paduti, hulpea asta aniroasă banii de departe, peste vo câteva zile are să te lepede!

Curios ce psiholog poate fi o potaie ca Paduti, fost lucrător în comerţ, construcţii, director de pinacotecă şi adjunct la cimitir, şi păstrat în redacţie doar pentru că ştie să scoată din pământ datele şi oamenii de care este nevoie.

Aşteptând ca Moţoca să se elibereze, urmăream cum bate la maşină frumoasa dactilografă şi, cum n-aveam ce face, i-am spus că are degete foarte fine şi lungi. Atâta i-a trebuit. A lăsat baltă scrisoarea ce-o tipărea şi, gesticulând chiar sub nasul meu, probabil ca să-mi confirme spusele, a început să-mi povestească ceva despre mâinile acestea care ştiu nu doar să lovească literele, ci să şi...

— Să mângâie... am încercat s-o ajut.

Şi atunci mi-a venit ideea să-l controlez pe Paduti.

— Mda... Dacă ar avea pe cine... oftă.

— Melania, văd că eşti o fată isteaţă: n-ai vrea să mă ajuţi într-o problemă?

— Cu plăcere!

— Ce aş putea să-i cumpăr, fetei dragi de Anul Nou?

Ea plecă ochii:

— Ah, mai sunt bărbaţi care fac asemenea gesturi... De ce sumă dispui?

— Optzeci de ruble.

Nici n-am clipit din ochi.

Ea mă privi, continuând din inerţie să mai zâmbească:

— De optzeci? se aşeză la masină şi prinse să îndrepte hârtia: De optzeci... I-aş cumpăra o pereche de coarne... pe care să ţi le pună la prima ocazie.

Astfel luă sfârşit scurtul flirt de la locul de muncă.

Al naibii Paduti!

Moţoca stătea la masa lui de lucru, i se vedeau niţel umerii şi, fireşte, capul.

— Oltenaşule! Plec la Moscova pe o lună, la nişte cursuri. Iaca ce sfaturi... hm...sfaturi... cum dracu le traduci?

— Probabil preţioase, dacă vreţi să glumiţi.

— Vreau, dar nu glumesc. Iaca sfaturile: ţi-am citit cele două materiale, merg. Da' trebuie să înţelegi şi tu, te-am luat la lucru măcar că m-au sfătuit să nu te iau. Aşa că, dragă, caută un pseudolim. De ce să facem vorbe? Încolo vezi, îndreaptă prostiile care le scriu ai noştri şi fii sănătos.

— Am înţeles. M-am ridicat.

— Ba nu, stai. Iaca încă o trebuşoară... Confede...confide... Ei, înţelegi tu, să rămâie între noi...

— Confidenţială.

Îşi scoase carnetul şi notă.

— Cum o zis popa cela: „Limba noastră-i o comoară..." Apoi uite, câteodată, când mă prinde urâtul scriu şi eu ca tot omul nişte prostii... Nişte poezii...

Trase un sertar şi puse pe masă o mapă destul de grosuţă.

— Până la război şi o carte am scos, dar tare erau rele... Ia să vezi tu, poate astea or fi mai ca lumea?

Aici puteam s-o păţesc:

— Poate ar fi mai bine s-o arătaţi unui poet?

— Cui? Nu ştii că ei se mănâncă ca câinii printre gard? Zavistea!... Da' tu să vezi, poate or fi cuvinte nedrepte ori poate altă ceea... Tu eşti doctor la noi! Pe la mijlocuil lui ianurie numai bine când oi veni, hop şi tu cu poeziile... Şi nu te ruşina, fă tot ce trebuie!...

Se ridică, lucru care însemna că totul a fost hotărât şi invitatul e liber.

Când să deschid uşa, el mă opri:

— Oltenaş! Nu uita: cine are limbă lungă are ezistenţă scurtă!

Şi izbucni în hohotul lui de râs molipsitor.

CAPITOLUL XVIII

1

Azi e ziua lui Stalin şi ziua mea. A mea, bineînţeles, la figurat. Un an întreg răvăşit haotic, fără să fi înţeles ce, unde, cum, de ce, când... Poate, totuşi, ca să nu cad în extremă, cu două realizări mai omeneşte conturate: norocul (anume norocul, şi nu meritul meu!) de-a o fi întâlnit pe Elvira şi redacţia, unde, deşi ceea ce fac îmi displace — mare bucurie să dai forme mai mult sau mai puţin decente ca expresie unor clişee adeseori mincinoase! — mă simt totuşi mai aproape de ceea ce aş fi putut face. Şi-apoi este şi perspectiva!... (Hai să visăm!)

Coşmarul de azi noapte — n-am reţinut decât faptul că am avut un coşmar, fără amănunte! — s-a sfârşit neaşteptat de optimist: când am deschis ochii, n-am văzut nici un monstru, nici vreo scenă de groază, l-am văzut pe... Fedea!

— Noroc, somnorosule! Cu cine stăteai de vorbă?

Am sărit din pat.

— Fedea! De unde te-ai luat? Ai venit să ne inviţi la nuntă?

Fedea îşi dădu căciula pe ceafă:

— Cum găsim mireasă, cum te chemăm! Asta m-a lăsat, s-a dus la puşcărie pe vreo doi ani...

— Nu mai spune!

— Dacă-i ziceam proastei, mai lasă dracului cârnaţul că mi s-au strepezit dinţii! Nu m-a ascultat şi iaca, a ajuns curul la bătaie...

— Şi acum? Nenorocire...

— Ba, nenorocire! M-au dat afară din casă, că nu eram re-gistraţi... Dar nu-i nimică, am eu una la ochi, lucrează la cusut

cuşme!... Tu n-ai grijă, până mă mut la dânsa am unde sta, n-am să vin înapoi.

La Maria Petrovna mă aştepta însă marea surpriză:

— Mihail Alexeevici, iar te cheamă la miliţie. Iată, deseară la nouă. Ce vor ei de la sufletul matale, că totu-i în regulă...

Citaţia era de la aceeaşi circumscripţie ca şi prima dată.

Nu mă putea uita Krasnovski.

Şi ziua o potrivise de minune.

Şi ora...

Băgai citaţia în buzunar.

Să-i dau telefon că nu pot veni? Pe ce chestie? Pur şi simplu, n-o să mă duc!

Asta-i: n-o să mă duc!

Şi sper din tot sufletul că o să înţeleagă aluzia...

2

Locuinţa Elvirei se afla într-o clădire cu etaj, ridicată după război de prizonierii germani, o construcţie şubredă şi lipsită de orice pretenţii.

O scară de lemn bine uscat şi bine roasă în decursul anilor, dădea de veste întregului bloc că vine cineva şi pe ici-colo se crăpau uşi, fie din curiozitate, fie de nerăbdare. Un spion n-ar fi avut nici o şansă dacă ar fi trebuit să urce asemenea trepte pentru o întâlnire conspirativă...

În faţa uşii de carton presat cu numărul 7 scris îngrijit cu vopsea verde m-am oprit să-mi trag sufletul. Mai precis — să mi-l adun.

Cu doi ani în urmă mă mai oprisem aşa, dar în faţa unei uşi masive de stejar sculptat, cu numele stăpânului săpat pe o placă de alamă, şi cu o verigă groasă, turnată în acelaşi metal, care trebuia să lovească tăblia uşii şi să anunţe sosirea cine ştie cărui oaspe. Nu mă aşteptasem la aşa ceva.

Dar era atât de departe în urmă uşa aceea! Nu se mai distingea prin negura trecutului nici chipul îmbujorat al lui Alice când a intrat în salon tatăl ei, fabricantul: „Iată-l, tăticule, Mihai, de care ţi-am

vorbit!“; nici tremurul vocii bărbatului: „Îmi pare bine, tinere bavarez. Bucuraţi-vă acum de ce mai este viaţă! Iată ce ne aşteaptă...“ şi răsturnase pe masă sute de coli de timbre, zeci de mii de mărci: „Azi le-am dat trei milioane de lei! Cu ce să mai cumpăr materie primă? Cu ce să-mi plătesc oamenii? Cu hârtiuţele astea? Aşa au grijă de muncitorii lor comuniştii?...“

Şi cât de departe ultima bătaie la uşa aceea, când în prag, fără să mai intru, i-am spus că plec...

„Şi tata a dispărut... Acuma — tu...“

Ce-o fi făcând acum fiica acelui exploatator?

Am fost ticălos?

Dar ce aş fi putut propune eu, un coate goale, unei prinţese, care-avusese năstruşnica idee să intre la agronomie?

Şi-apoi, părinţii mei.

Două dragoste, de tânăr şi de fiu...

Şi de ce anume amintirile acestea triste să mă năpădească anume acum, când veneam pe alte aripi?

Ori poate e adevărat că iubirile neîmplinite se răzbună?...

Elvira stătea în cadrul uşii şi mă privea mirată:

— De ce-ai stat atâta fără să baţi? Ori crezi că aici poţi ascunde ceva? Unde-ai găsit aşa minunăţie?

Florile erau cu adevărat minunate şi numai Maria Petrovna putea şti unde le-a găsit. („Mihail Petrovici, ţi-ai aflat şi matale partea! Slavă Domnului! Da’ casă are?... Că de flori să n-ai grijă!“).

Locuinţa Elvirei era de fapt o cămăruţă pentru cel mult doi şi o bucătărioară în care o gospodină mai plinuţă s-ar fi putut învârti cu greu. Singurul element care ar fi putut-o apropia oarecum de secol era încălzirea centrală, reprezentată de un radiator de fontă, ingenios mascat.

Dar tot, absolut tot ce umplea acest spaţiu mărunt purta pecetea unui bun gust perfect. Era fără discuţie proiecţia tuturor calităţilor pe care le ştiam ori le bănuiam în omul acesta.

— Hai, jos paltonul şi fii binevenit în casa asta!

Avea buzele umede şi moi, iar ochii ei, de la distanţa sărutului, aduceau a jocul unui caleidoscop.

Masa din mijlocul odăii era întinsă, dar bucatele acoperite cu un prosop.

— Pariez că ascunzi o salată de varză!

— Ai ghicit, zise ea şi adună prosopul.

În mijlocul a tot neamul de bunătăţi trona un tort masiv, plat, pe care, cu cremă de cacao, stătea scris cu litere latine: „Mihai — URSS. 1 an.“ Iar peste inscripţie, cu altă cremă, zăbrele albe...

— Vrei să zici că asta mă aşteaptă?

— Da de unde! E ceea ce ai căpătat. De ce n-ai rămas unde erai?...

— Crezi că te-aş fi întâlnit acolo?...

— Dacă asta ar fi fost hotărârea destinului...

— Destinul ni-l facem singuri, fatalisto! N-ai aprofundat marxismul. În consecinţă vom scăpa de ameninţarea zăbrelelor!

— Cum?

— Mâncându-le!...

Nu cred că undeva în lume se mănâncă mai mult decât în ţara asta unde oamenii fac cozi la pâine şi alte cele.

Probabil din cauză că, aflaţi permanent sub tutela spiritului „Krasnovski“, cetăţenii se vor sătui în clipa când spiritul acesta va pogorî şi asupra lor...

Contrar tuturor aşteptărilor şi intenţiilor, seara s-a dovedit a fi mai degrabă o dispută a doi prieteni animaţi de aceleaşi idei decât gângureala a doi îndrăgostiţi (în ce mă priveşte nu mă îndoiam de această ultimă ipostază!), dar trebuie să recunosc că nu simţam nici o părere de rău: ca inteligenţă şi judecată, Elvira o depăşea chiar şi pe gospodina cu acest nume.

Bineînţeles nu puteam să nu-i spun de ultima însărcinare ce mi-o dăduse Moţoca. Regretam, fireşte, că nu luasem cu mine vreo câteva mostre din produsul literar al şefului, dar memorizasem câte ceva.

— Ascută, Evira, cam ce trebuie „să aduc la condiţie“: „Dar privit din avion/ Tot întregul meu raion/ Parcă şi mai mare creşte/ Şi simpatic înfloreşte,/ De Partid recultivat/ Şi de Stalin dirijat.“ Simpatic, nu?...

Nu mi se asocie la râs.

— Nimic straşnic, Mihai, citesc abracadabre de-acestea aproape zilnic. Şi ştii la ce mă gândesc? Redactorul tău e om deştept. Chiar dacă are această nevinovată manie nu s-a repezit să publice, te-a găsit pe tine să-l mai ajuţi. La noi şefii sunt obişnuiţi să-şi aleagă lucrători mai proşti ca dânşii, ca să strălucească pe fondul lor. Al tău nu se sfieşte să te ia pe tine, un om nesigur din punct de vedere politic, dar care... În sfârşit... Ah, Mihai! Tragedia noastră, de data asta în literatură, nu-i că se scriu şi se publică asemenea tâmpenii, ci că n-are cine râde de ei! Prostia-i corporativă, ia te uită ce mai urlete înalţă când se află cineva să-i dea peste nas. Iar pe de altă parte... Ce faci tu? Ai să te faci luntre şi punte ca să dai ceva luciu inepţiilor şefului şi în felul acesta... Vai, Mihăiţă, zău, e mai deştept ca tine redactorul tău... El ar trebui să râdă, nu tu.

— Să i le întorc cu scuzele de rigoare? Asta s-o fac?

— Depinde ce urmăreşti.

Nu urmăream nimic. Mă simţeam relativ bine la locul oferit cu atâta generozitate unui *paria* şi îi eram îndatorat.

— Ai dreptate. Zâmbi: cedează întotdeauna cel mai deştept. Comod clişeu... Ne ridică în propriii ochi.

Nu ştiam ce să-i răspund. Tremuram numai la gândul că s-ar putea să sfârşim seara la nota asta stupidă, să punem drept paravan-barieră între două sentimente soarta grafomanilor profitori.

Doamne, cât de greu este să revii la tonalitatea frivolă de început după ce te lansezi în discuţii filosoficeşti! Dar bine-a spus cine-a spus că nu există intrări fără ieşire.

A mea se afla pe noptieră. Avea forma unei cutii alungite, înguste, putea fi luată drept trusă pentru machiaj, dar ştiam ce e, mai văzusem aşa ceva.

— Elvira, dansezi numai când îţi cântă fanfara militară?

— Ce vrei să spui?

Părea dezamăgită.

Îmi urmări privirea, apoi ridică ochii şi râse:

— Patefonul?... L-am cumpărat la talcioc, ador muzica de orice fel, dar şi să dansez pot. Preferi un tangou? Aici altceva nici nu încape.

Deschise uşiţa noptierei şi scoase un vraf întreg de discuri.

— Chopin... Gluck... O, La Paloma... nu scrie autorul... Te aranjează?...

— Dacă l-a aranjat pe bietul Maximilian înainte de execuţie...

Patefonul, de fapt o mică variantă portativă, interpreta un pic copilăresc, strident sentimentala bucată şi cu asta îi dădea un plus de farmec, neaşteptat.

Elvira dansa cu capul pe umărul meu privind undeva în tavan.

— Ştii, Elvira...

— Ştiu, zise ea. Dar lasă-mă mai întâi pe mine. Te iubesc, Mihai...

Până acum iubisem.

Oare puteam fi şi eu iubit?...

3

Moţoca trebuia să plece în ajunul Crăciunului (Doamne, îmi mai amintesc sărbătorile!) şi, cum mai rămâneau vreo trei zile, am hotărât să încerc marea cu degetul: nu doar să-i solicit o audienţă (aveau acces liber numai adjuncţii), ci să-i cer şi o favoare.

— De ce-ai trimis-o pe haţapuţa asta de Melania să te ceri la mine? în loc de bună ziua mă întâmpină el. Tu poţi să deschizi când vrei. Adică când trebuie...Râse.

Ei, ce zici de stihuri? N-ai murit?

— Nu... Încă nu le-am citit... E mult de lucru... Dar... o să fie bine...

— Atunci ce vrei?

Schimbarea asta neaşteptată de ton mă descuraja. Şi totuşi, dacă ţine atâta la opera proprie...

— Nicolai Tomovici (mă obişnuisem şi eu să folosesc adresarea asta, era altceva decât recele şi nesincerul „tovarăşe"), plecaţi la Moscova... Oare nu v-ar fi greu, cu relaţiile ce le aveţi acolo şi stima de care vă bucuraţi, să obţineţi pentru mine permisiunea să-mi vizitez părinţii? Măcar mama şi surorile...

El se posomorî brusc. Tăcu o vreme.

— Măi Oltene, nu trebuie să-ţi aduc răspuns de la Moscova. Pot să ţi-l dau eu aici, chiar acum. Stai frumuşel ca iepurele în spini şi nu bârliga coada. Cu tine n-are nimeni nimica aici? N-are. Spune spasiba şi taci. Eu sunt şi deputat şi membru la comitetul central, dar dacă aş avea pe cineva deportat tot n-aş scoate o vorbă. De asta se ocupă un organ care-i mai bine să nu-l pomeneşti... Nu te apuca cu ei... Ferşteen?... Tu încă nu ştii să trăieşti aici, învaţă-te!...

Era ultima instanţă.

— Ei, asta-i tot? Du-te, şi să ţii minte: dacă poeziile n-au să iasă geniale am să-ţi rup capul!

Nu mi se mai părea atât de molipsitor râsul lui.

4

Cât ar părea de ciudat, dar gestul meu cu ignorarea citaţiei, adică ordinul lui Krasnovski de a mă prezenta, n-a implicat, cel puţin până acum, în ajunul Anului Nou, nici un fel de represalii. Poate în felul acesta ar fi trebuit să mă comport de la bun început? Cum se zice: frica păzeşte bostănăria! Cât de uşor se aruncă lupul asupra unui cal tremurând de frică, şi cât de repede o şterge masivul urs din faţa unei scroafe mărunte care-şi apără puii! Olteanu contra MGB, poate-o să sune frumos cândva, ca un început temerar!

Înţeleg perfect că e o prostie, o utopie toată chestia asta, dar la urma urmei de ce să mă mai tem? Şi-apoi, după câte înţeleg, au ei acum treburi mai importante decât lupta cu pigmeul de mine: au descoperit că doctorii din Uniune se ocupă cu altceva decât clizmele: s-au apucat să ucidă în mod ştiinţific tot soiul de oameni de stat şi de cultură... Întâmplător sau nu, dar toţi doctorii ţin de evreime. Adică pogromurile ruseşti nu sunt chestiuni spontane, la beţie, cum l-am citit pe cel de la Gogol, sunt o tradiţie, ridicată acum la practică de stat! Şi Berl, barmanul, şi Nathan, fotoreporterul redacţiei, par nişte stafii: calcă fără pas, nu mai fac bancuri, doar din când în când îl poţi auzi pe bietul fotograf cum oftează şi îşi spune singur: „Gata, a început. S-au luat şi de noi... Parcă ceilalţi n-au făcut destul..." Nu precizează care sunt ceilalţi: frica, sireaca...

Berl, cum ne-am întâmplat odată singuri, m-a încredinţat că acum urmează să fie descoperiţi asemenea medici în toate republicile, apoi în toate regiunile, vor urma oraşele, iar când vor veni la rând colhozurile va începe şi deportarea generală.

— Ce ştii mata, tovarăşe dragă, eu am trăit cu ei toată viaţa, eu ştiu pe de rost şi pe o sută de ani înainte ce-o să se întâmple. Nici un fel de variaţie...

Ca întotdeauna în aceste situaţii ziarul trebuie să dea dovadă de operativitate şi reacţie promptă la evenimente. Secretarul m-a prevenit că orice eroare, orice imprecizie poate fi fatală când e vorba de materialele pe această temă, şi cum materiale sunt berechet (au apărut, post factum, o mulţime de prooroci!) stau şi buchisesc ziua întreagă... Dezgustător spectacol să vezi oameni până ieri solizi, cum se aruncă asupra foştilor prieteni sau cunoscuţi...

Elvira m-a sfătuit să nu mă bag în discuţii pe tema asta.

— Probabil e ceva politică la mijloc. Cel puţin aşa crede directorul nostru, om cu multe cunoştinţe. El e sigur că o să se facă un pic de gălăgie şi toate au să se lămurească de la sine... Tu de ce să te bagi în politică? Vrei să-ţi rupi gâtul?...

Într-adevăr, ce pricep eu în politică?

Nu m-a interesat niciodată.

Şi-apoi chiar azi, 31 decembrie una mie nouă sute cincizeci şi doi, la ora 18 fix vom purcede împreună cu Elvira la căminul uzinei mecanice, de unde vom ridica 1 (una) valiză şi 2 (două) pachete cu cărţi şi alte mărunţisuri pentru a le transporta în cealaltă parte a oraşului, în apartamentul cu numărul 7 scris cu vopsea verde pe o uşă de carton presat.

Pentru că începând cu prima zi a anului nou una mie nouă sute cincizeci şi trei vom începe să întâmpinăm dimineţile şi amurgurile, toamnele şi primăverile, binele şi răul împreună, în acest apartament.

Aşa cum a dorit Elvira.

Aşa cum nici n-am visat eu...

CAPITOLUL XIX

1

De multă vreme n-am mai dus-o aşa: viaţă aşezată, linişte, calm, dejun, cină, concerte, sărutul de dimineaţă, la plecare, degetele ei fine, răsfirându-mi părul când stau la masă cu hârtiile, fie că sunt idioatele materiale din redacţie („Colhoznicii din colhozul „Drumul lui Lenin" s-au apucat sub îndrumarea Partidului şi cu entuziasm creator să dreagă drumul care..." etc...), fie că sunt poezelele lui Moţoca... (De preferat totuşi primele...)

Doar uneori, când Elvira e nevoită să facă serviciul de noapte, mă apucă un fel de splin, ba nu, care splin? — desperarea: nici o veste de la ai mei, toate scrisorile mele fără răspuns, tot ce mă ţine în echilibru ziua — se năruie, se dărâmă de cum rămân cu mine însumi, e atât de incert totul, atât de şubred... Înţeleg că e ipohondrie, dar n-am avut, nu am suficiente motive să fi ajuns la starea asta? Un altul în locul meu... Ba pe naiba, nu sunt un caracter deosebit, în locul meu un altul ar fi ştiut să se ia în mâini...

Dar dimineaţa, când se întoarce ea, obosită, cu cearcăne sub ochi şi totuşi zâmbitoare, afectuoasă, atât de gingaşă... Cum să nu repet că de multă vreme n-am mai dus-o aşa...

Ce mai vorbă, mititica asta m-a făcut să mă îndrăgostesc lulea, nici că m-aş fi putut imagina în asemenea postură, probabil arăt destul de bleg...

Seara de astăzi va fi, totuşi, tristă...

La redacţie, tocmai terminam în „Pravda" adusă de Paduti („Na, citeşte, n-am zis eu că aşa are să fie?"), un articol care începea campania contra evreimii (de unde se putea deduce că doctorii

„ucigaşi“ n-au fost decât un pretext!), când sună telefonul şi din receptor se răsti o voce necunoscută:

— Oltian?

Eu eram.

— Aici Voltur. Vină la mine. Tot amu.

Era unul din cei trei adjuncţi ai lui Moţoca. Nu-l văzusem şi nu-l auzisem niciodată, ştiam însă ca toţi ceilalţi că e invalid de război, că are un picior de lemn pe care nu-l menajează, aşa că îşi anunţa de departe sosirea şi că toate materialele ajunse la dânsul părăseau cabinetul cu numeroase semne de întrebare, de altfel ignorate (fără urmări!) de toţi autorii... Şi mai ştiau toţi că o dată pe săptămână apărea în ziar un articol de fond al cărui autor se pretindea a fi el, deşi în gazetele centrale ruseşti ceva asemănător (până la identitate!) se putuse citi cu câteva zile înainte...

Stătea la biroul lui şi scria ceva, protejând hârtia cu palma, cum fac de obicei premianţii ca să nu copie vecinul. Era un tip chel, cu ochii înfundaţi în orbite.

— Tu eşti Oltian?

Fireşte, eu.

— Du-te şi ie leafa şi de mâine dosfidania!

— Nu vă înţeleg...

— Apu' de mâne nu mai lucrezi la noi!

Am rămas tablou:

— Pot să aflu de ce?

Pe faţa lui nu se putea citi nimic.

— Aicea-i frontul idiolojic. Gata. Dosfidania.

— Bine, dar...

Îşi plecă privirile în hârtii, fără să schimbe tonul:

— Ţi-am spus tot. Du-te la Malania şi iscăleşte că ai înţeles.

Nu avea nici un rost să insist, ordinele trebuiesc executate şi pe frontul ideologic...

Peste două zile vine Moţoca, o să se lămurească lucrurile. Nu mă simţeam vinovat de nimic, materiale originale n-aveam, stilistul nu poartă răspundere pentru erorile autorilor pe care-i piaptănă.

Să fi fost folosită doar mâna lui? Moţoca nu putea face aşa ceva, avea la mine manuscrisul care ar fi trebuit să-l consacre...

Doar dacă...

Mă temeam să mă gândesc la asta...

Doar dacă n-o fi la mijloc absenţa mea de la randevu-ul de ziua lui Stalin... Krasnovski...

Atotputernicul! Cum putea aranja o intrare la Universitate, la fel şi un zburat de la slujbă...

Dar n-am de gând să cedez!

N-am încălcat legile ţării, dimpotrivă, am acceptat ca ceva normal batjocura ei, şi în ce priveşte părinţii, şi în ce priveşte condiţiile de viaţă, nu vreau nimic altceva decât să mi se respecte drepturile scrise în constituţie!

Nu cred că o canalie ca acest tip poate fi deasupra legilor!

Adio, Krasnovski, sunt nevoit să acţionez.

Seara, Elvira m-a găsit la masa de scris. Tocmai terminasem scrisoarea către comitetul central al republicii şi al Uniunii.

Era o misivă calmă, dar categorică. Mă străduisem să fiu cât mai concis şi cât mai concret. Atrăgeam în mod special atenţia înaltului for asupra faptului că un funcţionar mărunt îşi permite să discrediteze o ţară întreagă, că din cauza unora ca acesta lumea crede tot felul de năzbâtii despre soviete, că a obliga oamenii fără asemenea înclinaţii să facă spionaj printre prieteni şi cunoscuţi este înjositor, imoral şi anticonstituţional şi alte cele...

Eram mulţumit de felul cum o concepusem şi o executasem. Nu putea rămâne fără răsunet.

Elvira, care înţelesese de la bun început că nu-i a bine — aveam mutra corespunzătoare! — o luă cu teamă.

— Ce s-a mai întâmplat, Mihai?

— Citeşte-o mai întâi!

O vedeam cum se schimbă la faţă pe măsură ce înainta cu lectura. În cele din urmă lăsă mâinile în jos şi ridică spre mine ochii.

Erau plini de lacrimi.

O cuprinsei în braţe:

— Nu te teme, fetiţo! Nu murim noi de foame! Ia te uită la mâinile astea: ştii câte vagoane au descărcat? Câte milioane de cuie au bătut?...

— Mihai...Chiar ţi-au propus să le fii informator? De ce nu mi-ai spus?...

— Le-am dat cuvântul să nu vorbesc... Şi-apoi de ce ţi-aş fi stricat inima? E un capitol încheiat. Basta!

Ea se desprinse uşurel din îmbrăţişarea mea:

— Capitol încheiat?... Cu ei?... Dar nimeni nu poate scăpa de dânşii, dacă se iau de tine... Nimeni!

— Ei hai, nu mai fă şi tu o tragedie. Să se teamă cine vrea. Eu nu mă mai tem! Oamenii sunt înspăimântaţi şi cedează în faţa spaimei. Eu n-o să cedez...

Elvira se aşeză pe marginea patului. Îşi prinse capul în mâini. Vedeam lacrimile cum îi picură pe rochie.

— Mihai, dragul meu... Nu fă asta... Nu trimite scrisoarea... Au să te distrugă...

— Poate să mă duc la ei să le pup mâna? Să le spun tot ce-am auzit în rând la pâine, cum respiră vecinii, ce-am mai vorbit cu tine, soţia mea?...

Ea mă privi înspăimântată:

— Soţia?...

— Poate nu?

Ea se prăvăli brusc cu faţa în pernă, înăbuşindu-şi hohotele de plâns.

— Doamne, de ce ne-am născut noi pe lumea asta!...

Nu m-am ţinut de promisiunea ce i-am dat-o şi dimineaţă, când a plecat la lucru, am tras pe curat două copii. Una am lăsat-o în cutia de la comitetul central. Cealaltă am prezentat-o la poştă.

Femeia de la ghişeu a citit atent adresa, mi-a aruncat o privire curioasă, a pus scrisoarea alături de celelalte plicuri, probabil cei care corespondează cu asemenea instanţe se bucură de o atenţie aparte, şi mi-a întins peticul de hârtie cuvenit la recomandate. L-am pus cu grijă în portmoneu.

Am hoinărit toată ziua prin oraş, încercând să-mi adun gândurile.

Nu, hotărât lucru, nu eram de acord cu Elvira.

Asemenea semnale nu puteau trece neobservate de către instanţa unde se fierb toate, se decid toate, şi care se îngrijeşte ca imaginea ţării să fie cât mai atrăgătoare.

La urma urmei de când lumea şi pământul sfinţii sunt cei care te papă până ajungi la Dumnezeu. Dar odată informat Cel de Sus nu poate să nu reacţioneze.

Informator ai vrut, cetăţene Krasnovski?

Iată că l-ai căpătat:

Informez!

2

Moţoca m-a primit radios, ca pe un prieten vechi de care-a fost despărţit o veşnicie.

— Nu trage atenţie la prostul ăsta...

N-am putut rezista:

— Nu-i da atenţie...

— Ce?

— M-aţi rugat să vă corectez ori de câte ori...

— A, da, da! Cum zici?

Şi-a notat în carneţel, ca de obicei.

— Vasăzică, nu-i da atentie lui Voltur, a făcut şi el ce l-a dus capul. Ieşi la lucru şi fă treabă. Avem prea mulţi deştepţi. Mai bine spune-mi: cum stăm cu opera mea? Este de ceva?

A răsfoit mapa în grabă, s-a uitat la cuprins.

— Zici că zece bucăţi trebuiesc aruncate? Da' eu credeam că toate... După care, bineînţeles, a izbucnit în râsul lui molipsitor. Ia să vedem...

Am stat mai bine de o oră nemişcat până şi-a citit manuscrisul din scoarţă-n scoarţă.

Când a închis mapa, m-a fixat cu ochii lui mijiţi lungă vreme.

Nu ştiam ce să cred. Acuşi, mă gândeam, acuşi îmi dă cu opera în cap. Prea intrasem în inspiraţia lui, prea îl puteam atinge la amorul propriu.

S-a ridicat de pe scaunul lui, a dat ocol mesei şi s-a oprit în faţa mea cu mâna întinsă:

— Oltenaşule, bodaproste! Ai făcut treabă bună. Oi fi eu şantist păcătos, dar aşa lucruri nu le uit.

Mai ştii, oi fi având şi dar poetic!

În orice caz, din punctul lui de vedere îl aveam.

Pe masa mea de lucru a început să curgă iar torentul de articole, note şi alte piese gazetăreşti care necesitau intervenţii stilistico-lexicografice; operam fără mănuşi, mai mult prin lexic: viaţa sau moartea unui ziar depinde de operativitate mai mult decât de calitatea operaţiei.

Mai rău stăteau lucrurile acasă.

Din seara cu scrisoarea Elvira parcă se schimbase: râdea rar, din bucătărioară nu mai răsuna gângureala ei veselă, adeseori o surprindeam stând pe marginea patului sau pe un scaun absentă, afundată într-o stare vecină cu prostraţia. Încetul cu încetul însă se părea că reuşesc s-o readuc pe pământ, în orice caz din discuţiile noastre eliminasem orice element care i-ar fi putut strica dispoziţia, nu mai pomeneam nici de lipsa veştilor de la mama, ca să nu mai zic de micile neplăceri fără de care munca la redacţie este imposibilă.

Iar una din aceste „mici neplăceri“ avea să însemne chiar începutul primăverii anului una mie nouă sute cincizeci şi trei...

Îl ascultam pe Paduti care tocmai se întorsese din oraş, unde adunase date şi fapte pentru articolul de fond al şefului, articol vizând vigilenţa noastră a tuturor când avem de a face cu medicina criminală.

— Chiar eu, anţărţ, m-am dus la un doctor dentar ca să-mi scoată un maschilar...

— Măi omule, îl întrerupsei: nu „dentar“, ci „dentist“, şi „maxilar“, deşi cred că ai vrut să scoţi o măsea...

— Ia, vezi? Cum încep să grăiesc cultural cum mă opreşti! Cine te mai înţelege... se indignase omul, când se crăpă uşa şi apăru capul Melaniei:

— Oltian, la şef! Repede!

N-am mai stat să aflu finalul aventurii padutiene şi în minutul următor eram la Moţoca.

Şeful era vădit furios. Se plimba prin cabinet încolo-încoace, în cele din urmă îmi făcu vânt într-un fotoliu de era să dau alături şi se proţăpi în faţa mea:

— Măi prostănacule!...

Începutul părea promiţător.

— Măi... nici nu ştiu cum să-ţi spun... Stai jos!... Cine te-a pus să scrii tâmpenia ceea?...Cum n-ai scris nimic? Poate-am scris eu la comitetul central?

Vasăzică, ajunsese...

— Tu chiar nu-ţi dai seama ce-ai făcut? N-ai dat în scris că nu ai să spui la nimeni?... Tu nu înţelegi că ai divă... divu...

— Divulgat.

— Da! Că ai divulgat un secret de stat? Cum ai putut să faci aşa ceva?

— Bine, dar am scris la Partid, nu în America!

— Ha! Uitaţi-vă la dânsul, încă mai şăguieşte! Tu nu ştii că pentru asta sunt aşa pedepse că tocmai mă tem să-ţi spun... Ai dat în scris parcă: nu spui la nimeni! Nici la Partid, nici lui tat-tu...

Mirosea a urât. O băgasem pe mânecă...

Moţoca se calmă brusc şi se aşeză pe un scaun.

— Măi Oltene... Dacă-mi spuneai mie, mai treacă-meargă, ţi-aş fi închis eu gura şi cu asta se termina. Dar acuma... Nici nu ştiu ce să-ţi spun... Roagă-te la Dumnezeu...

— Dar constituţia...

— Lasă în pace constituţia... Şi legile... Ori nu ştii că la noi tot ce se face pentru folosul norodului truditor este bine şi este lege... Aiştia, pe care te plângi tu, au mare putere... Şi ei cred că aşa cum fac ei aşa-i bine...

— Dar cum pot ei să mă oblige pe mine să fac ceea ce cred că-i amoral?

Moţoca chicoti:

— Să deie Dumnezeu, dacă este, să n-aibă urechi odaia asta... Dar poate ai să ai oleacă de noroc...

Trase scaunul lângă fotoliul meu şi mi se aplecă la ureche:

— Chiar acuma m-am întors de la comitetul central... Repede trebuie să auzim un comunicat oficial; tovarăşul Stalin este pe moarte... Mare nenorocire, Oltene, mare! Cum o să trăim fără dânsul?...

Cred că avea lacrimi în glas.

— Dar poate cu tragedia asta or uita de tine...

CAPITOLUL XX

1

Nu ştiu care-o fi pricina: că am un psihic labil, că sunt lipsit de caracter şi personalitate, că nu-mi ajunge cultură, dar de multe ori mă surprind că împărtăşesc sau resping în acelaşi timp idei şi opinii diametral opuse.

Încă în copilărie, aveam vreo treisprezece ani, am găsit în biblioteca tatei o carte, nu mai ţin minte autorul, ceva despre dictatorii Europei: Venizelos, Stalin şi nu mai ştiu care. Aşa că aveam idee cam cine este stăpânul Rusiei. Cele adăugate în timpul războiului nu intrau la socoteală, nu puteau fi obiective. Ştiam că e vorba de un om energic, autoritar, care voia să facă bine, dar fără mănuşi, unei ţări puse la pământ de primul război şi de un măcel civil devastator. Adică un om de stat nu prea simpatic, dar pe care-l puteai înţelege şi aproba.

Ceea ce am văzut şi am înţeles aici însă răsturna din temelie clişeul cu care venisem. Nu era vorba de simpatie sau alte cele asemănătoare: era vorba de veneraţie, de idolatrie. Cred că fiecare al doilea avea pe cineva prin lagăre, închisori sau chiar gropi comune, şi aproape fiecare al doilea pomenindu-şi (nu chiar în gura mare!) apropiaţii represaţi se simţea dator să adauge: „Eh, dacă ar şti tovarăşul Stalin!“ Şi nu sunt sigur că aici se puteau aplica spusele contelui S. despre dragostea oarbă şi încrederea totală a robului rus în infailibitatea stăpânului: jumătate din locuitorii Uniunii Sovietice nu sunt ruşi! Nu sunt posesorii aşa-zisului „enigmatic suflet“...

(În paranteză fie spus, oare nu s-a întâmplat la fel şi cu Napoleon Bonaparte? A dus la moarte milioane de francezi, şi în numele a

ce? — a distrus fondul genetic al naţiunii, a împins Franţa în mizerie, şi... Încearcă azi, la aproape două sute de ani, să spui ceva rău despre L'Empereur dacă vrei să fii cotonogit... Apropo de „enigmaticul spirit rusesc"...)

Asta a fost şi pricina că n-am urmat sfatul Mariei Petrovna „scrie-i lui Stalin" (în problema locuinţei, a familiei...): astfel venerat, bietul dictator, primeşte probabil vagoane de scrisori zilnic. Când ar mai fi deschis-o şi pe a mea...

Ştirea morţii lui a scos lumea în străzi: aici se petrece şi se plânge în colectiv. Feţe plânse sau cel puţin grave la tot pasul, discuţii mai mult în şoaptă, de parcă răposatul ar fi fost expus undeva alături; cu ochii mei am văzut cum au fost traşi de urechi (puteau fi şi linşaţi dacă nu s-ar fi nimerit în mulţime vreo doi cetăţeni mai rezonabili!) nişte elevi care discutau şi râdeau prea zgomotos.

M-a uluit Elvira:

— Gata, Mihai, nu mai putem aştepta nimic bun...

Nu mai puţin interesant mi s-a părut Ionuţ. Avea ochii plini de lacrimi, m-a luat la o parte şi zece minute încheiate mi-a vorbit despre imensele servicii aduse de răposat ţării şi omenirii. Şi nici un cuvânt că l-a ucis pe taică-su pentru o anecdotă... L-aş fi crezut cu dragă inimă dacă n-aş fi studiat şi eu pentru examene biografia conducătorului: a citat-o din belşug fără să indice sursa...

Anume în zilele acestea am înţeles un lucru: dictatorii nu se nasc, nu se impun. Ei sunt creaţi şi impuşi. E atât de uşoară viaţa mai departe: nu te mai contrazice nimeni când în capul sau coada fiecărei fraze, fiecărei prostii ce-o debitezi, pui: „cum a zis tovarăşul...", „cum ne învaţă tovarăşul"...

După zilele de jale şi debusolare de la redacţie, după „pomenirile" nezgomotoase din Groapa lui Berl (el, bietul, la fel de tăcut şi pierdut ca la începutul campaniei ce-l viza şi pe dânsul, deşi nu-i chiar medic...) lucrurile au reintrat în normal: ziarul continuă să tipărească o dată la două zile „şuvoiul de salutări", felicitările trimise acum patru ani tovarăşului Stalin la aniversarea a şaptezecea, colhoznicii fericiţi continuă să semene şi să recolteze înainte de termen, lucru pe care îl comunică cititorilor prin intermediul lui Paduti sau altor gazetari (stilist — M. Olteanu), fabricile şi uzinele sparg normele...

Moţoca, omul care ştie tot cu cel puţin o zi înaintea tuturor muritorilor, e de părere că a avut dreptate:

— Ţi-am spus eu, Oltenaşule, că pierderea asta poate să te scape pe tine! Mare noroc ai avut: acuma se reorganizează ministerele, se unesc. Are să fie numai unul: Ministerul treburilor dinăuntru... Au să uite de tine.

Ca un trăsnet din senin a căzut vestea că medicii criminali nu mai sunt criminali şi că ordinul „Lenin“ cu care fusese decorată denunţătoarea lor a fost retras.

Pe chestia asta Berl a dat o adevărată recepţie, s-a băut şi s-a mâncat la Groapă pe gratis, gazeta era pe punctul să iasă din graficul tipografiei.

Moţoca a descoperit brusc, la una din adunările săptămânale, că ziarul a devenit un fel de colecţie de osanale realităţii şi că realitatea e un pic alta, cu alte cuvinte — că e nevoie şi de materiale cu probleme, chiar critice.

Din care motiv m-am pomenit şi eu în rândul celor ce trebuie să iasă pe teren şi să revină cu articole care ar mai fi trezit un pic opinia publică...

— Cititorilor li s-a urât de atâta autolăudare...

Şi nouă...

2

Maria Petrovna stătea la masă şi bea ceai cu dulceaţă de cireşe albe, arma secretă a Elvirei. Pe un colţ al mesei sărea în ochi o stivă de plicuri cu urmele unei călătorii lungi şi chinuite. Elvira privea mândră la femeia care-i savura vădit produsul culinar.

Nu mai ştiu dacă am spus bună seara, m-am repezit la misive ca un tigru. Aveau ştampile diferite, se vedea cu ochiul liber că au mai fost citite, iar cititorul nici măcar nu se îngrijise să le lipească la loc omeneşte, dar ce mai conta! Era scrisul mamei şi asta trăgea la toate cântarele!

Erau şapte şi am ales-o pe cea cu data ultimă. Am deschis plicul: era scrisă la Pobeda pe 14 martie. Un record! Făcuse abia cinci zile de drum.

Băiatul mamei, frăţiorul nostru drag!

Cât se poate să mai aşteptăm veşti de la tine? Ni se rupe inima când ne gândim că putea să ţi se întâmple ceva, nu dea Domnul, să te fi îmbolnăvit. Am pierdut şirul scrisorilor ce ţi le-am trimis şi nu vine nici un răspuns. Oare într-adevăr să nu aibă oamenii atâta suflet şi să le oprească pe undeva? De ce? Parcă scriem ceva ce nu se poate? Iată, şi aceasta de faţă ţi-o trimitem de la Kurgan, prin bunăvoinţa unui om foarte cumsecade, aşa fac toţi.

Unii primesc şi răspunsurile acolo, dar eu nu am la cine să-mi scrii. Ce pot să-ţi mai spun decât să repet a nu ştiu câta oară că suntem bine, sănătoase toate trei, că Lenuţa termină şcoala anul acesta şi se duce la Kurgan la Institut, Anişoara trece într-a treia.

Lumea de aici vorbeşte că repede or să fie nişte schimbări, mă şi tem să spun ce anume, cred că înţelegi. Cei de aici leagă aceste schimbări de evenimentul trist ce a avut loc de curând. Tu cum crezi? Poate dă bunul Dumnezeu...

Ce mă nelinişteşte este că fetele cam uită limba, şi aşa se întâmplă cu toţi. Primul mi-a promis să facă tot posibilul să-l văd pe tata, dar nu mai ştiu. Eu stau mai mult prin câmp, mă lupt cu cei ce trebuie să oprească zăpada pentru semănatul de primăvară, dar tare mai beau oamenii.

De-acum am să-ţi scriu mai mult prin Kurgan, poate aşa ai să primeşti mai repede veştile noastre. Termin, pentru că omul se grăbeşte.

Te sărutăm cu drag, mama şi fetele.

Femeile priveau la mine în tăcere.

— Slavă Domnului, le-am zis. Totul e bine. Sănătoase.

Maria Petrovna îşi făcu semnul crucii:

— Poate s-or întoarce? Acuma că s-a dus aista... Stalin...

Elvira tuşi.

— Da' nu te mai teme matale, nu spun asta la străini! Lumea îi tot căta în coarne, da' eu cred că el le-a făcut pe toate! Cine altul putea să zămintească atâta norod?

3

Când secretarul de redacţie m-a întrebat ce raion sau ce sat aleg, n-am stat pe gânduri nici o clipă. Bineînţeles, satul natal al tatei, oarecum natal şi al meu!

Până la centrul raional aveam autobuz, mai departe — norocul unui camion întâmplător, al unei căruţe, sau — mai sigur — apostolorum...

Dar ce pot însemna paisprezece kilometri când e vorba nu atât de un drum cât de o întoarcere în timp!

Până la raion am reuşit să mă conving că nemţii, mult lăudaţii tehnicieni, habar n-au să facă autobuze pentru şoselele noastre, la coborâre am stat vreun ceas în staţie până să-mi adun la loc măruntaiele. Ca după aceea să descopăr că ultimul camion pe direcţia dorită a fost văzut în toamnă, că şi căruţele nu se prea înghesuie, aşa că metoda apostolilor este unică.

Primăvara intra impetuos în drepturile ei, un vânticel de sud linsese de mult puţina zăpadă, zvântase drumurile, aşa că se putea merge cu spor şi cântec.

O jumătate de drum urca, altă jumătate cobora, astfel că în medie se putea spune că ai calea dreaptă, neobositoare, cu atât mai mult că te însufleţea ba ici, ba colo şi câte un zarzăr înflorit, şi câte un tril de pasăre afirmându-şi disponibilitatea pentru construirea unui cuib comun.

Intrând în pădure am zărit în faţă un car. „Scârţâind din roţi alene“, cum se cântă. Nu a fost nevoie de un efort deosebit să-l ajung. Moşul care mâna boii stătea pe loitre şi îsi scosese cuşma roasă ca să expună soarelui cele câteva plete sure. Îmi arătă cu coada biciuştii fundul carului, să mă aşez.

— Bună, moşule!

— Aşa să-ţi fie inima.

— Departe, moşule?

— La colhoz...

— Care colhoz?

— Pobeda, care...

Abia acum mă fulgeră: pobeda aici, pobeda la Kurgan... Mistică...

Era colhozul meu.

— Cum merg treburile pe-acolo?

— Bine.

Nu părea cine ştie ce vorbăreţ. Mă privea bănuitor pe sub sprâncene.

— Şi eu într-acolo merg, mă duci şi pe mine?

— Eşti *polnomocinâi?*

– Asta ce-o mai fi?

— Inspector, că nu ştii!

— Ba nu-s. Sunt gazetar...

— A-a, de-aceia cu minciuni...

Dat naibii moşul.

— De-aceia! Ia spune, văd că nu eşti aşa tânăr... Poate-ţi aduci aminte...Aţi avut aici în sat un profesor... Agronom... Avea o casă...

Moşul se învioră brusc. Mă întrerupse:

— De-a lui Olteanu? He-hei, săracul. S-a prăpădit. L-au luat nemţii la dânşii să le pună vii şi livezi... Că straşnic se mai pricepea! S-au supărat ruşii că n-a rămas să-i înveţe şi pe dânşii, au venit şi-au întrebat de el şi erau supăraţi...

Sărmanul tata, dacă ar putea auzi!

Din vârful dealului, de la mori, satul n-a apărut nici pe departe cum mă aşteptam: înecat tot în albul rozoviu al caişilor înfloriţi. Doar pe ici colo câte o pată jucăuşă, în rest negrul-sur al primăverii abia pornite.

— D-apoi cine să ţină zarzări ori meri, ori prăsazi dacă trebuie să plătească impozit pe tot copacul. Iaca, la ţintirim mai sunt, că de la aceia nu iau ruble...

Pe la prânz, când m-am dat jos din car lângă direcţia gospodăriei, moşul a încercat să mă ispitească:

— Da' nu eşti cumva de-a lui domnul Olteanu? Că avea un băiet cam de sama matale...

Era prima oară în viaţă că mă lepădam de ai mei.

Venisem în calitate de gazetar, nu pentru curiozitatea satului...

La Direcţie, se înţelege, — nimeni. Preşedintele era plecat din noapte la raion cu cerutul, ceilalţi — care încotro. Cu mare greu l-am descoperit pe secretarul komsomolului. Un băieţaş care nu prea ştia

pe ce lume se află, dar bun de gură. Cum gazetarul era de la ziarul partidului, credea că cel mai bun lucru este să-i descrie perspectivele măreţe ale colhozului abia aflat în construcţie, şi să-i descrie entuziasmul de care sunt cuprinşi mebrii colectivului.

— Realizări?... se scărpină la ceafă: Am să vă duc la ferma de vaci. Pe urmă mergem la o fripturică şi la un păhăruţ... Am cheia de la beci...

Ştia tipicul. Probabil, din dese repetiţii.

Materialul pe care l-am scris a stat pe masa lui Moţoca — el citea neapărat tot ce putea pune probleme — vreo câteva zile. În cele din urmă m-a chemat.

— Ce zici, Oltene, tu în locul meu l-ai publica?

— Depinde ce urmăriţi. (Sigur că eram obraznic.) Vreţi să se ia măsuri şi să se îndrepte lucrurile sau să rămână mizeria pe care am descris-o?

Moţoca râse:

— Mare demagog eşti! Tu scrii, Moţoca pune curul la bătaie!... Aşa-i?

— Aşa-i.

— Ai ascultat ieri cuvântarea lui Hruşciov?

— Sincer vorbind, nu...

— Parcă răspunde una cu alta. Adică ce-ai scris şi ce-a spus el... Alege-ţi alt nume, ce-i cu Pantelimon aista? În Orhei ai fost, vasăzică Orheianu...

În uşă m-a oprit:

— Dacă ne trimăt la păscut vacile după asta, ai să mă laşi să dorm mai mult?...

Contrar aşteptărilor articolul a fost lăudat sus, dat exemplu, şi autorul premiat cu o jumătate de salariu.

Şi a mai fost autorul şi prin alte raioane, şi a mai scris zeci de asemenea materiale, şi toate mergeau bine şi acasă, şi la slujbă, se aducea vorba chiar de o avansare (ca excepţie: nu eram membru de partid), până când a dat nefericita de zi a cincisprezecea din luna iulie...

Poate cea mai neagră zi din viaţa mea...

CAPITOLUL XXI

1

Oraşul fierbea.

Şi la propriu, şi la figurat: după un mai şi un iunie demne de o toamnă târzie, cu ploi mărunte, plicticoase şi reci, dăduse o caniculă îndrăcită, se topea asfaltul şi aşa destul de puţin, copacii stăteau cu frunzele pleoştite ca nişte urechi de copoi şi doar din când în când se mai vedea câte un trecător temerar târându-şi trupul vlăguit pe partea cu ceva umbră a străzii.

Pricina celuilalt clocot erau zvonurile: vine amnistia!

Şi vine nu amnistia aceea simbolică, repetată an de an, când se crapă un pic porţile lagărelor şi închisorilor ca să facă loc la câteva mii de şperţari mărunţi, vânzători de vin spălat sau ouă de crocodil falsificate. Vine, şi vine neapărat, amnistia cea mare, în primul rând pentru cei ce-au păcătuit în faţa ţării fie căzând prizonieri în război, fie colportând zvonuri şi povestind anecdote, fie activând ca spioni imaginari pentru nu mai puţin imaginare agenturi...

Uriaşul balon al zvonurilor s-a dovedit însă a fi de săpun. Indulgenţa a luat sub aripa ei salvatoare doar delincvenţii de drept comun, care, zăpăciţi de neaşteptata pleşcă picată pe capul lor, au invadat oraşele cu atâta entuziasm şi poftă de activitate, încât se temea lumea să mai iasă din case.

Cei „politici" rămâneau să-şi poarte mai departe crucea, zvonurile despre anume inlesniri sau slăbire a hăţurilor în ceea ce priveşte regimul devenind tot mai palide. Cum şi deportaţii trebuiau căutaţi tot la capitolul „politici", nu se prea aştepta vreo schimbare nici în statutul lor...

Dimineaţa lui 15 nu prevedea schimbări: năduşeală imposibilă din zori, după o noapte nu mai proaspătă, Elvira pregătise dejunul şi tocmai se gătea să plece la servici, când se auzi o bătaie insistentă la uşă: „Mihail Alexeevici!“

Era Maria Petrovna.

Trase uşa, se opri în prag şi şopti:

— Nu-i bine, Mihail Alexeevici... şi îmi întinse nişte hârtii.

Erau o telegramă şi o scrisoare.

Desfăcui telegrama. Dar n-aveam curajul s-o citesc.

Mi-o luă din mână Elvira:

— Kurgan, cinci iulie... Mama grav bolnavă... Adresa noastră... Urmează scrisoarea... Lena, Ana...

Mi-a trebuit un efort serios ca s-o mai citesc şi eu. Apoi am deschis scrisoarea...

Oraşul Kurgan. 8 iulie, 1953

Iubitul nostru frăţior Mihăiţă!

Ieri, la 7 iulie, am înmormântat-o pe mămica nostră. Ea a murit de cum ţi-am trimis telegrama şi tu n-ai mai venit. A avut encefalită de taiga, aşa se cheamă boala şi nu are scăpare. Ea vine de la o căpuşă pe care mama a căpătat-o la munca ei. A fost adusă la spitalul din Kurgan, chiar primul secretar a adus-o, dar degeaba.

Noi eram aici cu Anişoara, la o rudă de-a poştăriţei de la Pobeda, o femeie bună, care ne-a ajutat şi cu înmormântarea. Eu aici am venit să mă gătesc de examene la Institutul Pedagogic, că de medicină nu-i. Mă ajută la limba rusă Ghenadii, feciorul tiotei Anfisa, gazda noastră. El este locotenent superior în armată.

Să nu uiţi adresa dacă ai să vii: or. Kurgan, str. Ceapaiev 8, ap. 18. Tiotea Anfisa a spus că eu pot să rămân la dânsa dacă am să-i dau pensia pe care primul secretar a promis că o s-o primesc pentru mama. Iar de Anişoara zice să o dăm la o casă de copii. Dar eu pe Anişoara n-o las nicăieri.

Of, Mihăiţă, dacă ai şti cât am plâns zilele astea! Şi acuma abia mă ţin ca să-ţi scriu ţie. Tare-i trist.

Nu ne uita, Mihai, vino cu noi, ori mai bine să ne iei de-aici!

Te sărută cu dor surorile tale întristate, Lena şi Ana

2

Când i-am deschis uşa, Moţoca tocmai ascundea în safeu o sticlă de votcă din care-şi turnase de vreo trei degete într-un pahar măricel.

— Oltenaşule, ţi-am spus să intri când vrei, dar să baţi la uşă...

I-am întins telegrama şi scrisoarea.

A citit telegrama:

— Poate scapă... Poate s-au speriat?

Dar cum mă văzu schimbat la faţă, desfăcu şi scrisoarea.

— Da... Îmi pare rău, Oltene...Ai nevoie de bani?

— Ce să fac cu ei? Zona este interzisă. Poate vorbiţi...

S-a aşezat la masă, a luat receptorul de la telefonul care ştiau toţi că este „direct“:

— Oltenaşule, du-te şi te linişteşte. Şi vină înapoi peste un sfert de oră...

M-am dus în birou, m-am aşezat la masă, mi-am scos ceasul şi l-am fixat cu ochii, de parcă de el ar fi depins totul.

— La câte ceasuri trebuie să merji la curvă? se interesă Paduti.

N-avea nici un rost să-l reped...

Moţoca nu ridică ochii:

— Dragul meu, nici şeful de la lăuntrice nu poate face nimica... Zonă oprită, numai Moscova poate face o excepţie... A făgăduit să-i roage...

— Dar e vorba de nişte copii! Care se pot pierde!... Copii nevinovaţi!

— Nu mai spune şi tu, nu se mai pierd! Iaca şi secretarul nostru al doilea, de la comitetul central! Într-o casă de copii a crescut!... Aşteaptă v’o două zile, poate-au să facă o excepţie!... Hai, fii tare!

Nici peste două, nici peste cinci zile nu s-a mai făcut excepţia...

Maşina avea regimul ei care nu putea fi deranjat.

Şi atunci am făcut prostia pe care nu se putea să n-o fac.

3

Auzeam distinct zumerul, impulsurile plecau unul după altul, dar nimeni nu se îndura să ridice receptorul din furcă.

Dar tocmai când să renunţ, se auzi la celălalt capăt un clinchet şi o voce plictisită mârâi:

— Alo... Unde sunaţi?...

Era Mişa, umbra lui Krasnovski.

— Aş dori să vorbesc cu tovarăşul Krasnovski.

— Da? Krasnovski nu mai lucrează aici... Şi după o pauză scurtă: Tu eşti, Oltian?

N-aveam încotro. Mă hotărâsem doar!

— Eu sunt. Dumneavoastră sunteţi Mişa?

Altă pauză.

— Eu. Mihail Afanasievici, de fapt.

— Mihail Afanasievici, sunteţi în locul lui Krasnovski?

Vocea de la celălalt capăt al firului pufni:

— De fapt, sunt la locul meu. Evreii nu erau la locul lor şi i-am mai dat afară! N-ai aflat?

Râse.

— Mihail Afanasievici, aş vrea să vorbim.

— Vorbeşte!

— Nu... Între patru ochi...

— Zău? De ce n-ai vorbit când trebuia? A?...

— Vedeţi care-i treaba... Mi-a murit mama...

El tăcu mai mult de data asta.

— Mda... Şi crezi că dacă o să ne întâlnim ea o să învie, de fapt?...

CAPITOLUL XXII

1

În august canicula mai continua, deşi personal n-o simţeam decât seara, când după o zi de alergătură fără rezultate eram nevoit să-mi storc cămaşa.

Am bătut la toate uşile unde aş fi putut găsi ceva şi la cele unde nu mă puteam aştepta la nimic, dar mi s-au deschis puţine. „Ministerul neprimejduirii“ fuzionase cu cel al internelor, era în perioada de reconstrucţie şi nimeni nu ştia nimic. De altfel, nici nu putusem pătrunde mai departe de o cămăruţă unde se serveau informaţii. Biroul pentru problemele repatriaţilor nu mai exista, funcţiile lui fuseseră transmise nu ştiu cui, care nici măcar nu se afla în oraş din motive de... căldură: concediul... La comitetul central al partidului reuşisem să stau de vorbă cu un funcţionar mărunt, care, după ce mă ascultă foarte atent, nu găsi de cuviinţă decât să mă întrebe cum de-am ajuns să lucrez la gazeta lor... Iar la rugămintea mea de a mi se acorda o audienţă la Primul secretar mă privi speriat: eşti în toate minţile, adică?

Dacă mă mai ţinea ceva, mai precis — cineva, pe linia de plutire, era Elvira. Dar şi atenţiile ei discrete, nesubliniate mă scoteau din pepeni uneori, — iată, gândeam, iată un subdezvoltat care nu se poate redresa singur, nu-i în stare de ceva supraomenesc la urma urmei ca să-i scoată din primejdia morţii pe cei apropiaţi. Un animal s-ar fi aruncat cu capul în orice foc ca să-şi salveze puii...

Începusem să mă gândesc serios la repetarea aventurii din toamnă.

O călătorie până la Moscova. De-acolo mi se pierde urma. Pe cine poate interesa umila mea persoană? Sunt zeci de haimanale care calcă în cruce întinsurile ţării astea atât de lăţite pe glob, n-ai de unde lua supraveghetori pentru toţi... Că vorbesc prost ruseşte? Dar şi ruşii, după cum mă asigură radioul, îşi vorbesc tot mai prost limba... Nici nu putea fi altfel în babilonul ăsta de plurilingvism: tu, rusule, îmi strici uzbeca mea, eu, Ivane, dau la cap limbii tale... Match nul...

Aveam şi planul pus la punct: o deplasare oficială la, să zicem, Tiraspol, de acolo un tren la Odesa sau Kiev, de acolo avionul la Moscova. Mai departe — linie liberă pentru un cetăţean liber (potrivit Constituţiei!), nedat în urmărire generală, neînarmat decât cu intenţia de a se întâlni cu surorile şi, în cel mai nefericit caz, de a le împărtăşi soarta.

Dar ca în orice situaţie desperată se întâmplă să te mai regăsească şi raţiunea: dacă acel „mai departe de Siberia nu poţi fi dus" se va transforma în vreo cinci-zece ani de internare într-unul din lagărele acelei Siberii? Ai să le mai poţi ajuta cu ceva, decât cu gândul că în afară de un tată deţinut mai au şi un frate? De-aici le poţi scrie, cel puţin, câte două scrisori pe zi, să le mai dai un sfat, să le mai înbărbătezi...

Doamne, Doamne, dacă aş fi ştiut, dacă aş fi putut judeca lucid să înţeleg că bietele mele surioare, floricelele acelea chinuite pe nedrept de soartă, mai au un duşman, un vrăjmaş nemilos de care rareori te poţi apăra singur: propria lor vârstă...

2

Vizita lui Ionuţ din ajunul noului an şcolar era neaşteptată şi n-aş putea spune că mă bucura nespus.

În primul rând starea mea. Nici la gazetă nu mai eram bun de nimic, chiar stilizările mă puneau uneori în încurcătură, nu mă puteam concentra, şi secretarul credea că e momentul potrivit să iau un concediu. În al doilea rând nu-mi plăcea Elvira: de patru zile stătea acasă, la întrebările mele răspundea oarecum evaziv, un fel

de concediu — zicea, evita discuţiile de orice fel şi îşi făcea de lucru prin bucătărie anume când mă întorceam eu de la slujbă. De câteva ori mi s-a părut totuşi că ar vrea să-mi spună ceva, dar tot de atâtea ori mi s-a părut că renunţă...

Ionuţ a păşit în odaie sigur de sine, dar văzându-mi mutra nu tocmai radioasă îşi compuse repede şi el una asemănătoare.

— Mihai, frate, condoleanţele mele... e o pierdere grozavă... Dacă sentimentele mele de compasiune te pot ajuta cât de cât...

Elvira ieşi din bucătărioară:

— Oaspe rar.

— Rar, rar... Dar am crezut că e de datoria mea în clipele acestea...

Încercă să-i sărute mâna, dar Elvira şi-o retrase aproape brutal.

Ionuţ se aşeză pe un scaun lângă masă.

— Nu staţi mai rău ca mine... Destul de simpatic.

— Ionuţ, îl întrerupsei eu. Probabil, ai venit cu o ştire proastă... Nu te jena... Fără predoslovii... Te-a părăsit cumva Svetlana?

— Puşchea pe limbă-ţi, faraonule! Taică-su a fost transferat la Moscova.

— Pedepsit?

— Fireşte. Sveta zice, adică ce zice! — mă asigură că doctoratul mi-l iau în capitală! O să se facă luntre şi punte...

— Cine? interveni Elvira. Taică-su?

Ionuţ o fulgeră cu privirea.

— Sunteţi cam agresivi azi... Ceva probleme? Mai adaug şi eu una...

— Ei?...

El tăcu o vreme.

— Da... Cred că ai să fii exmatriculat pentru restanţe... Am încercat să fac ceva, dar nu ştiu ce-o să iasă din toată istoria...

— O să dea restanţele, zise Elvira. Nimeni nu poate fi exmatriculat fără să fi fost prevenit.

— Da, zâmbi Ionuţ, aşa-i regulamentul. Dar ştii cum se întâmplă la noi...

— Cum? se interesă Elvira.

— Cum, cum... Mai întâi te dă afară, apoi aleargă să te restabileşti...

— Şi de asta ai venit să-l previi?

Ionuţ rămase cu gura căscată şi nu se pricepea ce să răspundă.

De fapt, mă preocupa prea puţin facultatea. Meseria pe care o îmbrăţişasem cerea mai mult cultură şi erudiţie decât diplomă oficială. Din care cauză mă şi mira această agresivitate a Elvirei.

Ar fi fost desigur cazul să-i propunem lui Dzigano un păhăruţ ceva, măcar un ceai, dar Elvira tăcea. Eu pur şi simplu mă gândeam la alte cele.

Ionuţ se ridică. Era vădit debusolat.

— Eu, fraţilor, trebuie să plec. E târziu şi străzile nu-s chiar sigure...

Abia când conteni scârţâitul scărilor mă fulgeră: de unde ştia Ionuţ despre moartea mamei? Nu ne mai întâlniserăm de la sesia de primăvară. La Universitate n-aveam ce căuta vara, iar la redacţie nu fusese niciodată...

— Elvira, tu i-ai spus lui Ionuţ de moartea mamei?

— Nu. Nu l-am mai văzut de-atunci, de la serata lor... Dar cred că ştiu de unde-a aflat.

— Şi de unde, mă rog?

Elvira îşi scoase cu un gest energic şorţul şi se trânti pe marginea patului:

— Aşează-te pe scaun, Mihai, o să afli multe, posibil să te apese.

Mă aşezai automat, n-o prea înţelegeam.

— Mihai, sincer: mă mai iubeşti?

Draga de ea!

— Poate mai mult ca oricând, Elviro...

Dădui să mă ridic, s-o îmbrăţişez, dar ea mă opri aproape strigând.

— Stai jos! Mihai... De vreo zece ori mi-ai propus să ne căsătorim şi de fiece dată ba am întors-o în glumă, ba n-am luat-o în serios. Mi-au permis totul, nu şi căsătoria...

— Ce zici? Cine nu ţi-a permis?... Ce?...

— Stai jos! Mihai, ascultă-mă... N-a fost nici un Buguruslan, nici orfană nu sunt... Părinţii mei trăiesc, slavă Domnului. Tata a fost până la război agent la CAM — Casa autonomă a monopolurilor, se ocupa de tutun, mama preda lucrul manual la cursul compli-

mentar... Nu ne-am mişcat de-aici nici în '40, nici în '44... Aveam câteva clase la „Regina Maria“, iar în '47 absolveam tot aici Şcoala de zece ani nr. 1... Înţelegi tot ce spun?

Cinstit vorbind — nu prea...

— Elvira...

— Stai, mai este un pic...

Trase mult aer în piept, de parcă s-ar fi pregătit să sară în apă.

Mai departe nu ridică niciodată ochii din podea.

— Părinţii s-au îngrijit frumos de mine, învăţam bine, chiar foarte, vorbeam o limbă curată şi anume limba, cred eu, m-a nenorocit... În clasa a zecea mi s-a propus să intru la o Academie de unde absolvenţii se împrăştie cu slujba în toată lumea... Să poţi umbla prin lume şi să nu te legi de perspectiva asta?.. La şaptesprezece ani?... Academia era a MGB-ului. Eram pregătită pentru România, deşi studiam aprofundat şi franceza. Mai mult nu-ţi pot spune. N-am dreptul... În ultimul an am fost violată de un profesor. Probabil ai remarcat că n-am fost fată mare... M-am plâns. Ca rezultat profesorul a fost mutat la Moscova, eu, cu totă diploma „Magna cum...“ am ajuns de unde am plecat. Aici nu ştiau ce să facă cu mine. Am fost numită la secţia specială a uzinei unde-am lucrat până acum o săptămână.

Am sărit de pe scaun:

— Cum? Te-au dat...

— Stai jos, Mihai... N-am terminat...

Avea o voce obosită, aproape lipsită de intonaţii.

— Printre altele, fusesem prevenită, puteam fi folosită şi la misiuni paralele, cum a fost cazul tău. I-ai interesat foarte, şi au ţinut cu orice preţ să afle tot ce ascunzi. Prima mea misiune. Ţii minte cum am făcut cunoştinţă...

— Adică şi Ionuţ...

— Nu ştiu, Mihai. Au şi ei o morală a lor: cine părăseşte organizaţia moare ţinându-şi limba. Altfel poate nimeri sub o maşină, sub un tramvai... Poate să-şi pună singur laţul în gât... Nu mă întreba. Spun tot ce pot spune... Marea mea neşansă a fost... a fost... Poţi să mă crezi, Mihai, poţi să nu mă crezi... Neşansa mea a fost că te-am îndrăgit cu adevărat din prima zi... Şi am făcut totul ca să te

păzesc... Mi-au permis să ne... să trăim împreună... Când le-am comunicat hotărârea mea fermă de a mă căsători cu tine... Am fost eliberată... nu, alungată cu formula „pentru pierdere de credibilitate“... Ce-o să fie mai departe, nu ştiu... Ei nu iartă... Iată, Mihai, cine ai vrut să-ţi fie soţie...

Stătea pe marginea patului nemişcată, cu ochii în pământ, se părea că nici nu respiră. Era atât de mică în acest uriaş gol ce se crease în cămăruţă...

Tăcu lungă vreme, apoi şopti:

— Propriul tău călău...

Nu ştiam ce să spun. Eram prea copleşit.

S-a ridicat încet, a grăbit pasul pe lângă mine şi s-a aruncat spre uşa în care cheia refuza să deschidă.

Am prins-o dintr-un salt.

Am strâns-o la pieptul meu de parcă cineva încerca să mi-o smulgă.

Veneam din două părţi diferite, contrare.

Şi am devenit brusc unul.

O singură soartă sclipuită din două vieţi înjumătăţite.

Vieţi?...

CAPITOLUL XXIII

1

Sunt în a treia zi de „concediu“, probabil trebuie să-mi găsesc o ocupaţie ceva: să tai lemne, să sap pământul, să vopsesc nişte garduri. Orice, numai să nu stau lungit pe otomana asta cu ochii în tavan şi gândurile într-un punct.

— Odihneşte-te, mi-a spus Moţoca. Omul nu-i câine, cu toate se-mpacă! Ai să te întorci şi o să facem o gazetă prima întâi! Numai că îţi scriem concediul aşa ca să fie ca o liberare de la lucru. Aşa trebuie şi nu mai întreba! Vină peste o lună, are să fie totul bine...

Interesant om Moţoca ăsta cu cinismul lui vesel, cu inteligenţa lui nativă neîngrijită dintru bun început, cu îndrăzneala lui aproape obraznică şi lipsa de scrupule, lucruri probabil preţuite în sferele înalte unde se învârte şi trece drept un candidat sigur la secretariatul cel de sus...

Oare voi fi având şi eu ceva din calităţile lui dacă mă ţine sub aripă?

Nu mă pot gândi decât la soarta fetiţelor. Neputincios, cu mâinile legate, şi cu sfatul (uşor de dat!) al lui Moţoca:

— Oltene, n-ai ce face. Trebuie să aştepţi... Am eu nişte semne că lucrurile au să se îndrepte...

Aş putea să-l cred, pe unde umblă el se mai ştie câte ceva.

Dar aşteptarea...

Ticăloasa meserie a aşteptatului, cea mai mizerabilă stare!...

Din „ziua mărturisirii“ Elvira pare, nu ştiu cum, înstrăinată parcă. O înţeleg: să nu poţi scuipa veninul din tine? Idioată conjuraţie a tăcerii! Şi de ce s-ar putea găsi vinovată? Că s-a lăsat ademenită

de visul altor lumi ce i s-ar fi deschis? Că s-a lăsat racolată la vârsta când tot ce străluceşte...

Ea crede că se poate angaja la slujbă într-o organizaţie de construcţii, ştie la perfecţie stenodactilografia (cu atâta bun s-a ales din şcoala ei, cum se forţează să râdă), şi zile întregi tot aleargă cu cereri, autobiografii şi alte hârţoage, lăsându-mi mie suficient timp liber pentru gânduri negre.

Zicea contele S.: „Sinuciderea e un act de suprem egoism. E ultima şansă la care apelează oamenii fără caracter ca să fugă de durere şi responsabilităţi". Oare funestul său gest s-a datorat faptului că prin pierderea copiilor s-a simţit eliberat de responsabilităţi? Că durere înghiţise destulă...

Dar nu, nu-i de mine nici gândul acesta!..

Voi apela şi la cele mai, hai să le zic aşa, josnice mijloace ca să-mi salvez fetele!

Aşadar, Mişa. Mihail Afanasievici...

Trebuie să mă gândesc bine, să mă concentrez asupra acestui mijloc...

Gata cu principiile „burgheze".

2

La început nici n-am auzit bătaia în uşă, deşi ar fi putut trezi toată casa. Auzeam numai duduitul roţilor trenului ce avea să mă ducă, totuşi, spre Kurgan. Visam.

În prag stătea un tip înalt şi slab, într-o haină mai mult decât ponosită, zâmbind destul de întins ca să descopere un şir de dinţi înnegriţi şi pe jumătate ruinaţi. Părul cărunt îi atârna smocuri, obrajii cu câteva cicatrice îi avea însă bine bărbieriţi. „Iată, m-am gândit, un cerşetor civilizat."

Instinctiv am dus mâna la buzunar să caut ceva mărunţiş.

— Sunteţi domnul Mihai Olteanu?

Am rămas cu gura căscată: un glas din trecutul îndepărtat?

— Aş spune mai degrabă tovarăşul... Da, Olteanu. Cu cine am onoarea?

El scoase din buzunar o hârtie şi mi-o întinse: era ceva oficial, n-am prins ce anume, eliberat cetăţeanului Ivan Ramba.

— Pot să intru?

— Da... Mă rog.

Se aşeză pe un scaun. Eu rămasei în picioare în faţa lui.

— Sunteţi sigur că pe mine mă căutaţi? Cum aţi aflat unde stau?

— Foarte simplu: la biroul de adrese mi-au dat căminul uzinei, de-acolo — ziarul, de la ziar adresa de-aici.

Mă aşezai şi eu:

— Vă ascult.

— Mă cheamă Ion Ramba, am fost inginer la ape, până când acum cinci ani, un vecin care voia camera mea m-a turnat unde trebuie că, să mă iertaţi, m-am şters la cur cu un ziar unde era portretul lui Stalin. M-au înşfăcat de la lucru, mi-au dat trei ani fără să mă întrebe ceva. Când am protestat şi am cerut să se facă, să mă iertaţi, expertiza căcatului de pe portret, mi-au mai adăugat doi ani. Şi iată, în vara asta am fost eliberat odată cu amnistiaţii. Unul dintre puţinii „politici“... şi vă tot caut de vreo două săptămâni ca să mă ţin de cuvântul care l-am dat lui tăticul dumneavoastră... Tare mai semănaţi...

Am simţit că mă ia ameţeala.

— Tata... Tata... trăieşte? Unde-i?...

Omul oftă:

— Din păcate, nu pot să vă bucur... Încă în ianuarie, în cincizeci, când a fost adus la noi la Vorcuta, cu etapa, a fost tăiat de bandiţi... N-a vrut să le facă pe plac... Îl puneau să danseze... Nu ştia încă legile lagărului...

Mai departe ţin minte puţin din ce-a mai spus.

Că a murit câteva zile... că l-a rugat să-i găsească familia... că are un fiu în România...

Nu mai ştiu dacă m-am ridicat să-l conduc.

Am rămas multă vreme pe scaun, cu ochii aţintiţi asupra peticelului de hârtie ce mi-l lăsase: adresa lagărului şi numărul 861 al mormântului pe care e foarte posibil să nu-l găsesc niciodată.

— Tot ce băgam în pământ iarna, vara ieşea afară... Zonă de îngheţ veşnic, acolo pământul are cu totul alte legi...Poţi spune c-a

avut noroc, în zilele acelea n-au mai fost morţi şi n-a nimerit în groapă comună... N-ai ceva de băut?..

I-am arătat bufetul.

A luat sticla de coniac şi două pahare pentru ceai.

— De sufletul domnului profesor, a zis şi a golit paharul întreg.

N-am putut face nici o înghiţitură.

— Se poate? şi fără să mai aştepte să-i spun ceva l-a golit şi pe al meu. — Rămâi sănătos. Şi nu te mai omorî: aşa-i viaţa...

Chiar nu mai ştiu dacă l-am condus.

Cred că mă gândeam la vremile celea de demult, din altă viaţă, din altă lume, când o sticlă de secărică ajungea şi pentru masa de Crăciun şi pentru cea de Paşti.

Dar de ce mă gândeam la lucrul acesta?...

De ce nu-mi puteam aminti nicidecum chipul tatei?

3

Elvira stătea de vreo câteva zile la părinţi: maică-sa nu se simţea tocmai bine şi n-avea cine îngriji de taică-su, paralizatul.

Nu-i cunoscusem încă părinţii, ne înţeleseserăm să facem lucrul acesta în preajma sărbătorilor din octombrie, când se va fi lămurit şi cu noua ei slujbă (de unde la început constructorii se declaraseră încântaţi de candidatura ei, acum, neştiut de ce — chipurile! — o tot amânau), ba şi cu statutul meu...Altfel, în starea în care ne aflam amândoi nu cred că ar fi fost momentul cel mai indicat.

Voiam tocmai să ies în stradă până la un telefon public: trebuia să fac ultima încercare cu Mişa. Nu mă sfătuisem cu Elvira, sunt sigur că nu m-ar fi aprobat. Dar, la urma urmei, cred că cel puţin jumătate din relaţiile noastre (în general, nu ale mele cu dânsa!) se sprijină pe mărunte minciuni, pe „nu văd, nu aud“ şi pe „noi să fim sănătoşi“. Aici, cu atât mai mult, compromisul cu propria conştiinţă, cu propriile convingeri par a fi unicul mod de existenţă. Supravieţuiesc şi prosperă cei care scuipă pe mofturile astea burgheze (deşi scrise şi în programul lor...)

Şi-apoi cine ar îndrăzni, cine ar avea curajul să te acuze de „neprincipialitate“, „trădare a demnităţii“ şi alte bazaconii, când pier

două suflete nevinovate şi salvarea lor depinde numai şi numai de lepădarea ta de sine?...

Făcusem abia doi paşi în stradă când dădui nas în nas cu Timofei.

— *Privet!* urlă el de credeam că dărâmă casa.

— Timofei! De unde te-ai luat? Cu ce ocazie?

— Mai, vurbeşte rumaneşte, cum aşa sa invăţ?

Era ceva nou.

— Ai băut, Timofei?

— Nu ai baut! Ai lasat baut!.. *Gotovo!*

Ceva şi mai nou!

— S-a întâmplat ceva serios?

Mai departe nu-l ajuta vocabularul şi trecu la limba lui. Se făcuse roşu:

— Am să-ţi spun numai ţie. La noi nu ai încredere în nimeni... M-am îndrăgostit. Şi ea a zis că dacă nu mă las eu, mă lasă ea. Măi, ce fată!

— Şi de mult te-ai lăsat?

— Trei săptămâni! Un veac!..

— Să te-ajute Cel de Sus...

— Ştii, chiar ar trebui. Dar iată de ce-am venit. Scoase un plic din buzunar: Maria Petrovna are ceva cu picioarele. Şi m-a trimis pe mine...

Era scrisul Lenuţei. Şi ştampila din Kurgan abia de vreo patru zile.

Voiam s-o citesc în linişte.

— Vii până la noi, să vezi unde stau?

— Ehe, nu! Mulţumesc! Ai să dai de băut. Ştiu eu... Da' ce crezi, numai tu ai voie să te însori? Altădată!

Şi dispăru după colţ.

4

Or. Kurgan, 26 septembrie

Dragă Mihai!

Să nu te miri că îţi scriu ruseşte, dar Ghena spune că dacă scrim într-o limbă străină se poate întâmpla ca scrisorile nici să nu mai

ajungă. De la scrisoarea unde ţi-am spus de sărmana mama nu am mai avut cum să scriu, m-am pregătit de examene, dar n-am reuşit, nu mi-a ajuns o jumătate de notă. Dar Ghena spune că nu-i nimic, o să intru, dar femeile prea învăţate sunt periculoase... Anişoara-i sănătoasă, umblă la şcoală, aici se învaţă numai ruseşte. Primul secretar de la raionul Pobeda a făcut aşa că noi primim pensie. Dar pensia o dăm toată tiotei Anfisa, ea ne hrăneşte şi ne ţine în casa ei. Noi cu Ghenadie, dragă frate, am hotărât să ne căsătorim la anul, când am să împlinesc eu şaptesprezece, cât a mai rămas? Dar până atunci avem camera noastră, iar Anişoara stă cu tiotea Anfisa în altă cameră. Ghenocica lucrează o zi şi o noapte, iar două zile şi două nopţi stă acasă, aşa-i în armata lui. El zice că o să facem o nuntă mare, poate are să facă aşa ca să vii şi tu. Dar pe noi să nu ne aştepţi, chiar dacă are să fie voie, ce să căutăm acolo? El zice că toţi care pleacă de aici se întorc iar. Nu-i mai bine să rămânem de bună voie? Ghena este foarte atent, mi-a cumpărat şi mie şi Anişoarei câte o pereche de pantofi, repede are să ne ia şi paltoane. El zice că de la anul nou o să putem primi pachete cu lucruri şi chiar bani prin mandat, dacă are să fie aşa am să-ţi scriu ce să ne trimiţi.

Aici abia se coseşte secara şi ovăsul, noaptea se întâmplă să mai pice bruma, dar se poate trăi bine. Ghena zice că de tata nu ştie nimic, dar are să se intereseze, măcar că-i duşman al poporului.

Ce să-ţi mai scriu? Da, am fost de două ori la cimitir, la mama şi la Tinca, dar e foarte departe şi mă cam tem. Dacă ai să ne scrii, să pui pe adresă pentru Nikiforova Lena, aşa-i numele de familie al lui Ghenadie şi al meu. Şi dacă poţi, scrie şi tu ruseşte. Şi tiotea Anfisa şi Ghena se supără dacă vorbim cu Anişoara pe-a noastră. Aşteptăm să ne scrii şi tu.

Te sărutăm cu drag Lena, Ana şi Ghenadie.

P.S.

După ce i-am citit scrisoarea şi lui Ghena, el a început să râdă, cică asta-i trebuie, să se mai pupe şi cu bărbaţi. Aşa-i el vesel.

L..

CAPITOLUL XXIV

1

Nu-i un mare secret, ştiu toţi cine ţine pârghiile puterii în ţara asta. Partidul cu ideologia, organizaţia cu care am atâta de furcă (fără să ştiu de ce) — cu restul. Cât ar fi de influent Moţoca acolo sus unde se învârte şi cât ar ţine la mine (deşi ştiu prea bine că mă păstrează sub aripă în măsura în care poate scoate din mine tot ce-i lipseşte lui), până şi el ridică din umeri când e vorba să intervină în favoarea a doi copii nevinovaţi prinşi în gheara MGB-ului, sau cum s-o mai fi chemând acum.

Un singur principiu pare să guverneze societatea în care am nimerit: denunţă primul! Sau denunţă ca să nu fii denunţat. Şi toarnă-i pe toţi, oricine-ţi vine la mână! Toarnă-l pentru că a tuşit la o adunare solemnă, toarnă-l pentru că a tras apa tocmai când vorbea tovarăşul Molotov la radio sau că s-a pişat la rădăcina unui mesteacăn, copacul naţional al marelui popor...

Şi iată-mă, după toate nenorocirile ce s-au abătut asupra mea, la răscrucea răscrucilor: ori ştreangul de gât, ori...

Ori ce?...

Cine-mi poate oferi o şansă cât de măruntă ca să scot cele două copile, cu mintea lor crudă, cu naiva lor încredere în primul întâlnit din prăpastia în care se prăbuşesc?

Pun pe balanţă soarta lor şi principiile mele, ah, ce mai saltă a gol talerul meu!

Vorba lui Dostoievski cu lacrima unui copil şi preţul ei...

Dacă pot salva copilele cu preţul onoarei, al conştiinţei, al vieţii mele, să mă mai îndoiesc oare că trebuie, sunt obligat să plătesc acest preţ?...

Ştiind cu cine am a face, înţeleg că şi preţul acesta poate să nu fie acceptat, dar ce-ar fi viaţa mea de mai departe dacă nu aş încerca să-l plătesc?

Iată conţinutul aproape stenografic al convorbirii telefonice dintre mine şi Mişa. Mihail Afanasievici.

— Alo, cu Mihail Afanasievici, vă rog.
— Ei?
— Mihail Afanasievici, sunt eu, Olt...
— Ştiu. Ţi-a mai murit cineva?
(Aici i-aş fi putut răspunde ferm: conştiinţa.)
— Aş vrea, Mihail Afanasievici...
— Ştiu, ai vrea să ne întâlnim. Aşa vor toţi până la urmă... Dar poate că nu vreau eu!
— ...
— Ei, ce-ai luat apă în gură?
— M-am hotărât, ştiţi… Sunt gata să semnez ceea ce mi-aţi cerut...
— De unde telefonezi?
— Dintr-o cabină... pe stradă...
— Bine... Şi nu ţipa... Mai caută-mă o dată peste douăzeci de minute...

Cred că pentru prima oară în lume ar fi putut vedea oamenii un semen de-al lor rugându-se lui Dumnezeu să-l ajute a deveni ticălos. Să-l ajute la încheerea unui pact cu diavolul...

— Mihail Afanasievici?
— El. Cam târziu te-ai trezit. Dar bine că ţi-au venit minţile la cap. Ascultă atent. Nimănui nici un cuvânt. Nici căţeaua ceea a ta să nu ştie. Azi seară, la orele douăzeci şi două fix, la capătul liniei de tramvai dinspre bariera Sculenilor. Ştii maşina, Opelul cela?
— O ştiu.
— Pe deseară! *Budi zdorov...*

Din fericire, Elvira nu-i acasă. La părinţi, se întoarce doar mâine. Nu cred că aş fi putut-o minţi. („Căţeaua“, mizerabilul!) Pentru orice

eventualitate îi las un bileţel că revin după miezul nopţii. Biata fată, dacă ar şti la ce m-am hotărât...

Nu prea ştiu ce se petrece în capul meu, dar simt nevoia nebună să iau cu mine un topor...

Dar atunci cum ar rămâne cu Anişoara?

Cu Lenuţa?

Cu Elvira?...

Ah, oare pactizând cu diavolul, poţi ajunge înger?...

Aici se sfârşesc însemnările din caietul tânărului Mihai Olteanu.

CAPITOLUL XXV

Epilog sau, mai precis, câteva lămuriri asupra celor citite

Am intrat în posesia caietului, adică a celor două caiete cusute împreună, aparţinând lui Mihai Olteanu în toamna anului 1991, după ce o bună parte din provincia Basarabia a devenit statul independent şi suveran Republica Moldova.

Pe valul de euforie aproape generală, eliberaţi de spaimele care i-au obligat atâta amar de ani să-şi pună lacăt la gură, numeroşi cetăţeni au tăbărât pe biata presă, devenită şi ea liberă, cu tot soiul de amintiri, relatări şi, de multe ori, fantezii, de-ţi venea la un moment dat să te întrebi: cu atâţia disidenţi cum de n-am doborât balaurul comunismului cu cel puţin zece-douăzeci de ani mai devreme?

Cum se ştie prea bine cine apucă primul prăjina, eram destul de rezervat în a înghiţi tot ce mi se servea („dom'le, eu îţi dau subiectul, dumneata fă-l roman, nuvelă etc...“), dar bătrânica ce mi-a bătut la uşă într-o după amiază de noiembrie mi s-a părut dintru bun început ca făcând parte din altă categorie de vizitatori. I-am dat la prima vedere vreo optzeci de ani, deşi nu avea decât puţin peste şaizeci şi cu toate acestea pe chipul ei se mai puteau distinge semnele unei trecute frumuseţi clasice.

Teama că aparenţele pot fi totuşi înşelătoare mi-a dispărut de îndată ce-a început să vorbească.

— Mă numesc Elvira Olteanu, nu este numele meu din buletin, dar nici vina mea că nu-l port oficial. V-am adus un caiet în care acum aproape patruzeci de ani soţul meu sau, mai precis, cel ce n-a ajuns să-mi fie soţ de drept, Mihai Olteanu, pe atunci ziarist, a făcut unele însemnări. El a fost *ucis* de securitate, deşi versiunea oficială a fost sinucidere...

N-a stat să facă fasoanele obişnuite când i-am propus o cafea, iar felul în care ducea ceşcuţa la gură, şi felul în care sorbea băutura erau suficient dovada unei educaţii alese, posibil şi a unei origini, cum ar fi spus bolşevicii, „nesănătoase“...

— Până de curând nici vorbă de o reabilitare, adică recunoaşterea unui omor, nu a unei sinucideri, fapt care ar permite cel puţin o slujbă religioasă la mormântul lui, dar nici acum nu se prea găsesc amatori să se ocupe de cazul acesta. Mare lucru, au fost nimicite atâtea milioane, să-ţi mai baţi capul cu unul singur!... Ceea ce vreau să vă rog: citiţi caietul. Atât. Şi dacă o să găsiţi de cuviinţă... De fapt, citiţi-l mai întâi...

S-a ridicat să plece.

Eram contrariat: asemenea vizitatori se nimeresc unul la zece mii! Nici tu autobiografie bogat romanţată, nici tu rugăminţi imposibile...

— Doamna Olteanu (a tresărit, probabil nu auzea prea des acest apelativ), nu mi-aţi spus nimic de dumneavoastră...

S-a aşezat pe scaun din nou.

— Da, sigur... Ar trebui să vă las adresa: când veţi fi citit, poate trimiteţi pe cineva să mă anunţe. Nu vă supăraţi, nu mă prea ţin picioarele şi un drum în plus... Iat-o, adresa. Cât priveşte ceea ce mă întrebaţi, adică despre mine... Mihai a notat totul în caiet. Ceea ce n-a putut nota... După... după aşa-zisa lui sinucidere... Eram tânără, eram îndrăgostită... Şi desperată.

Într-un cuvânt, a doua zi după înmormântarea tânărului Olteanu ea, mireasa lui văduvă, a întâmpinat la ieşirea din minister un ştab securist şi i-a aruncat în faţa şi aşa ciupită de vărsat un borcănaş cu vitriol.

A fost judecată „în familie“ şi internată într-un ospiciu-închisoare unde şi-a trăit, dacă se poate spune aşa, douăzeci de ani de viaţă. Eliberată ca „inofensivă“, a umblat pe la judecăţi timp de trei ani să-şi recapete locuinţa doar ca să poată recupera caietul bine tencuit într-o nişă sub pervaz.

Atât.

Prins în numeroase probleme mai mult sau mai puţin sâcâitoare, am ajuns să citesc acest caiet doar peste vreo două luni şi imediat după lectura care mi-a luat o noapte (spre ruşinea mea: parcă n-aş fi putut să găsesc noaptea aceea mai devreme?), am bătut la uşa cu numărul şapte de la adresa lăsată.

Nu mi-a deschis nimeni. În schimb s-au crăpat alte vreo două uşi prin vecini ca să aflu că venisem la doamna Elvira la numai cinci zile de la înmormântarea ei.

De la bun început am găsit de datoria mea să aduc acest document la cunoştinţa publică. Cu alte cuvinte, să-l editez. Dar pentru asemenea lucru aveam nevoie de asentimentul moştenitorilor de drept ai autorului. Fără să intru în amănunte, voi spune că am cheltuit timp şi energie destule... ca să nu aflu nimic. Familia Oprea în regiunea Kurgan putea fi găsită, şi pe jumătate ştearsă, doar pe două morminte: unul în centrul raional Pobeda, altul în oraşul capitală de gubernie.

Cu ajutorul unui coleg din acel oraş am dat totuşi de o urmă, dar... poate-ar fi fost mai bine să n-o aflu: adresa unui colonel-pensionar cu numele Nichiforov Ghenadie. Iată răspunsul (în traducere), primit de la cel care pe vremuri sucise minţile unei copile orfane şi naive:

Cetăţene B.

La scrisoarea ta răspund că persoanele de care te interesezi au plecat din viaţa mea în lume, pentru că nu poţi face oameni sovietici din duşmani ai norodului.

Din toată inima nădăjduiesc că au pierit undeva sub un gard. Şi vouă, care aţi distrus aşa Uniune minunată, vă doresc la fel.

Colonel (r) în armatele de pază şi escortă
G.V.Nichiforov

Investigaţiile în cealaltă direcţie s-au dovedit a fi mai fructuoase. Interesându-mă la ziariştii mai în vârstă dacă îl mai ţin minte pe Mihai Olteanu, am făcut o descoperire uluitoare: l-am găsit pe redactorul binevoitor Nicolae Moţoca!

Şi cum l-am găsit!

De prin ‘54-55 s-a consacrat literelor şi este destul de cunoscut ca poet (slăbuţ!) ascuns în dosul pseudonimului N. Munteanu, participant nelipsit la toate adunările, sindrofiile şi alte manifestări pur scriitoriceşti, unde mai veseleşte lumea cu naivele lui stihuri ocazionale, reuşind chiar şi în anii aceştia de criză să scoată carte după carte. (Datorită vârstei sale cvasimatusalemice — nu prea certat de critică...)

Cum îl cunosc de o sută de ani (ce-i drept, după şefia lui), l-am luat direct:

— Nea Nicolae, îţi spune ceva numele Mihai Olteanu?

S-a întunecat pe-o clipă, apoi mi-a zâmbit prietenos:

— Dacă îţi trebuie tare, mă rog: de nu era el, nu era poetul Munteanu. Era un şef de partid Moţoca, şi amu toţi vă ştergeaţi picioarele de dânsul. Da' aşa, când s-a spânzurat, mi-a stricat şi mie cariera politică. Cei de la KGB ziceau că-i şpion, iar eu l-am ajutat. Numai că nu mai era el nici un şpion, era un om cultural, ar fi ieşit dintr-însul un gazetar prima-ntâi. Om necăjit... Să ştii că n-am nici o ciudă că din cauza lui am ajuns scriitor!

Avea un râs într-adevăr molipsitor.

Şi un limbaj pe care nu l-ar fi putut îndrepta nici o sută din legendarele lui carneţele în care-şi nota desele descoperiri lexicale.

Datorită strădaniilor unui prieten magistrat, am ţinut în mână şi dosarul penal deschis la descoperirea cadavrului sinucigaşului într-o pădurice de la marginea oraşului, în apropierea barierei Sculenilor.

Conţinea două foi: procesul-verbal şi certificatul medicului legist. În procesul verbal se putea citi o frază ciudată: „Scrisoarea cu chemările antisovietice găsită asupra sinucigaşului a fost expediată la expertiza grafologică“, dar nici urmă de copie a scrisorii sau concluziei grafologilor. Certificatul medicului legist era şi el cât se poate de concis: „moarte prin asfixiere, urmare a strangulării“ şi „echimozele de pe braţe şi antebraţe urmare a loviturilor de la crengile copacului în care s-a urcat“.

Dosarul fusese deschis la 3 noiembrie 1953.

Clasat la 4 noiembrie 1953.

Mai departe trebuia să urmeze uitarea.

P.S. Dacă după apariţia acestei cărţi se vor descoperi unul sau mai mulţi moştenitori ai lui Mihai A. Olteanu, sunt gata să-i repun în drepturile legale fără vreo pretenţie bănească sau de altă natură.

C U P R I N S

AURELIU BUSUIOC

PACTIZÂND CU DIAVOLUL

Editor: *Anatol Vidraşcu*
Redactor: *Ion Ciocanu;* Corector: *Raisa Coşcodan*
Redactor tehnic: *Tatiana Covali*

Apărut: 1999. Format: 60x84 $^{1}/_{16}$. Coli tipar: 11.63. Coli editoriale: 11.22.
Grupul Editorial LITERA, str. B. P. Hasdeu, nr. 2,
Chişinău, MD 2005, Republica Moldova

Tiparul executat sub comanda nr. 6965
Concernul PRESA, str. Vlaicu Pârcălab, nr. 45
MD 2012, Chişinău, Republica Moldova